AMINTIRI

DESPRE

EMINESCU

DE

TEODOR V. ŞTEFANELLI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Cu o ilustraţiune, facsimile şi anexe.

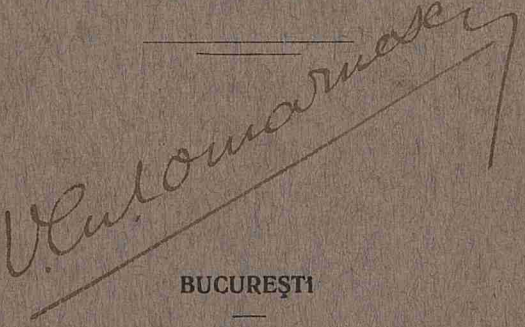

BUCUREŞTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE C. SFETEA
62—64, Calea Moşilor, 62—64
1914

www.dacoromanica.ro

AMINTIRI

DESPRE

EMINESCU

DE

TEODOR V. ŞTEFANELLI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Cu o ilustraţiune, facsimile şi anexe.

BUCUREŞTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE C. SFETEA
62—64, Calea Moşilor, 62—64
1914

www.dacoromanica.ro

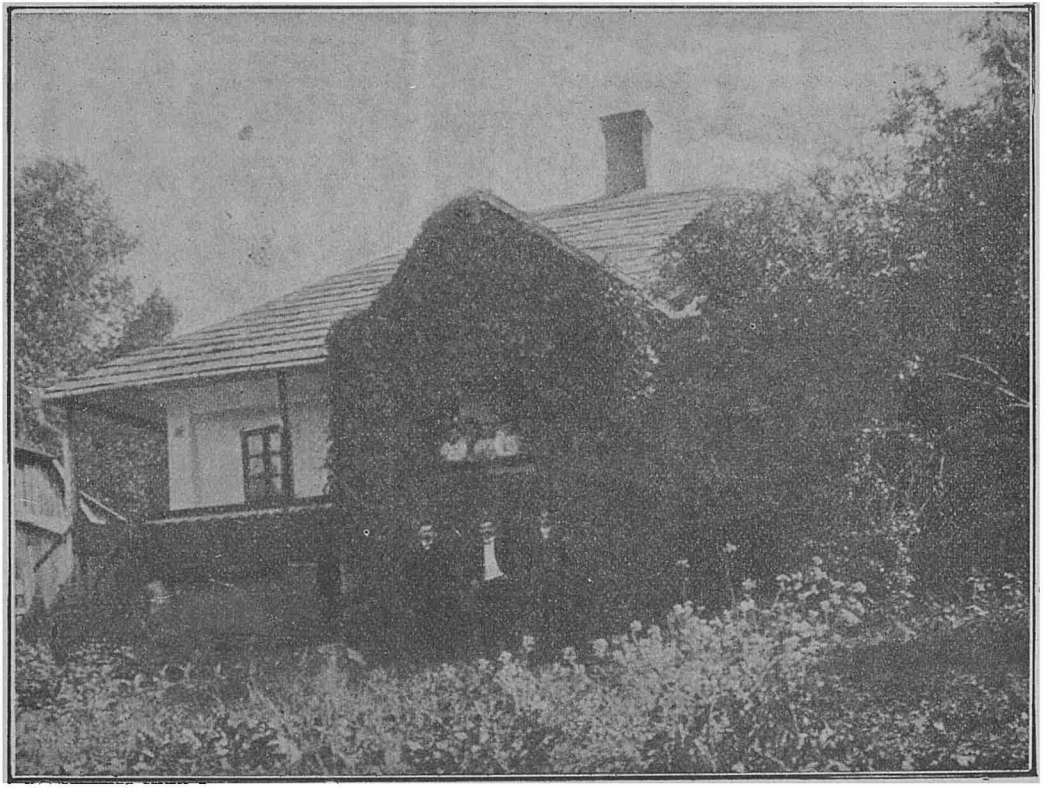

Casa Pumnul unde a locuit Eminescu în Cernăuți.

www.dacoromanica.ro

CĂTRE CETITORI.

Despre Eminescu s'a scris atât de mult ca nici despre unul din bărbaţii însemnaţi ai neamului românesc. Au scris cei ce l'au cunoscut în persoană, şi alţii cari nu l'au cunoscut decât după scrierile sale şi din toate publicaţiunile acestea s'au format apoi concluziuni asupra întregii individualităţi a lui Eminescu.

Nu se puteà ca unele din aceste concluziuni să nu contrazică altora, pentrucă quot capita, tot sensus, şi în adevăr vedem cât de mult se adevereşte acest proverb în criticile asupra personalităţii lui Eminescu.

Este sigur că dacă cei ce l'au cunoscut în persoană ar fi adunat toate **faptele** *din viaţa lui Eminescu cunoscute lor, şi le-ar fi publicat fără nici un comentar, ar fi fost mult mai uşor pentru admiratorii şi criticii lui Eminescu ca, pe baza acestor fapte, să-şi formeze o opinie clară şi justă asupra lui. Ei a fi fost în stare să urmeze ca şi la hotărîrile judecătoreşti, adică să cumpănească întâi faptele şi apoi să tragă din ele concluziunile şi să pronunţe judecata.*

www.dacoromanica.ro

Dar nu toate faptele și epizoadele din viața lui Eminescu sunt până acuma cunoscute și multe nici nu vor ajunge la cunoștința noastră.

Eu dau acuma publicului amănunte de pe timpul când a petrecut Eminescu la școalele din Cernăuți și la Universitatea din Viena, precum și câtevà **epizoade** *din viața sa, dar ne lipsesc date precize asupra studiilor sale în Transilvania și asupra pribegiilor cu trupele de teatru în România, Banat și Transilvania. Privitor la studii ușor s'ar puteà aflà date precize dacă s'ar cercetà registrele liceului din Blaj și poate și din alte orașe ardelene, dela anul* 1866 *până la* 1869, *dar amănunte pozitive asupra pribegiilor sale cu diferitele trupe de teatru, nu cred că ni le va mai puteà da cineva în ziua de astăzi, și cât de bine ar fi dacă le-am cunoaște și pe acestea.*

Amintirile de față nu le-aș fi scris și publicat dacă nu aș fi fost îndemnat spre aceasta de nenumărate ori și din foarte multe părți. Mi s'a zis, că eu care am fost prieten și coleg cu Eminescu în liceul din Cernăuți, care am petrecut cu dânsul cât timp a stat în Bucovina și apoi cât timp a urmat studiile la Universitatea din Viena, sunt dator să dau publicului românesc amintirile mele despre acest prieten al meu, amintiri cari vor interesà pe cunoscuții, prietenii și admiratorii lui Eminescu. Și astfel m'am hotărît să urmez dorinții exprimate din atâtea părți. Dar, habent sua fata libelli, căci nu mi-a fost cu putință să realizez această hotărîre până acuma și aceasta nu din cauză că adunarea la un loc a acestor

www.dacoromanica.ro

amintiri mi-ar fi făcut greutăţi, căci între hârtiele mele aveam mulţime de însemnări din viaţa mea şi a colegilor mei, între cari şi despre Eminescu, pe când eră la Viena şi după acest timp, iar pentru timpul cât am petrecut cu dânsul tinereţele în Cernăuţi, întâmplările de pe atunci sunt atât de viu întipărite în memoria mea ca şi când s'ar fi petrecut astăzi. Ştie doară oricine cât de uşor reproducem icoanele şi întâmplările ce ni s'au întipărit în anii tinereţelor noastre. Cu scrierea acestor amintiri am întârziat numai din cauza că datorinţele ce mi le impunea serviciul meu de magistrat, îmi absorbiau tot timpul, încât abia acuma, după ce m'am retras din serviciul public, am aflat timp şi liniştea dorită să scriu aceste amintiri şi să le aduc la cunoştinţa acelora cari se interesează mai de aproape de Eminescu.

Implinindu-mi această datorinţă aş aveà cea mai mare mulţumire sufletească, dacă prin aceste amintiri aş fi putut contribuì măcar cat de puţin la mai deplina cunoştinţă a individualităţii marelui nostru poet.

AUTORUL.

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

Cine voieşte să-şi formeze o judecată dreaptă asupra lui Eminescu şi să-l aprecieze după adevărata lui valoare, să-l înţeleagă pe deplin şi să pătrundă în firea lui, în felul lui de a cugetà, de a lucrà şi de a se purtà cu lumea în care a trăit, acela va trebuì numai decât să ţină seamă de împrejurările în care a trăit şi de mediul în care s'a mişcat şi care l-a înconjurat pe timpul când el a început să-şi formeze mintea şi inima şi să-şi adune cunoştinţele trebuitoare pentru o creştere aleasă la care râvniau părinţii săi şi care ar fi avut să-l îndreptăţească a ocupà un loc de cinste şi însemnat în societatea omenească. Imprejurările în care trăeşte un individ, mediul în care se mişcă şi mijloacele educative pe care le foloseşte, au o desăvârşită înrâurire asupra desvoltării spirituale a individului, asupra vederilor sale şi asupra formării caracterului său.

Ca să-l putem deci aprecià pe Eminescu în deplină cunoştinţă de cauză, vom trebuì să cunoaştem toate fazele prin care a trecut el în vieaţa sa,

www.dacoromanica.ro

căci numai pe baza acestor premise putem ajunge la concluziuni juste.

Spre a ajunge la aceste concluziuni vom trebui să avem în vedere că Eminescu părăseşte, precum vom vedeà, în cea mai fragedă vârstă de 8 ani şi 8—9 luni casa părintească şi este dus în străinătate la Cernăuţi, capitala Bucovinei, ca să înveţe carte şi să se procopsească, întâi în şcoala primară apoi în cea *latinească*, precum numiau pe atuncia Românii liceul din Cernăuţi. Tatăl său, originar din Bucovina, aveà mare încredere în învăţătura ce se puteà câştigà în *şcoalele nemţeşti* de peste hotare, şi oraşul Cernăuţi nu erà departe nici de Ipoteşti nici de Botoşani. Tata şi mama îl puteau deci cercetà adese pe micul Mihai ca să-şi astâmpere atât dorul lor, cât şi dorul copilului, aşezat în ţară străină. In lip. a părinţilor aveà să grijească de copil *gazda* la care locuia şi această gazdă erà şi responsabilă faţă de autorităţile şcolare şi erà însemnată în registrele oficiale [1]). Este uşor de înţeles că dela această gazdă atârnà foarte mult, căci ea aveà să grijească de copil, să-l povăţuească, n scurt să-i ţie în toate locul părinţilor. Intâiul mediu în care se mişcà şi se desvoltà elevul erà deci gazda şi cei ce locuiau cu el împreună. Trebuie să presupunem că părinţii lui Eminescu l'au aşezat la început pe copil la un român în gazdă, pentrucă la vârstà când ajunse la Cernăuţi, Mihai nu puteà să cunoască altă limbă decât cea românească. Mai

1. In rubrica : verantwortlicher Aufseher.

www.dacoromanica.ro

pe urmă îl vor fi aşezat la nemţi, ca să deprindă şi limba germană. In şcoala primară se învăţà şi se conversà în limba română şi în cea germană şi a tfel micul Eminescu, care atuncia se scria Eminowicz, a putut să deprindă uşor limba germană. Pe lângă aceasta auzià limba aceasta în toate părţile, şi chiar în familiile româneşti se vorbià foarte mult această limbă. La anul 1858 când a venit Eminescu la Cernăuţi, simţul naţional erà încă foarte puţin deşteptat la Românii din Bucovina. Nu existà nici o societate culturală, nici o mişcare naţională. Străduinţele naţionale ale lui Pumnul şi ale fraţilor George, Alecu şi Eudoxiu Hurmuzachi, începute înainte de 9—10 ani, nu prinsese încă rădăcină. Limba oficială erà cea nemţească. In şcoli, afară de cea primară greco-orientală, toate obiectele erau predate numai în limba germană şi în liceu numai o oră pe săptămână era rezervată pentru limba şi literatura românească.

Aceasta erà situaţiunea în Bucovina când a venit Eminescu în ţară; acesta erà mediul în care a început a se mişcà şi a se desvoltà, şi acest mediu numai puţin s'a schimbat cât timp a petrecut Eminescu în Bucovina şi această schimbare s'a produs mai ales, prin reprezentaţiunile teatrale sub direcţiunea d-nei Fani Tardini, apoi sub Pascali şi Millo. In privinţa naţională erà deci acest mediu destul de detestabil, dar pe de altă parte avea el şi avantajele sale, căci în şcoală se învăţà foarte serios şi temeinic. Legile şcolare erau foarte se-

www.dacoromanica.ro

vere şi profesorii ţineau ca să fie strict observate de elevi. Cum intrà în liceu, elevul nu mai avea voie să cerceteze cafenele, restaurante şi alte localuri publice. Nu aveà voie să fumeze sau să poarte beţişoare sau bastoane pe stradă. Trebuià să fie cuviincios, modest şi cu respect faţă de cei mai în vârstă. In toate Duminicele şi sărbătorile trebuià să umble regulat la biserică, iar înainte de biserică trebuià să asculte în clasă o predică (exhortă) a catehetului. Contravenţiuni în contra acestor regule se pedepsiau foarte aspru, chiar şi cu excluderea din şcoală. Pentru purtarea elevului afară de şcoală erà responsabilă şi gazda, care adese trebuià să raporteze directorului sau ordinariului (ordinarius) adică principalului profesor din clasă.

In clasă elevii erau ţinuţi să se deprindă cu un studiu serios şi temeinic al materiilor, să fie cuviincioşi, astâmpăraţi, atenţi şi ascultători. Lipsa de creştere de acasă erà suplinită în şcoală. Profesorii ţineau să formeze caractere şi în scopul acesta veniau cu sfaturi şi exemple frumoase din istorie. Aceasta erà metoda de instrucţiune şi creştere germană în liceul din Cernăuţi când a intrat Eminescu ca elev în acest liceu. Şi profesorii erau atuncea bărbaţi aleşi, serioşi şi cu cunoştinţe aşà de frumoase că ar fi putut face şi universităţilor cinste. In mişcările din anul 1848 erau adecă implicaţi şi mulţi profesori foarte însemnaţi de prin Viena şi din provinciile germane. După potolirea acestor mişcări, aceşti profesori au fost spulberaţi în toate părţile, şi Bucovina cea mai depărtată provincie

www.dacoromanica.ro

a Austriei, erà considerată ca un loc de exil. Astfel liceul din Cernăuți căpătase profesori foarte valoroși. De astfel de profesori a avut Eminescu parte în liceu și de astfel de metodă în instrucțiunea ce a primit'o în școală. Dar și afară de școală se mișcà într'un mediu bun, căci colegi corupți, destrăbălați nu aveà. Strictele legi școlare și supraveghiarea continuă, grijiau pentru aceasta. Sămânța sădită în inima fragedă a tânărului Eminescu erà deci bună și puteà să prindă rădăcină, să încolțească și să aducă mai târziu roade bune, căci ea cuprindeà în sine principii frumoase etice și morale. De ar fi rămas el numai timp mai îndelungat în acest liceu! Dar erà ceva la acest băiat ce nu se puteà încătușà și aceasta erà o pornire instinctivă pentru neatârnare, pentru o mișcare liberă, neforțată de împrejurări și erà apoi și lipsa de răbdare. Nu-i plăceau toate obiectele ce le cerea programa școlară și învățà numai cele ce îl interesau. Din cauza asta a rămas însă repetent în clasa a doua. El se silește și repetează această clasă și ca repetent sfârșește cu succes bun semestrul întâiu, dar la jumătatea semestrului al doilea, cu tot succesul bun ce-l obținuse în semestrul precedent, părăsește cu totul școala (Aprilie 1863). Va fi contribuit poate la aceasta și lipsa de mijloace a părinților cari aveau să îngrijească de o familie numeroasă, desigur însă nu lenea, pentrucă venind iarăși la Cernăuți, el studiază mai departe singur, afară de școală, și vom vedeà că e', ca autodidact, și-a câștigat mai frumoase cunoștințe decât mu'ți

www.dacoromanica.ro

alții pe baza programelor școlare și că a ajuns la înălțimi de cugetare care a stârnit admirațiunea întregului neam și l'a ridicat pe un piedestal la care atât profesorii cât și colegii și amicii săi nici măcar visară. Eminescu ne dă o dovadă mai mult, că geniul nu se lasă încătușat de programele școlare; el rupe lanțurile cu care vor să-l lege, impulsiv depărtează el stavilele ce ar puteà împiedecà liberul sbor al aripelor sale, și pe căi croite numai de dânsul, se înalță în sfere neatinse, nețărmuite, unde apoi planează *nemuritor și rece*, precum caracterizează el admirabilul său Luceafăr.

A petrecut câtva timp și în anul 1864 în Cernăuți, apoi în anul 1865 și primăvara anului 1866. In această primăvară a dispărut cu totul din Bucovina. A pribegit apoi prin România, Transilvania și prin Banat până în toamna anului 1869 când apare în Viena și se înscrie la universitate.

Ar trebuì de stabilit amănunțit cu ce s'a ocupat Eminescu în decursul acestor trei ani și jumătate (1866—1869), căci numai așà vom puteà aveà o icoană fidelă a acestei vieți sbuciumate.

In Viena a urmat cursurile dela universitate din toamna anului 1869 până în vara anului 1872. Lunile de vară le-a petrecut probabil la părinți, iar în 18 Decemvrie 1872 îl aflăm înscris la facultatea filosofică a universității din Berlin [1]) unde petrece

1. Vezi: *Eminescu comemorativ*, album de Octav Minar, fără indicare de an, pag. 66 unde este reprodusă foaia de inscripțiune la universitatea din Berlin.

www.dacoromanica.ro

şi anul 1873. Acesta a fost cel de pe urmă an de studii [1]), ceeace se vede din două scrisori ce le adresează el părinţilor din Berlin, dar pe cât ştiu, nu s'a supus unui examen. In scrisoarea sa din 22 Iunie 1873 adresată părinţilor din Berlin, roagă să i se trimită bani pe Iu ie şi August. In această scrisoare vorbeşte în mod cu totul vag şi despre *doctorat*, dar acea ta, după părerea mea, nu pentrucă ar fi avut în adevăr de gând să ia doctoratul, ci pentru a linişti pe părinţi şi a-i înduplică a aduce cele din urmă jertfe pentru dânsul [2]). In anul 1874 s'a stabilit definitiv în Iaşi, şi cu aceasta a încetat pribegia sa prin străinătate. Astfel îl vedem ajuns în ţară în vârsta de 24 de ani.

Şi acuma avem înaintea ochilor noştri, măcar în parte, tabloul pribegiilor, sbuciumărilor şi frământărilor sale printre străini, din cea mai fragedă

---

2. Vezi: două scrisori ale lui Eminescu adresate din Berlin părinţilor săi în 17 şi 22 Iunie 1873 reproduse în *Almanah literar* pe anul 1903. Cernăuţi 1903. Tipografia bucovineană. In scrisoarea din 17 Iunie scrie: *Pe l i finea lui August sau începutul lui Septemvrie gândesc că mi-oi isprăvi examenele şi m'oiu întoarce în ţară. Aştept cu nerăbdare capătul vieţii de student, care de sigur pentru mine numai plăcută n'a fost.*

3. Ibidem pag. 47. Scrisoarea aceasta glăsueşte astfel... Afară de aceea mă văd constrâns şi de împrejurări, ca sa vă rog pentru ratele pe Iulie şi August, şi o fac aceasta cu inimă cu atât mai grea, pentrucă nu ştiu dacă împrejurările, în care vă aflaţi acuma, nu vă fac penibilă realizarea sumei, pe care-mi veţi trimite-o. Dar în curând vor încetà acestea toate. Intru cât priveşte *taxele de doctorat*, voiu face tot ce-mi stă în putinţă ca sa vă scutesc de răspunderea lor, şi am din mai multe părţi promisiuni de o pozitivitate oarecare. Afară de aceea cred că zilele astea va sosi şi Rosetti, agentul nostru din Berlin şi voiu intrà cu el în relaţiunile în cari am stat odată .....

www.dacoromanica.ro

vârstă până ce, ca bărbat, se sălăslueşte în sfârşit în patria sa.

Aproape 16 ani a petrecut el peste hotare, în Cernăuţi, în Viena, Berlin, în Transilvania şi Banat. Zic aproape 16 ani, pentrucă dispărând în vremea aceasta dintr'un loc şi din altul pe câtăva vreme, refugiul său erà la părinţi; după aceea plecà iarăşi în străinătate.

In vârstă de plină maturitate, cu cunoştinţele culese cea mai mare parte în şcoli germane şi din izvoare germane, şi numai cea mai mică parte câştigate ca autodidact din cărţi şi din alte izvoare româneşti, intră el acuma într'un mediu nou, în mediul societăţei româneşti şi începe activitatea sa extraliterară în ţară, prourmând totodată şi pe cea literară pe care o inagurase în străinătate.

Toate aceste împrejurări vor trebui să le aibă în vedere cei ce vor voi să-l înţeleagă pe Eminescu şi să-l aprecieze în deplină cunoştinţă de cauză.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU LA ŞCOALA PRIMARĂ DIN CERNĂUŢI

Când în anul 1860 am făcut cunoştinţa lui Eminescu la liceul din Cernăuţi, mi-a spus că a cercetat în Cernăuţi şi două clase primare, şi anume clasa a treia şi a patra a şcoalei primare greco-orientale, care se numiă pe atuncia *National-Hauptschule*. Asupra acestor doi ani ce i-a petrecut Eminescu în şcoala primară din Cernăuţi nu pot da deslușiri din autopsie, fiindcă atuncea mă aflam la şcoala primară din Siret, unde îmi făceam învăţătura. Totuşi cred că nu va fi de prisos dacă voiu reconstitui după datele oficiale ce-mi stau la îndămână, ştirile privitoare la Eminescu pe timpul celor doi ani de învăţătură la şcoala primară. Făcând aceasta mă bazez pe testimoniile din clasa a III-a şi a IV-a scoase din registrele acestei şcoli şi publicate de profesorul Dr. Radu I. Sbiera în *Almanahul literar pe anul* 1903 [1]). Nefiind acest Almanah accesibil tuturor cari se interesează de vieaţa lui Eminescu, reproduc aici în anexă testi-

1. Vezi Almanah literar pe anul 1903. Cernăuţi. Societatea tipografică bucovineană.

www.dacoromanica.ro

moniile lui Eminescu pe cele patru semestre din clasa a treia şi a patra, adăogând în conformitate cu afirmaţiunea d-lui profesr Dr. Radu I. Sbiera, că alte testimonii nu se află în registrele menţionatei şcoli.

Din aceste testimonii vedem că micul Eminescu a intrat în luna Septemvrie 1858 în clasa a II-a a şcoalei primare din Cernăuţi, prin urmare trebuie să fi fost supus unui examen de primire ca să poată fi admis deodată în clasa II-a. Cum şi unde a fost Eminescu instruit şi pregătit pentru acest examen nu am putut aflà.

Ni se impune acuma dela sine întrebarea ce vârstă a avut Eminescu când a început să cerceteze această şcoală?

In testimoniile menţionate este notat că *Michail Eminowicz* s'a născut *la* 6 *Decemvrie* 1850 *în Botoşani.*

Cu totul altă dată a naşterii lui Eminescu arată testimoniul său din liceu, căci, în testimoniul lui Eminescu din întâia clasă a liceului, liberat de direcţiune pe semestrul I al anului 1860—1861[1] stă nota oficială că Eminescu s'a născut la 14 *Decemvrie* 1849 *în Botoşani*, vra să zică cu un an înainte de cum este notat în testimoniile din şcoala primară. Nota din testimoniul liceal trebuie să fi fost conformă cu actul de naştere prezentat direcţiunii, pentrucă pe atuncea directorul liceului

1. Şi testimoniul acesta este publicat de Dr. Radu I. Sbiera în Almanahul menţionat.

www.dacoromanica.ro

Ştefan Wolf, cereà cu mare stricteţă actul de naştere şi nu-l introduceà pe elev în registrele liceului, adecă nu-l primià în liceu până nu i se prezentà acest act. Elevul trebuia să se prezinte la primire însoţit de părinţi, sau de tutor, şi aceştia trebuiau să înainteze directorului testimoniul prin care se documentà că elevul a absolvat cu bun succes şcoala primară şi pe lângă acest testimoniu şi actul de naştere. Aşà s'a întâmplat şi cu mine, când un an în urmă am intrat şi eu în acest liceu. Tatăl meu nu adusese cu sine actul de naştere, şi acelaş director, Ştefan Wolf, nu m'a primit în liceu, până ce nu i-a prezentat tatăl meu acest act pe care după o săptămână şi l'a procurat dela oficiul parohial din Siret, unde eram născut. Dacă a introdus deci directorul în registrul oficial al liceului că Eminescu s'a născut la 14 Decemvrie 1849 în Botoşani, a *trebuit* s'o facă aceasta pe baza actului de naştere ce i s'a prezentat, căci aceasta este *întâia* însemnare oficială în registre, este prescrisă de lege şi o condiţiune pentru a fi primit în liceu. Fost'a însă acest act de naştere exact? Iată o chestiune asupra căreia părerile încă nu sunt pe deplin lămurite. Mie însu-mi mi-a spus poetul atât în Cernăuţi cât şi în Viena că s'a născut la anul 1849, fără să-mi numească ziua şi locul naşterii. In un registru al societăţei literare „Junimea" din Iaşi a însemnat Eminescu singur că s'a născut la 20 Decemvrie 1849 în satul Ipoteşti [2]). Şi tatăl lui

2. Vezi: *Omagiu lui Mihail Eminescu*, edat de Comitetul comemorativ. Galaţi, pag. 41.

www.dacoromanica.ro

Eminescu a însemnat pe o psaltire veche că Mihai s'a născut la 20 Decemvrie 1849, iar actul de naştere dela „*Adormirea Maicei Domnului*“ din Botoşani, copiat şi publicat de d. Corneliu Botez [1]) şi autentificat de grefa tribunalului Botoşani, arată că *Mihail* fiul căminarului *Gheorghe Iminovici* şi a soţiei sale *Ralu* s'a născut la 15 Ghenarie 1850.

Deosebirea între data naşterii din registrele liceului, apoi între data naşterii aşà precum a însemnat'o poetul în registrul *Junimii*, iar tatăl său pe psaltire, şi între actul de naştere publicat de d. Corneliu Botez, nu este mare, numai o lună, *şi aşà putem stabili cu siguranţă că începând Eminescu să cerceteze clasa a treia a şcoalei primare din Cernăuţi avea vorsta de* 8 *ani şi* 8 *sau* 9 *luni.*

Din testimoniile ce le publicăm (vezi Anexa A), vedem că în şcoala primară Eminescu a învăţat bine. Din purtare a avut tot notă *foarte bună*, asemene şi din sirguinţă, afară de semestrul al doilea din clasa III-a când a avut numai notă *bună* de sirguinţă. In limba germană a făcut progres foarte frumos, căci numai în semestrul întâiu al clasei a III-a a avut notă *bună*, pe când notele din toate celelalte semestre sunt *foarte bune*. La finele clasei a IV-a a fost clasificat cu eminenţă al 5-lea între 82 de elevi. Şi vom vedeà, că deşi erà încă un copil în clasele primare, totuşi acesta a fost timpul când Eminescu a avut cea mai bună

1. Vezi: *Omagiu lui Mihail Eminescu*, edat de Comitetul comemorării, Galaţi, pag. 47.

www.dacoromanica.ro

purtare în şcoală şi cele mai bune note din obiectele de învăţătură. Timpul acesta este perioada de strălucire *în învăţătura de şcoală* a lui Eminescu.

Unde a locuit el pe timpul cât a cercetat şcoala primară nu am putut aflà.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU IN SCOALĂ LA LICEU

Eminescu a început să cerceteze liceul din Cernăuți în luna Septemvrie a anului 1860. Astfel intrând eu în liceu în toamna anului 1861, l'am aflat în clasa a doua. Din cauza aceasta mă întâlniam cu dânsul numai Duminicile şi sărbătorile la exerciţiile religioase ce le ţinea bătrânul nostru catehet Veniamin Iliuţ cu toţi elevii români, în o sală mare a liceului. Iliuţ făceà întâi apelul nominal şi constatà cine lipseşte, apoi ne făceà morală El erà un bărbat înalt şi frumos, aveà mare autoritate între profesorii liceului şi ţineà cu stricteţă ca să învăţăm obiectul său : religia. O notă rea din religie, avea urmarea că elevul trebuià să repeteze clasa, iar absentările dela exerciţiile religioase (exhortae) aducea cu sine notă rea din purtare.

Noi băieţii îl numiam pe catehetul Iliuţ numai *popa* şi porecla aceasta i-a rămas cât a trăit, fără să fi putut fi exterminată.

Eminescu erà diligent în cercetarea exhortelor şi nu-mi aduc aminte să fi constatat cândva catehetul lipsa lui dela aceste exerciţii, dar în clasa

www.dacoromanica.ro

întâia trebuie să fi lipsit adese, căci odată lipsind eu dela o exhortă, mi-a zis Eminescu :

— Ia seama şi te fereşte, căci pe mine m'a pârlit popa în clasa întâia, şi mi-a dat notă rea din purtare pentru că am codit de câteva ori exhortele.

La aceste exerciţii am făcut, pe când eram eu în clasa întâia, iar Eminescu în clasa a doua, cunoştinţă cu dânsul, ne-am împrietenit şi am rămas amici pentru totdeauna.

Pe atuncea purtà Eminescu numele *Eminoviciu*. Par'că-l văd şi astăzi mic şi îndesat, cu părul negru pieptănat dela frunte spre ceafă, cu fruntea lată, faţa lungăreaţă, umerii obrajilor puţin ridicaţi, ochii nu mari dar vii, colorul feţei întunecat prin care străbăteà însă rumeneala sănătoasă a obrajilor. Erà totdeauna curat îmbrăcat.

La finea semestrului al doilea anul 1862 Eminescu a avut notă rea din limba latină şi din matematici şi a rămas repetent în clasa a doua. Astfel l'am ajuns în anul 1862—1863 şi am devenit colegi de clasă. Dar nici acuma nu eram la un loc, căci clasa având aproape 140 de elevi, erà despărţită în două clase paralele *A* şi *B* şi Eminescu după iniţiala numelui său erà în despărţitura *A*, iar eu în despărţitura *B*. La obiectele religia şi limba românească eram însă toţi elevii români ai clasei la un loc şi acuma prietenia mea cu Eminescu din cauza deselor întâlniri căpătă legătură tot mai strânsă şi mai temeinică.

Limba şi literatura românească ne-o predà, când erà sănătos, profesorul Aron Pumnul, iar dacă se

www.dacoromanica.ro

bolnăvià, atuncea îl substituià profesorul Dr. Ion Sbiera, ulterior profesor la universitatea din Cernăuți. Aceşti doi profesori ne-au inițiat în gramatica şi literatura românească şi ne-au predat şi puțină istorie națională, atâta cât erà pe atuncea permis să ascultăm din istoria neamului no tru.

Profesorul Pumnul venià foarte neregulat în clasă, pentrucă erà mai mult bolnav, dar când venià erà o sărbătoare pentru noi, căci mult îl iub'am cu toții pe acest bărbat bun care ne instruià cu atâta tragere de inimă, cu atâta iubire părintească şi cu atâta linişte şi răbdare. Noi elevii nu l-am văzut nici când râzând. Avea veşnic o înfățişare melancolică şi dureroasă. Il respectam cu toții şi adese, când din cauza durerilor ce-i frământau trupul, erà silit să părăsească clasa, mulți din noi îl petreceam până la trăsură, şi-i ajutam să se urce în ea, iar Eminescu pe care Pumnul îl iubià foarte mult, îl petrecea până acasă.

In ipsa lui Pumnul venià, precum am zis, profesorul Sbiera, şi el ne clasificà la finea fiecărui semestru.

Atât la Pumnul cât şi la Sbiera erà Eminescu unul din cei mai buni elevi, pentrucă el cunoştea gramatica şi literatura română mai bine decât noi toți. iar ce priveşte istoria națională, nici nu ne puteam asemănà cu dânsul, pentrucă el aveà o deosebită predilecție pentru aceasta, şi se vede că aveà şi din România cărți de istorie națională, pe când noi ceilalți, nu numai că nu aveam astfel de cărți, dar nici nu le puteam aflà undeva.

www.dacoromanica.ro

Eminescu ne vorbià adese în clasă şi noi îl ascultam cu plăcere, pentrucă vorbià româneşte mai corect decât noi, şi se ferià şi de aşà numitele expresii pumnuliste care prinsese rădăcină între studenţi. Pe lângă aceasta aveà şi un dar deosebit pentru a istorisì !

Poate că şi împrejurarea că erà din România, a fost una din cauzele că noi Bucovinenii ţineam atât de mult la Eminescu şi că Aron Pumnul îl tratà cu deosebită bunăvoinţă şi-l luà ades la sine.

Odată l'am întrebat pe Eminescu ori de are cărţi pentru istoria Românilor, şi el îmi răspunse că nu are cărţi de şcoală, dar are alte cărţi vechi în care află ce-i trebuie.

Pe acea vreme noi elevii din liceu nu aveam o gramatică românească tipărită, ci învăţam după dictatul profesorilor. Eminescu însă căpătase scriptele dela Pumnul şi-şi prescrisese astfel gramatica. Colegii lui Eminescu împrumutau deci adese manuscriptul său ca să-şi prescrie şi ei gramatica, şi el le împrumutà fără greutate acest manuscript cu condiţia să nu-i îndoaie colţurile filelor, adecă să nu-i facă *Eselsohren*[1]) cum ziceam noi pe atuncea.

Pe lângă limba şi istoria românească studià Eminescu cu mare plăcere şi istoria antică şi se ocupà cu predilecţiune cu istoria Grecilor, Romanilor, Egiptenilor, Babilonienilor, Asirienilor, Persienilor şi a Indiilor.

Opul din care studià el această istorie erà *Welt-*

1. Urechi de măgar.

www.dacoromanica.ro

geschichte de *Welter*, carte scrisă într'un mod foarte atrăgător, care deşteptà interesul tinerilor mai cu seamă din cauză că cuprindeà pe larg toate miturile, poveştile şi legendele nebuloase în care erau învăluite originile acestor popoare cu o cultură atât de veche şi frumoasă. Această carte nu erà impusă de legile şcolare, dar cei mai mulţi din colegi o aveau şi Eminescu nu se puteà despărţi de dânsa, căci îl vedeam purtând-o cu sine chiar şi la plimbări. Imi aduc aminte că predându-ne profesorul nostru în clasa a doua istoria Perşienilor şi venind vorba de tinereţele regelui Cyrus, ne zise mustrându-ne, că în despărţitura *A* a acestei clase este un elev Eminovici, care ştie istoria mai bine decât noi.

Dela această plăcere a lui Eminescu pentru istoria antică şi pentru faptele învăluite în nimburi mitice şi misterioase ale regilor din cea mai depărtată antichitate, ne putem explică şi faptul de ce Eminescu în poeziile sale scoate adese în relief figuri luminoase din cronicele antice, pline de misticism şi de poezie.

Eminescu vorbià bine şi limba germană, pentrucă urmase în Cernăuţi şi două clase primare şi astfel avuse ocazie să înveţe şi această limbă.

Cele mai bune note le aveà Eminescu din religie, din limba şi literatura românească şi din istoria universală. In celelalte materii şi mai cu seamă în matematici şi latină erà slab, iar cursul din limba greacă nici nu l'a urmat la liceul din Cernăuţi, pentrucă această limbă se învăţà abià

www.dacoromanica.ro

în clasa a treia, iar Eminescu a părăsit şcoala în semestrul de vară din clasa a doua, adică în primăvara anului 1863 pe vremea paştelor (Aprilie) şi nu a mai intrat ca elev public în acest liceu.

Pentru a aveà deplină cunoştinţă despre mersul *întregului* studiu al lui Eminescu la liceul din Cernăuţi, reproduc aici certificatele din *toate* semestrele cercetate de dânsul la acest liceu [1]). (Anexa B. C. D.).

Din aceste certificate vedem notele ce le-a avut el la fiecare obiect de învăţătură, dar mai bătător la ochi este faptul că la *atenţiune* (Aufmerksamkeit) a avut neîntrerupt note rele, afară de semestrul I, din clasa II, când ca repetent, a avut o notă mediocră. Din *sîrguinţă* (Fleiss) numai în semestrul I din clasa I şi în semestrul I din clasa II (ca repetent) a avut note bune, iar în celelalte semestre note slabe. Din *conduită* (Sitten) a avut în semestrul II din clasa I notă rea fiindcă a lipsit dela exhorte, iar în semestrul II din clasa II notă rea din cauza că a fost limbut (wegen Geschwätzigkeit). Mai vedem că în semestrul II din clasa II (1862) a lipsit 58 de ore dela şcoală, dar a justificat această absenţă.

Cât timp a urmat Eminescu liceul erà vorbăreţ şi vioiu ca mai toţi colegii săi, şi aveà un vecinic surâs pe buze, afară doar când nu ştià lecţia.

1. Şi aceste testimonii sunt extrase din registrele liceului şi publicate de profesorul Dr. Radu I. Sbiera în Almanahul literar pe anul 1903, menţionat mai înainte.

www.dacoromanica.ro

Acest zâmbet prielnic i-a câştigat inima colegilor săi, ceeace nu împiedecă însă ca la certe ocazionale să se ghiontească între dânşii de-abinele, şi în aceste cazuri de luptă tragicomică părul lung al lui Eminescu formà o mare atracţiune pentru a fi scâlţăit de mânile colegilor săi. Dar supărarea nu ţineà mult şi iarăşi eram cu toţii buni prieteni. Când aveà să intre profesorul Pumnul în clasă erà mare linişte şi aceasta din cauza respectului şi iubirii ce aveam toţi pentru acest bărbat, dar faţă de alţi profesori nu existau aceste consideraţiuni şi vuetul, jocurile şi săriturile erau la ordinea zilei. Eminescu contribuià şi el din toată inima şi cu toată vioiciunea unui copil neastâmpărat ca să ridicăm pulberea în aer, şi se întreceà cu noi, cine va sări mai uşor peste bănci.

Eminescu erà şi bun de inimă, ceeace se poate vedeà şi din următoarea întâmplare. Odată după amiază, înainte de paştele anului 1863, când se finiseră orele de învăţătură în clasa mea şi colegii ieşiau din clasă, eu m'an. urcat pe catedră şi am strigat cât mă ţineà gura : petrecere bună domnilor. Dar nervosului de profesor Vyslouzil, care trecuse pragul uşii, se vede că nu-i plăcuse strigătul meu, se întoarse şi-mi dictă pentru o oară *carcer* în clasa unde eram. Curând venì şi servitorul şcoalei *Onufri* ca să încuie uşa. Acest Onufri erà foarte popular .la noi, pentrucă ne împrumutà şi cu parale când flămânziam în şcoală şi nu aveam bani să ne cumpărăm covrigi sau mere. Tocmai când voià Onufri să încuie uşa, trece şi Eminescu prin

www.dacoromanica.ro

coridor, ducându-se acasă, şi zărindu-mă, mă întreabă ce-i cu mine, iar eu îi povestesc cu mare supărare nenorocirea ce a dat peste mine. Nu puturăm vorbì mult pentrucă Onufri se grăbì să încuie uşa şi eu rămăsei singur şi foarte descurajat. Dar după vreo zece minute aud că scârţie cheia la uşă şi văd că intră Onufri şi cu Eminescu în clasă. Eminescu aveà toate buzunarele pline de covrigi. El împrumutase bani dela Onufri, cumpărase covrigi, şi-l înduplecase să-l sloboază ca să steà cu mine până mă va liberà. Ce voios eram acuma şi în profuziunea mulţumirii şi zăpăcelii mele, i-am promis lui Eminescu că şi eu voiu sta cu dânsul când îl vor închide vreodată. Acu ne trecù timpul foarte repede, căci abia sfârşisem să mâncăm covrigii, şi Onufri ne dete drumul, dar ne zise să nu spunem nimănui nimica c'apoi vai de capul nostru, iar noi amândoi ne-am dus drept pe toloacă [1] unde împreună cu alţi colegi am jucat mingea până pe înserate.

Câteva zile după această întâmplare dispărù Eminescu din Cernăuţi pe vremea paştelor în Aprilie 1863 şi abià în primăvara anului 1864 ne-am întâlnit iarăşi, şi atuncia mi-a spus că are de gând să intre ca elev public în iceu după ce va trece examenele restante. In acest timp mă întâln am cu dânsul totdeauna la reprezentaţiile de teatru pe care le da în această stagiune, dela 1/13 Martie 1864 până la 15/27 Maiu 1864, trupa doamnei

1. Loc viran în dosul grădinei publice, căruia îi ziceau şi *la pulverturm*.

www.dacoromanica.ro

Fani Tardini în Cernăuți. Despre acest teatru voiu vorbì mai în urmă.

Nu-mi mai pot aduce aminte cât timp a stat Eminescu în Cernăuți în anul 1864, dar în Octomvrie 1864 îl găsim funcționar la tribunalul și la consiliul permanent din Botoșani unde stă până la 5 Martie 1865[1]). Dându-și aici demisiunea, vine iarăși la Cernăuți și anume pe vremea când trupa Fani Tardini sfârșià a doua stagiune a reprezentațiunilor de teatru. Această stagiune care începuse la 2/14 Noemvrie 1864, s'a sfârșit cu reprezentarea din 9/21 Martie 1865.

Imprejurarea că Eminescu, după ce-și dete demisiunea în 5 Martie 1865, erà așà de grăbit să părăsească Botoșanii încât nu și-a ridicat nici salariul ci a rugat (7 Martie 1865) pe Prezident să-l dea în primirea fratelui său Șerban [2]), ne îndreptățește să presupunem că Eminescu voià cu orice preț să fie înainte de sfârșitul stagiunii în Cernăuți ca să se întâlnească cu trupa aceasta. Câteva zile după închiderea stagiunii, trupa a p ecat din Cernăuți și după plecarea ei a dispărut și Eminescu fără să știm încotro a apucat-o. Se vorbià că s'a luat după această trupă, dar în toamna aceluiaș an 1865 vine el iarăși la Cernăuți și-mi spune că studiază mai departe ca *privatist.* A rămas aici toamna și iarna anului 1865 și începutul anului 1866 și apoi a dispărut cu totul din Bucovina și

1. Vezi Albumul : *Omagiu lui Eminescu,* București 1909 pag. 58, 59.
2. Vezi : *Omagiul lui Eminescu* pag. 60.

www.dacoromanica.ro

se vorbià iarăși între colegi, că s'ar fi angajat la o trupă de teatru.

Insemnez aici faptul caracteristic că Eminescu cu privire la ceeace aveà de gând să facă, nici când nu mi s'a destăinuit, nici mie nici colegilor săi, și astfel pentru noi erà totdeauna o surpriză, când ne încredințam că nu mai este între noi.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU AFARA DE ŞCOALA

Precum vedem din cele precedente, Eminescu ca elev public, a cercetat numai două clase ale liceului din Cernăuți şi silit fiind să repeteze clasa a doua, a părăsit-o în semestrul al doilea pentru totdeauna şi de atuncea nu a mai intrat în liceu. Cauzele ce l-au silit pe Eminescu să purceadă astfel, erau cu bună seamă înainte de toate greutățile ce le întâmpină la studiul limbei latine şi la matematici, iar cauzele ce l-au silit să dispară de atâtea ori din Cernăuți şi să apară iarăşi pentru a studià, ne-au rămas nouă colegilor necunoscute, şi Eminescu în această privință nu erà comunicativ şi nici când nu ne vorbià despre afacerile sale particulare, în deosebi despre cele familiare, care poate şi ele au avut o înrâurire decizivă asupra acestei purtări a lui Eminescu.

Cu toate acestea Eminescu *avea* dorința să urmeze studiile ca elev public, dovadă că a studiat atâta timp în Cernăuți ca *privatist* cu scopul de a trece examenele restante ca să fie primit în clasa în care se aflau colegii săi, dovadă mai departe

www.dacoromanica.ro

că şi în Ardeal a încercat să urmeze studiile la liceul din Blaj [1]), ceeace aşişderea nu i-a succes, neputând corespunde din limba greacă.

Vedem deci că nu i-a succes ca student extern să depună vre un examen, iar ca să repeteze clasele, nu l'a lăsat ambiţia, pentrucă ar fi rămas prea în urma colegilor săi cu care sta, cel puţin în Cernăuţi, în neîntrerupt contact şi erà acuma aproape de şeaptesprezece ani, când în anul 1866 a părăsit cu totul oraşul Cernăuţi.

Dacă considerăm aceste împrejurări, uşor vom puteà înţelege că studiile lui Eminescu nu puteau fi sistematice şi că trebuiau să fie lipsite de acea temeinicie pe care şi-o poate însuşì cinevà numai treptat şi prin studii regulate şi sistematice.

Cu toate acestea şi studiul particular şi fără controlă, pe care se puse Eminescu, avea pentru dânsul un avantaj, anume că puteà dispune de timp cum voià, că se puteà ocupà cu ce voià, şi că se puteà mărginì numai la acele materii, care-i plăceau mai mult şi care se potriviau mai bine cu inclinaţiunile sale. Şi cunoştinţele frumoase pe cari le aflăm ulterior în scrierile lui Eminescu, dovedesc că el, ca autodidact, a întrebuinţat foarte bine timpul şi că s'a ocupuat mult cu istoria şi literatura naţională, cu literaturile streine, cu sistemele filosofice, cu metafizica şi chiar cu latina care în liceu îi făceà atâtea greutăţi. Poetul Ho-

1. Vezi Anghel Demetrescu: *Literatura şi arta română* pe luna Iulie, August şi Septemvrie 1903.

www.dacoromanica.ro

rațiu se vede că i-a plăcut cu deosebire, căci după ani de zile, când petreceam la studii în Viena, îmi recità adese ode ale acestui poet, între cari mai ales: *Beatus ille, qui procul negotiis . . . Eheu! fugaces, Posthume, Posthume labuntur anni . . .* Versuri din Carmen saeculare ş. a. Se aprofundase chiar în metrul antic şi cei cunoscători cetesc cu plăcere oda sa: *Nu credeam să'nvăț a murì vreodată*, scrisă în cel mai perfect metru sapphic.

Şi acuma să reviu la vieața şi traiul ce-l purtà Eminescu în Cernăuți afară de şcoală.

Am spus că în şcoală erà vioiu, vorbareț şi neastâmpărat ca mai toți colegii săi. Aşà erà el şi afară de şcoală. Se înțelege că înaintând în vârstă, această vioiciune şi neastâmpărare se tot domolià, se tot micşorà, dar nu în mod pripit, ci amăsurat evoluțiunii firești a pornirilor şi a temperamentului, când trece omul dela copilărie la pubertate.

Eu am locuit mulți ani în strada *Cuciur-mare*, şi înaintea locuinții mele se întindeà aşà numita *toloacă* a oraşului, unde studenții jucau adese în orele libere mingea. Şi Eminescu erà adese printre noi şi jucà cu noi mingea.

Imi aduc aminte că într'o vreme se iscase mare ceartă între studenți şi între ucenicii şi calfele meseriaşilor din oraş, fiindcă fiecare partid voià să ocupe exclusiv pentru sine terenul de joc. Au urmat şi bătălii serioase, în care însă studenții rămaseră învingători, căci erau mai mulți la număr şi poliția erà pe partea lor. Noi doi, adică eu şi Eminescu,

www.dacoromanica.ro

fiind prea mici, nu luam parte activă la aceste lupte, dar nici pasivi nu eram, pentrucă la locuința mea se află sub streașină un depozit de bețe și nuiele, pregătite anume pentru acest scop.

Când lupta erà signalizată, eu și Eminescu scoteam *armele* și trecând cu dânsele numai drumul, eram pe toloacă și le împrăștiam între studenți ca să învingă. Odată însă, în învălmășală, ne rătăcirăm între „dușmani" și numai o fugă sănătoasă ne-a scăpat de bătaia sdravănă ce ne amenința. Atuncea venise Eminescu cu o carte împrumutată din biblioteca studenților și în această învălmășală unde amândoi căutam să ajungem cât se poate de repede sub adăpostul locuinții mele, Eminescu a scăpat cartea pe câmpul de luptă, iar dușmanii au făcut-o bucățele. Eminescu erà nemângâiat, temându-se, că neînapoind această carte, nu va căpătà altele. Dar a căpătat și mai departe cărți din această bibliotecă, pentrucă bibliotecarul, un student — paremi-se Alexandru Pleșcă — a avut deosebită considerare pentru acest caz tragicomic de forță majoră.

Voiu da aici câteva amănunte asupra acestei biblioteci, care se afla în casele lui Pumnul și care a avut o însemnătate atât de mare în desvoltarea studenților pe terenul limbii și literaturii române. Pumnul locuià în casele proprii, aproape de periferia orașului, în strada care astăzi poartă numele lui. El aveà două case în aceeaș curte. Dacă intrai pe o portiță de lemn în această curte, te aflai între amândouă casele. Cea din dreapta mai mare și

www.dacoromanica.ro

mai înaltă, cu cerdac dinainte, erà casa unde locuià Pumnul, iar cea din stânga, mai mică şi mai joasă, erà menită pentru studenţii ce-i găzduià Pumnul. In această căsuţă se află şi o mică bibliotecă a studenţilor români, ferită de ochii profesorilor străini, căci după legile şcolare, studenţii nu aveau voie să întreţină biblioteci şi ar fi fost confiscată şi această bibliotecă, dacă în ochii lumii nu ar fi trecut de proprietate a lui Pumnul. Biblioteca erà alcătuită din diferite cărţi dăruite de Pumnul, de studenţi şi de alţi bărbaţi, prieteni ai tineretului şi ai culturii neamului nostru, cu scopul ca studenţi să cunoască şi literatura românească şi să se îndeletnicească în limba neamului lor, pentrucă în liceu toate obiectele se predau în limba germană, iar pentru limba şi literatura românească, erà rezervată numai o oră pe săptămână, în care trebuià să fie pe furiş ghemuită şi istoria naţională, pentrucă programa şcolarà nu permiteà să se predeà studenţilor români istoria neamului lor. Nu erà o bibliotecă aleasă, ci cuprindeà numai volumuri răslețe din poeţii şi scriitorii români, broşuri, foi volante, reviste mai vechi literare, calendare cu adaos beletristic, câteva cărţi privitoare la istoria Românilor şi letopiseţele lui Mihai Cogălniceanu. Aceasta erà unica bibliotecă unde studenţii cu înlesnire puteau cetì şi împrumutà cărţi româneşti. Bibliotecar erà totdeauna un student găzduit de Pumnul, care locuià în camera în care se află şi biblioteca.

Aceasta a fost întâia bibliotecă consultată de

www.dacoromanica.ro

Eminescu. El o cercetà foarte sârguincios, cetià acolo şi-şi împrumutà şi acasă cărţi. Când mergeà la bibliotecă, trebuià să treacă pe lângă locuinţa mea şi mă luà adese cu sine. El citià cu înlesnire slova veche cirilică şi mai cu seamă cărţi vechi vedeam în mâna lui, iar letopiseţele lui Cogălniceanu le luà acasă. Când a văzut să şi eu cetesc slova veche, m'a întrebat unde am deprins această slovă, că doar în şcoală nu se învaţă. Spuindu-i că tatăl meu m'a învăţat să cetesc slovele vechi după o psaltire şi după o carte ce cuprindeà vieaţa sfinţilor, îmi zise, că şi el tot acasă a deprins această slovă. Mai cu seamă în zile de dumineci şi sărbători îl aflam pe Eminescu regulat în bibliotecă, răsfoind, cetind şi luând acasă tot cele mai vechi cărţi.

De aici ne putem explicà cunoştinţa deplină a limbii cronicarillor pe care şi-a însuşit-o Eminescu şi a frumoaselor forme ce le admirăm azi în scrierile sale. Dar Eminescu cetià şi tot felul de cărţi germane, care nu stau de fel în legătură cu materiile ce le învăţam în clasă.

Odată a venit el la mine cu o carte intitulată *Mythologie für Nichtstudierende* [1]) şi mi-a spus că după această carte învaţă mitologia Grecilor şi a Romanilor. Când i-am făcut observarea că această carte nu e pentru studenţi, mi-a răspuns că el, dacă are gust să înveţe ceva temeinic, nu se ţine

1. Mythologie fur Nichtstudierende von G. Reinbeck, Professor an der deutschen Hauptschule zu St. Petersburg. Mit 16. Abbildungen. Wien im Verlage bei R. Sammer. (Anul nu este indicat.)

www.dacoromanica.ro

de programa din şcoală. Această carte a dăruit-o apoi Eminescu în anul 1865 bibliotecii studenţilor şi a iscălit actul de danie cu mâna sa proprie. Dau aici şi un facsimile al acestui act, de oarece această iscălitură e unica ce o am de pe timpul când Eminescu se scriă încă *Eminoviciu*.

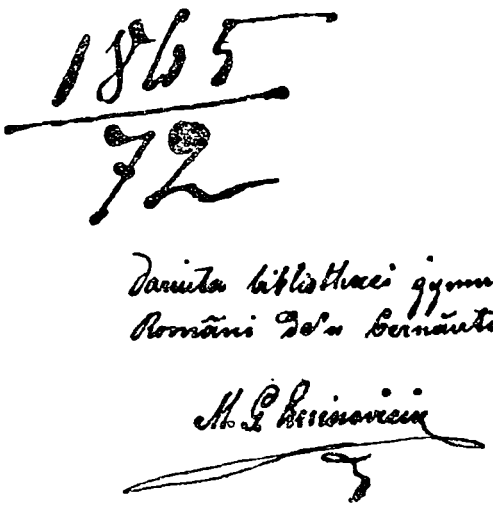

Mulţi ani în urmă, după ce s'a desfăcut biblioteca, mitologia aceasta a devenit propietatea mea şi o păstrez şi astăzi întru amintirea lui Eminescu.

Această carte a fost cu bună seamă întâia mitologie scrisă pe larg din care şi-a însuşit Eminescu cunoştinţele sale mitologice ce le vedem întrebuinţate atât de des în poeziile sale.

Şi acuma voiu vorbì de o împrejurare care a avut o înrâurire foarte mare asupra vieţii lui Eminescu şi anume *Tea'rul*.

www.dacoromanica.ro

Când după dispariţiunea din primăvara anului 1863 se ivì Eminescu iarăşi în Cernăuţi în primăvara anului 1864, el a avut ocazia să vadă trupa de teatru a D-nei *Fani Tardini*, care a dat reprezentaţii în sala hotelului de Moldavie[1]) din începutul lunei Martie până la 15/27 Maiu 1864, şi apoi a fost angajată şi pentru stagiunea din Noemvrie 1864 până la Martie 1865. Pe vremea stagiunii de primăvară 1864 erà şi Eminescu în Cernăuţi.

Trupa D-nei Fani Tardini a fost întâiul teatru românesc pe pământul Bucovinei şi a avut o deosebit de mare înrâurire asupra desvoltării vieţii şi activităţii Românilor din Bucovina. Venia publicul din toate unghiurile Bucovinei să asiste la reprezentaţii, iar studenţii nu lipsiau niciodată dela dânsele. Erà tot una, ori de aveau parale sau ba, pentrucă cei ce puteau plăti preţul mic de intrare ce erà stătorit pentru studenţi, intrau cu bilete cumpărate de dânşii; la mulţi le împărţia comitetul teatral bilete prin profesorul Sbiera, iar restul formà un grup înaintea uşii de intrare şi nu erà seară să nu se afle câţivà bărbaţi cu dare de mână, cari plătiau intrarea pentru grupul întreg de studenţi ce asediau uşa teatrului. Astfel tot parterul teatrului erà ocupat de studenţi, şi nici Eminescu, nici eu nu lipsiam dela aceste reprezentaţii.

Eminescu erà foarte atent la cele ce se petreceau

Lângă biserica: *Sf. Paraschiva.* Azi e casă particulară.

www.dacoromanica.ro

pe scenă. El stă nemişcat cu privirea aţintită asupra actorilor ca şi când ar fi voit să soarbă toată acţiunea şi frumoasele melodii cântate de dânşii, şi se supărà grozav dacă carevà din colegi îl stingherià prin întrebări sau observări. Il supărà mult şi aplauzul sgomotos din teatru, pentrucă în aceste aplauze se pierdeau multe fraze şi melodii ale artiştilor. Pe Eminescu nu l-am văzut aplaudând nici odată, dar acţiunea din piesa reprezentată, se oglindà în faţa sa şi în ochii săi scânteietori. Dacă eşiam între acte prin coridoarele teatrului, atuncea Eminescu fredonà melodiile auzite pe scenă, sau repetà fraze din piesa reprezentată.

Imi aduc aminte că la o astfel de ocazie, după ce fredonase o melodie, se oprise deodată drept înaintea unui student, cunoscut al său, şi-i zise brusc în faţă fraza auzită în acea seară pe scenă: ah! eşti un laş şi te voiu pălmui! Studentul, căruià se vede că-i scăpase această frază, erà surprins de ameninţarea lui Eminescu şi se dete repede într'o parte. Noi ceilalţi izbucnirăm într'un hohot de râs, iar Eminescu îi zise râzând şi el: mă! tu nici nu ştii ce s'a jucat pe scenă.

Şi asupra noastră a studenţilor, a avut acest teatru mare înrâurire. Vedeam piese patriotice naţionale, auziam o limbă frumoasă şi cântece bine executate, şi astfel ne îndeletniciam şi noi în declamaţiuni şi ne însufleţiam din piesele alcătuite din istoria trecutului nostru. Toată învăţătura noastră în decursul celor opt ani de zile din liceu, n'a avut atâta

www.dacoromanica.ro

influență asupra desvoltării noastre naționale, ca acest teatru.

Acuma să fi văzut biblioteca studenților cât erà de căutată și cum piesele publicate de V. Alexandri, Constantin Negruzzi, Matei Milo și de alți autori, erau cetite și rescitite de studenți. Intrase o boală între noi a repetà cântece și fraze din teatru, a „face" poezii și a scrie chiar piese de teatru pe care le arătam pe întrecute unul altuia. Poate că unii din colegi vor fi păstrând și astăzi aceste păcate comise atuncea, ca o scumpă amintire din zilele pline de iluzii și de farmec din tinerețe. Și Eminescu ne spuneà că scrie poezii și că a început și o piesă de teatru, dar nu ne-a arătat nici poezii nici piesă.

După ce a părăsit trupa Tardini, în Maiu 1864, apoi în primăvara anului 1865 Cernăuțul, a dispărut și Eminescu, dar spre toamna anului 1865 apare iarăși între noi și ne spune că se va supune unui examen pentru a fi primit ca elev public.

Acuma locuià el la Pumnul și îngrijià și de bibliotecă. Aici trebuie să se fi simțit el în elementul său, căci rânduise biblioteca și știà unde se află orice carte. Nu mai trebuià ca mai înainte, să scotoceşti tot dulapul, pân' ce dai de cartea ce-ți trebuià. Eminescu se ducea drept la dânsa și o scoteà dintre celelalte cărți, dându-ți-o cu un fel de satisfacție și dovedind astfel că cunoaşte fie care tom din această colecțiune.

Pe vremea aceasta profesorul Pumnul erà greu bolnav și nu mai părăsià patul. Eminescu îmi spuse

www.dacoromanica.ro

că după vorbele medicilor, Pumnul nu va duce-o lung, şi în adevăr Pumnul murì în ziua de 12/24 Ianuarie 1866. Doliul erà mare în toată Bucovina şi între studenţi, iar Eminescu erà neconsolat, pentrucă ţineà mult la acest rar bărbat şi îl iubià ca pe un tată. Când am auzit despre moartea lui Pumnul, am alergat la locuinţa sa, ca să-l văd pe iubitul meu profesor cea din urmă oară. Am intrat întâi în camera lui Eminescu. El îmi povestì despre ultimele momente ale acestui mare apostol al Românilor din Bucovina şi acuma îl văzui pe Eminescu întâiaşi dată vărsând lacrămi de durere. Seara m'am dus iarăşi la Eminescu şi l-am aflat scriind o poezie. El mai schimbà, mai adăogià, mai netezià, dar am observat, că nu i-a plăcut că l-am surprins. Pe urmă însă îmi arătă poezia şi-mi spuse că mai mulţi studenţi vor scrie poezii la moartea lui Pumnul cari se vor tipărì. Mi-a cetit apoi întreaga poezie. Este aceeaşi care împreună cu alte şase poezii a fost tipărită cu ocazia morţii lui Pumnul sub titula : *Lăcrămioarele învăţăceilor gimnasiaşti din Cernăuţi la moartea prea iubitului lor profesor Arune Pumnul.*

După cetire îmi spuse singur că începutul strofei a doua adecă *Metalica vibrândă a clopotelor jale,* nu-i place, dar nu mai are timp să prefacă poezia căci trebuie să o predeà profesorului Sbiera. Eminescu iscăleşte această poezie : *M. Eminoviciu, privatist* [1]).

1. Am broşura originală înaintea mea. Nu este exact că poetul şi-ar fi schimbat cu această ocaziune numele în *Eminescu,* cum se spune aceasta în *Omagiu lui Eminescu* pag. 53.

www.dacoromanica.ro

Imprejurarea că îşi zice aici *privatist*, dovedeşte că Eminescu venise în adevăr cu gândul la Cernăuţi ca să studieze pentru a se supune unui examen şi a intrà în liceu ca elev public, dar această dorinţă nu aveà să se realizeze, căci după moartea lui Pumnul, Eminescu nu rămase mult timp în Cernăuţi, ci părăsì Bucovina în primăvara anului 1866. N'a ştiut nimene din colegi când a plecat şi încotro a apucat-o, dar în urmă se lăţì vestea că se află în Transilvania.

Ce ajutor aveà Eminescu de acasă cât timp a trăit în Cernăuţi, nu ştià nimeni din colegii săi şi Eminescu erà privitor la afacerile sale personale tăcut ca mormântul, şi aşà a şi rămas cât timp am trăit cu dânsul în Cernăuţi şi apoi în Viena. Eu ştiam în Cernăuţi numai atâta că acolo unde erà el cu locuinţa, avea şi mâncarea şi toate îngrijirea, iar privitor la locuinţele sale în Cernăuţi, nu le-am cunoscut pe toate, pentrucă Eminescu aveà obiceiul să le schimbe foarte adese. Eu am cunoscut numai două locuinţe ale sale, şi anume pe aceea ce o aveà la Pumnul şi despre care am vorbit mai sus iar alta ce o avea la un profesor de limba franceză *Victor Blanchin*. Această locuinţă se aflà în strada Domnească de jos[1]) şi anume în casele care pe atuncea erau propietatea lui Samuil Morariu, ulterior Mitropolit al Bucovinei. Blanchin ţineà cu chirie o parte din aceste case şi aici avea Eminescu o cameră pentru sine. Din vorbele sale am

1. Azi: strada Iosif.

www.dacoromanica.ro

înțeles că tatăl său îl pusese la Blanchin în gazdă ca să învețe și limba Franceză și ca să fie silit a conversà în această limbă, dar Eminescu nu erà de fel mulțumit cu locuința, pentrucă Blanchin erà bețiv, venià turmentat acasă, făcea numai gălăgie și se certà cu soția sa. Aici locuià Eminescu când erà repetent în clasa II, iar din certificatele liceale ale lui Eminescu, publicate în scrierea de față, vedem că el a locuit în clasa I-a liceului și în clasa II-a când încă nu erà repetent, la un Nikolaus Dzierzek, care aveà întâi locuința pe Schulgasse Nc. 799, iar apoi pe Dreifaltigkeitsgasse No. 1309.

Nu pot să trec aici cu vederea o împrejurare care mi se pare că a avut un rol însemnat în vieața lui Eminescu și care cred că l'a determinat să intre în trupele de teatru și să ducă mult timp traiul de actor nomad. Am spus că Eminescu a dispărut din Cernăuți după moartea lui Pumnul în primăvara anului 1866, iar când în luna Iulie 1869, directorul de teatru *Mihai Pascali* a dat 9 reprezentații în Cernăuți, mulți din colegi îmi spuneau că și Eminescu se află ca sufleur în această trupă. Eu nu l-am văzut atuncea, cu toate că mi-am dat multă silință să-l întâlnesc. Dar și el se vede că și-a dat toată silința să nu se întâlnească cu cunoscuții săi. In aceeastă trupă se află o tânără artistă *Eufrosina Popescu*, o copilă de o frumusețe rară, care fără voie atrăgeà atențiunea publicului asupra ei. Această copilă, care puteà să aibă atuncea vârsta de vreo 17 ani, deși nu erà artistă de

www.dacoromanica.ro

mâna întâia, devenise în urma frumuseții și a gingășiei mișcărilor, favorita publicului din Cernăuți și mai cu seamă a studenților. Se ziceà că stă sub deosebitul scut al lui Pascali și că toți actorii țineau la dânsa ca la un copil al trupei lor. Studenții carimi spusese că și Eminescu se află în această trupă, susțineau cu toată tăria că Eminescu este amorezat de dânsa și că din cauza ei s'a lăsat de școală și s'a angajat la teatru, însoțind trupa prin Transilvania și Banat. Nu am dat multă însemnătate acestor bănuieli, și după plecarea lui Pascali, încetară și vorbele despre Eufrosina și Eminescu. Dar în toamna anului 1870, când mă aflam în Viena, petrecusem odată până târziu noaptea în societatea lui Eminescu și a altor colegi în restaurantul Bischof din Wipplingerstrasse, și când să ne întoarcem acasă — toți locuiam în strada Diana — am făcut trista constatatre că toți la un loc nu avem zece creițari, taxa portarului, ca să ne deschiză poarta. Hotărî ăm deci să ne plimbăm pe stradă până la 6 ore dimineața, când trebuia să se deschiză poarta. Eminescu erà atuncea foarte bine dispus, mă țineà de braț și cântà, declamà și istorisia multe. Apoi devenì sentimental, și-l auzii exclamând: O! Eufrosina, Eufrosina!

Cunoscând slăbiciunea lui Eminescu pentru figurile mitologice, credeam că vorbește despre una din cele trei grații, și-l întrebai prin ce asociație de idei a ajuns deodată dela cântare și declamațiune la o figură mitologică?

— Vezi că n'a fost figură mitologică, răspunse

www.dacoromanica.ro

Eminescu, ci chip aieve Eufrosina mea, Eufrosina Popescu.

Acuma îmi adusei aminte de acest nume uitat de mult şi-l întrebai de nu cumva această Eufrosină a fost artista din trupa lui Pascali în Cernăuţi?

— Cum, o cunoşti?

— Imi aduc foarte bine amin e de dânsa, erà foarte frumuşică.

— Da, răspunse el oftând, erà foarte frumuşel acest dracuşor împeliţat. Am fost amorezat cuc de dânsa şi nu o pot uità. I-am făcut şi poezii.

Voiam să aflù mai de aproape despre soarta acestui amor, dar atuncea se deschise poarta şi ne despărţirăm, pentrucă Eminescu locuià cu o casă mai departe în Dianagasse.

— Vom vorbì despre aceasta altă dată, îmi zise el depărtându-se, dar de câte ori am luat în urmă vorba despre Eufrosina Popescu, nu a mai voit să vorbească de dânsa, ci mi-a răspuns: Eh, fleacuri!

Epizodul povestit m'a convins însă că au fost adevărate bănuelile studenţior din Cernăuţi despre amorul lui Eminescu pentru artista Popescul. Dar fost-a el împărtăşit de Eufrosina sa?

Adese m'am întrebat care pot fi poeziile lui Eminescu dedicate acestei iubite, şi mi-am zis, că dacă le-a publicat nu pot fi altele, decât cele două ce sunt publicate în anul 1868 în Familia: *La o artistă* şi *Amorul unei marmore.*

www.dacoromanica.ro

CAND A VENIT EMINESCU LA VIENA

După o dispariţiune de ani întregi dintre colegii săi din Cernăuţi Eminescu se iveşte deodată şi pe neaşteptate în Viena spre marea surprindere şi bucurie a colegilor săi din Cernăuţi, cari îşi făceau atuncea studiile la universitatea din Viena. Aceasta a fost în toamna anului 1869 [1]). Toţi îl primirăm cu mare dragoste şi vechea prietenie, erà iarăşi închegată, astfel ca şi când nici odată nu am fi fost despărţiţi timp atât de îndelungat. Şi ne părea cu totul firească sosirea lui Eminescu la Viena, pentrucă coincideà cu sosirea noastră, astfel că dacă el ar fi urmat regulat studiile liceale, trebuia numai decât să se înscrie la universitate odată cu

1. Pe aceeaş vreme a sosit şi Ioan Slavici la Viena. Pe atuncea rivalitatea între societăţile studenţeşti *România* şi *Societatea literară-ştiinţifică* erà foarte mare şi membrii acestor societăţi făceau adevărată vânătoare după membrii noi, chiar dacă aceştia încă nu erau în Viena, dar despre care se ştià că vor veni încolo. Astfel atât Eminescu cât şi Slavici au fost înscrişi chiar în luna Februarie 1869 membrii în Societatea literară-ştiinţifică cu toate că nu erau în Viena şi prietenii lor au plătit şi taxa de înscriere, dar abià după sosirea lor în Viena în *toamna* anului 1869 au fost amândoi proclamaţi membri definitivi ai acestei Societăţei.

www.dacoromanica.ro

noi, precum a şi făcut'o. Acuma erà el în acelaş an de studii ca şi vechii săi colegi şi nu mai puteà cinevà să-i spună că a rămàs în urma lor. Dar. dacă îl întrebà careva unde a finit studiile liceale, el răspundeà cam evaziv că a studiat în Transilvania, însă testimoniul său din liceu nu l'a văzut nimene şi nici nu a insistat cineva să-l vază. Pentru colegii săi erà destul să ştie că erà înscris la universitate şi că urmà regulat cursurile. Pentru dânşii erà aceasta destulă dovadă că a finit cursurile liceale. Dar cu toate acestea erà ceva la mijloc, căci Eminescu erà înscris la facultatea de filosofie numai ca auzitor extraordinar (ausserordentlicher Hörer), nu ca student ordinar ca ceilalţi colegi, ceeace dovedeà că Eminescu nu trecuse la liceu examenul de bacalaureat sau de maturitate cum se numeşte el în Austria, şi de aceea nici nu puteà fi primit ca student ordinar. Faptul că Eminescu asculta cursurile dela universitate numai ca student extraordinar aveà ca urmare că nu puteà fi admis la examene. I se testa numai în „*Index lectionum*" la finea fiecărui semestru că a ascultat acele obiecte la care se înscrisese şi pentru care, chiar la înscriere, trebuià să plătească taxa cuvenită (Collegiengelder). Pentru Eminescu aveà însă acest fel de înscriere şi un avantaj pentrucă astfel aveà deplină libertate a-şi alege obiectele ce le dorià şi care-i conveniau mai mult, pe când pentru noi ceilalţi erau fixate materiile ce trebuia să le ascultăm şi din care trebuia să dăm examenele.

Venind Eminescu la Viena erà lucru firesc că

www.dacoromanica.ro

întâiele sale întâlniri căutà să le aibă cu vechii săi colegi din Bucovina cu cari a reînnoit cunoştinţa şi prietenia. Şi erau mulţi de aceştia, pentrucă pe acele vremuri nu există în Cernăuţi Universitate şi toţi tinerii din Bucovina ce voiau să urmeze studiile universitare, trebuiau să le facă la Viena. Dar erau pe atuncea şi foarte mulţi tineri din România, Transilvania, Ungaria, Banat şi chiar dîn Macedonia, astfel că colonia studenţilor români din Viena erà foarte mare. Eminescu s'a lipit mai mult de Bucovineni ca unii ce-i erau de mult cunoscuţi şi colegi, şi deoarece mai toţi Bucovinenii îşi alesese locuinţele lor în al treilea cartier al Vienei, Landstrasse, se sălăşluì şi Eminescu în acest cartier şi-şi alese la început locuinţa în strada Radetzky în apropierea celorlalţi români din Bucovina. În toamna anului 1870 erà şi mai aproape de Bucovineni căci a locuit în Dianagasse No. 8 într'o cameră împreună cu colegii săi Samuil Isopescu şi Iancu Cocinschi. In aceeaş casă locuià şi colegul nostru Ioan Luţă, iar eu locuiam în aceeaş stradă No. 4, câţiva paşi mai departe de Eminescu.

Astfel ne puteam întâlnì în toate zilele când mergeam şi veniam dela universitate şi adese venià el la mine şi eu mergeam la dânsul şi la ceilalţi colegi ce locuiau cu el împreună. Unde a locuit Eminescu în anul 1872 până a părăsit definitiv universitatea din Viena nu-mi mai aduc aminte.

www.dacoromanica.ro

STUDIILE LUI EMINESCU IN VIENA

Cum am văzut, Eminescu erà înscris la universitate ca student extraordinar şi astfel aveà dreptul să asculte disciplinile ce-i plăceau, fără să aibă îndatorirea a se supune unui examen. Nefiind legat de un sistem în alegerea disciplinelor ce se predau la universitate, Eminescu avea deplină libertate a-şi alege şi profesorii şi obiectele ce-i conveniau şi astfel îl văzurăm cercetând cursurile de filosofie practică (praktische Philosophie) la profesorul Dr. Zimmerman, filosofia dreptului (Rechtsphilosophie), economia politică (Nationalökonomie), ştiinţa financiară (Finanzwissenschaft) şi ştiinţele administrative (Verwaltungslehre) la renumitul profesor Dr. Lorenz Stein, iar dreptul internaţional (Völkerrecht) la profesorul Dr. Louis Neumann. De sigur că nu erà înscris la toţi aceşti profesori şi la toate obiectele acestea, dar aceasta nu împiedecà pe nici un student a ascultà pe orice profesor. Nu erà înscris nici la cursul de medicină legală, pe care eu ca student în drept, eram îndatorit să-l cercetez, dar venià adese cu mine la acest curs, pentrucă profesorul Dr. Gatscher aveà

www.dacoromanica.ro

o deosebită metodă a ne predà acest obiect şi a ne iniția în tainele trupului omenesc, desvoltând înaintea noastră atât pe schelete cât şi pe cadavre tot ce un laic, care dorià să devină judecător, aveà nevoe să cunoască în mod practic spre a nu fi dus în eroare de medicii legişti. Lui Eminescu îi plăceà acest curs şi erà foarte atent când profesorul Gatscher disecà înaintea noastră cadavre bărbăteşti şi femeeşti, explicându-ne toate organele dela creeri până la tàlpi. Eminescu cercetà şi cursul de limbi romanice la renumitul profesor Dr. Musaffia.

Precum vedem, Eminescu nu râvnia să se specializeze în un ram anumit de ştiință adică în drept, în medicină, în litere sau ştiințe, ci căutà să-şi însuşească o cultură generală, care se cere dela fiecare om cult, şi dacă vom considerà că Eminescu din toamna anului 1869 până în vara anului 1872 a cercetat cursurile menționate şi poate şi altele pe care nu le cunosc, că în Berlin a urmat mai departe studiile la universitate şi că acasă cetia necontenit, atuncea ne vom explicà uşor cultura cu care erà înzestrat. La mijloacele de cultură pe care le-a întrebuințat el, trebue neapărat să numărăm şi diferitele muzee ce le poseda în număr atât de mare capitala Austriei, apoi renumitele galerii de pictură şi diferitele expoziții de artă. Eminescu le cercetà pe toate, cu catalogul explicativ în mână şi adesc îmi spuneà că va mai cercetà cutare muzeu sau cutare galerie. Teatrul curții cu cei mai mari artişti germani şi cu cele mai clasice piese de

www.dacoromanica.ro

teatru, precum şi opera curţii imperiale, erau foarte adese cercetate de Eminescu şi când se reprezentà vre-o piesă clasică, făceà tot posibilul să nu lipsească. Imi aduc aminte de un epizod care ilustrează fermitatea hotărîrii lui Eminescu în această privinţă. Erà în 22 sau 23 Decemvrie a anului 1870 şi în teatrul curţii aveà să se reprezinte piesa clasică *Regele Lear* de Shakespeare. Nici Eminescu, nici eu nu avusesem ocazia să vedem acest cap de operă al genialului englez şi i-a fost lui Eminescu uşor să mă înduplice ca să mergem la Burgtheater care, pe acea vreme erà la intrarea în Curtea împărătească. Dar cum dispuneam amândoi numai de puţini bani, nu puteam cumpărà locuri numerotate, ci trebuià să ne mulţumim cu un loc eftin pe galerie.

Ca să ocupi însă un loc bun pe această galerie, trebuià să te postezi de cu vreme afară înaintea uşii teatrului, ca după ce se deschidea uşa, să fii între cei dintâi pe galerie. Ne-am dus amândoi la patru ore d. a. şi ne-am aşezat lângă uşă şi tot nu eram noi cei dintâi, căci alţii veniseră înaintea noastră, dar tot puteam sperà că vom cucerì un loc bun pe galerie, dacă ne succede să rămânem în locul unde ne postasem. Erà un ger cumplit atuncea şi vântul ne pătrundea până la oase. Inghețasem de frig şi tot băteam din picioare ca să ne mai încălzim. Sgribuiţi şi tremurând am rezistat până aproape de şease ore, dar eu unul nu mai puteam suferì gerul şi-i zisei lui Eminescu să lăsăm dracului şi pe Lear şi pe Shakespeare şi să ne

www.dacoromanica.ro

ducem acasă. Eminescu n'a voit să părăsească postul său, iar eu am eşit din mulţime înlemnit de frig şi am ţinut tot o fugă până acasă, ca să mă mai încălzesc. Eminescu însă a rămas, a asistat la reprezentaţie şi a doua zi a râs de mine că am fugit de un loc „*aşà de bun*."

www.dacoromanica.ro

EXTERIORUL, PORTUL ŞI TRAIUL LUI EMINESCU

Eminescu cât timp a petrecut în Viena arătà de regulă foarte bine şi erà deplin sănătos. Prin pelița curată a feței sale străbăteà o rumeneală sănătoasă, iar ochii săi negri, nu mari, dar pururea vii, te priviau dulce în față şi se închideau pe jumătate când Eminescu râdea. Şi râdea adese, cu o naivitate de copil, de făcea să râză şi ceilalți din societatea lui, iar când vorbia prin râs, glasul său aveà un ton deosebit, un ton dulce, molatec, ce ți se lipià de inimă. Părul său negru îl purtà lung, pieptănat fără cărare spre ceafă şi astfel fruntea sa lată părea şi mai mare decum erà, ceea ce-i da o înfățişare senină, inteligentă, distinctă. Eine Denkerstirne (frunte de gânditor) ziceau colegii săi germani. Avea statură mijlocie, erà cam lat în spate dar totul erà proporționat. Când a venit la Viena aveà mustața rasă, ceeace ne-a făcut să-l recunoştem îndată, căci avea astfel încă înfățişarea tânărului băiat ce dispăruse din mijlocul nostru în Cernăuți, dar în Viena a lăsat să-i crească mustața, avea însă obiceiul să şi-o tot muşte.

Eminescu nu țineà de fel la modă, dar hainele

www.dacoromanica.ro

sale, erau totdeauna curate şi le purtà atât de mult până deveniau imposibile. A aveà în garderobă mai multe rânduri de haine de vară sau de iarnă, erà după opinia lui Eminescu un lux fără rost, de aceea la dânsul vara nu aflai decât un rând de haine de vară şi iarna numai unul de iarnă. Când vara aveà lipsă de bani, el le puneà zălog hainele de iarnă şi le scoteà abia târziu toamna. Stau mai bine acolo, îmi ziceà el şi sunt scutite de molii. Luxul unei redingote şi-l permiteà însà. Aceasta îi servià pentru zile mari şi pentru vizite la persoane însemnate şi mai ales pentru ziua de paşte când cu toţii ne duceam la funcţionarul din minister Dr. Vasile Grigoroviţă acasă ca să ciocnim cu ouă roşi şi să ne înfruptăm cu pască. Iarna purtà un palton întunecat şi o căciulă de Astrahan pe care şi-o trăgeà până peste urechi dacă gerul erà mare. Mânele le ţineà ferite în mânecele paltonului pe cari le împreunà la piept. Vara erà vecinic cu mânele în buzunar. Nici odată nu l-am văzut cu baston sau cu mănuşi pe mână, în schimb însă avea un cortel negru pentru ploaie. Traiul lui Eminescu erà cât se poate de simplu. Nu am cunoscut un om cu mai puţine pretenţii ca dânsul. Când avea bani mâncà bine, iar când erau paralele pe sfârşite, se mulţumià cu puţin fără ca să putem presupune că cauza acestei frugalităţi ar fi lipsa de bani. Nu dispuneam nici noi ce alţi colegi de mai multe parale decât Eminescu, dar noi aveam grijă ca, îndată ce primiam banii, să plătim înainte abonamentul pentru cafeaua cu lapte ce o luam dimi-

www.dacoromanica.ro

neaţa acasă, şi pentru mâncarea de amiază ce o luam în restaurant. Astfel ne asiguram pentru luna întreagă, iar mâncarea de seară atârnà dela împrejurări. Dacă nu cheltuiam pentru operă, teatru, concerte sau alte petreceri, mâncam bine seara, altfel trebuià să ne mulţumim cu foarte puţin. Eminescu însă nu erà aşà de practic ca noi, şi nu avea grija de mâne. Lăsà ca totul să se rezolve de sine şi devenia astfel un joc al împrejurărilor, provocate de nepăsarea sa. Dus pe gânduri şi preocupat şi pe atuncea de vre-o idee ce-i frământa creerii, el uità ade e şi de masă, şi trebuiau colegii să-i aducă aminte de această nece itate prozaică. Cafeaua cu lapte ce o lua dimineaţa acasă, o plătia în abonament cu 3 florini pe lună, iar mâncarea de amiază şi-o asigurà numa atuncea prin abonament când noi, colegii săi, prinzând de veste că a primit banii de acasă, îl siliam la aceasta. Pentru această silă ne erà pe la sfârşitul lunii recunoscător, spuindu-ne că l'am scăpat de o grijă. In toamna anului 1869 şi în decursul anului 1870 lua masa de regulă în restaurantul Moretti din cartierul Landstrasse, unde mâncau cei mai mulţi Bucovineni. Când avea bani venia şi seara la Moretti, unde se întâlnia şi cu mulţi colegi din Transilvania. Eminescu erà dintru început tăcut, dar apoi tras de limbă, lua şi el parte la discuţie, căci adese se iviau divergenţe de opinii între dânsul şi Transilvănenii Aurel Mureşianu, Tancu şi Moisil. Se amestecà apoi în discuţie cu Vasile Burlă, care fiind mai în vârstă decât ceilalţi, calmà „*voroavele*" în-

www.dacoromanica.ro

focate ale tinerilor studenți, iar înainte de zece ore de noapte se îndreptau toți spre locuințele lor, căci la ora zece se încuiau porțile locuințelor noastre și cine întârzia, trebuiă să plătească portarului zece creițari ca să-i deschiză poarta. Nu-i vorbă, rămâneam și peste ora zece la un loc și hoinăream prin cele cafenele bând cafea neagră, cetind gazete și jucând biliard, dar aceasta se întâmplà numai în jumătatea întâia a lunei când aveam încă parale.

Eminescu nu bea mult. La un sfert de litru de vin, sau la o halbă de bere erà în stare să petreacă o noapte întreagă, dar în schimb lua mai multe cafele negre și fumà mult. Cafeneaua ce o cercetà Eminescu mai adese, erà cafeneaua *Troidl* de pe Wollzeile. Aici se adunau după amiază foarte mulți studenți români și discutau, se sfătuiau și-și împărtășiau noutățile din patrie. Aici lua Eminescu după amiază cafeaua cu lapte sau o cafea neagră, cetià gazetele și ascultà cu multă atențiune discuțiile tinerilor și știrile din țară. El însuș luà foarte rar parte la discuții și se mărginià numai să asculte. In această cafenea aveà Eminescu și un avantaj, pentrucă chelnerul *Jean* îi dădeà până la o sumă oarecare cafea și chiar tutun pe credit. Odată întrecută această sumă, încetà creditul până nu erà întreaga datorie achitată. După achitare începeà un nou credit. Dar de multe ori întârzià mult această achitare și atuncea Eminescu erà foarte supărat și ni se jeluià că are la Jean o datorie care a devenit „*flotantă*" și nu mai are credit.

www.dacoromanica.ro

In astfel de împrejurări erà abătut şi nervos şi nu eşià după amiază din camera sa.

Câți bani primia Eminescu dela părinții săi pe lună nu am putut aflà cu siguranță, căci el nu ne-o spuneà. Colegul Samuil Isopescu care locuià în anul 1870—71 cu Eminescu, afirmă că Eminescu primià 3 napoleoni pe lună, iar colegul Ioan Luță zicea că Eminescu capătă 150 de galbeni pe trimestru. Alții susțineau că are 18—20 galbeni pe lună şi această versiune e cea mai probabilă. Dacă Eminescu în adevăr a primit această sumă de 18—20 de galbeni lunar, atuncea el a fost cel mai bogat dintre noi toți, căci cei mai bine situați dintre noi nu aveau pe lună mai mult decât 50 florini, iar alții trăiau numai cu 30 florini pe lună. Eu sunt de opinie că Eminescu primià de acasă 18—20 de galbeni pe lună, dar foarte neregulat şi aceasta era calamitatea cea mai mare. Această opinie a mea e bazată pe vorbele ocazionale aruncate de Eminescu, când erà vorba de bani sau când se jeluià că încă nu i-au sosit parale de acasă Ori cum, supărarea cea mai mare pentru Eminescu erà că nu-i primià regulat aceşti bani. Sosiau adese abià după mai multe luni şi în vremea aceasta Eminescu trebuia să facă datorii, să trăiască neregulat şi să rămână adese nemâncat, căci deşi împrumutà la astfel de ocaziuni dela colegii săi, suma împrumutată nu puteà fi mare, fiindcă şi ei aveau numai strictul necesar. Ce-i drept, îi dădeau adese pe credit şi birtaşii şi chelnerii, dacă erà oaspe regulat al birtului, dar orişicum aceste griji materiale produceau în Emi-

www.dacoromanica.ro

nescu depresiuni psihice, îl făceau tăcut, indispus şi nervos. In astfel de împrejurări dispăreà vecinicul său zâmbet de pe buze, dar suferința sa erà liniştită, erà un fel de resignațiune şi melancolie, căreia îi da expresie prin un adânc oftat şi prin o unică vorbă mai grea ce am auzit'o din gura lui, adică : *tu-i neamul nevoii.*

Dar această stare psihică nu dăinuià mai mult decât până-i sosiau banii de acasă. Atuncea plătià datoriile, erà iarăşi bine dispus, zâmbetul îi revenià iarăşi şi apoi se răsbunà pentru mizeria îndurată, mâncând bine şi trăind în belşug câtva timp. Pe astfel de vremuri nu-l vedeai zile întregi, şi venià târziu noaptea acasă. După un timp se liniştteà şi duceà iarăşi traiul său obicinuit, când lipsă când belşug. Sunt convins că dacă Eminescu ar fi primit regulat banii de acasă şi dacă pe lângă aceasta ar fi avut şi grija zilei de mâne şi şi-ar fi asigurat traiul pe fiecare lună prin abonament plătit înainte, cum o făceà cu cafeaua de dimineață, el, ca şi ceilalți colegi, nu ar fi dus nici o lipsă sau cel puțin nu mai mare decât cei mai mulți din colegii săi. Şi nu ar fi fost greu să-şi alcătuiască un fel de bilanț, căci pe acele vremuri traiul în Viena nu erà scump şi Eminescu plătià, precm am spus, pentru cafeaua de dimineață 3 florini, iar locuința îl costa 7—8 florini pe lună, pe când mâncarea de amiază costa în abonament cel mult 14 florini lunar, fără băutură. Pentru seară nu erà nimeni abonat şi fiecare se mulțum à cu atâta cât îi permiteà punga. Dar precum am zis, Eminescu

www.dacoromanica.ro

nu avea grija zilei de mâne şi din cauza aceasta, erà adese silit să ducă lipsă şi să sufere.

Dar de una avea Eminescu grijă, şi anume să nu-i lipsească acasă cafeaua neagră şi tutunul. Erà nenorocit când îi lipsiau aceste două stimulante şi nu puteà scrie. Când îi lipsià tutunul se ajutà cu Jean chelnerul dela Troidl, dar de cafea trebuià să se îngrijească singur şi de aceea, când îi sosiau paralele se aprovizionà cu cafea râşnită şi cu spirt. Maşină pentru fiert cafea avea, şi erà meşter în prepararea unei cafele turceşti cu caimac.

După ce am părăsit în toamna anului 1870 restaurantul Moretti, am cercat să luăm masa în mai multe locuri, dar apoi ne-am ales restaurantul *Zu den drei Tauben* al lui Wihl din Marokkanergasse. *Tata Wihl* îi ziceam noi propietarului, pentrucă erà foarte cum se cade, se purtà cu noi bine şi la nevoie aveam şi credit la dânsul şi la chelnerul său, *Andreas*. Eminescu erà foarte mulţumit cu acest restaurant şi mai ales cu creditul la care recurgea adese. Cât timp s'a ţinut el de acest restaurant, nu-mi mai pot aduce aminte.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU, COLEGII SĂI ŞI ALTE CUNOŞTINŢE

Când a venit Eminescu la Viena a căutat precum am spus, întâi pe colegii săi din Cernăuţi, pe care-i cunoşteà încă din liceu, şi aflând în societatea acestora şi alţi studenţi din Bucovina cari studiase la liceul din Suceava, făcù şi cunoştinţa acestora şi astfel dintru început se mişcà mai mult în cercul Bucovinenilor, căci îl legau de ei amintirile din tinereţe, iar dragostea ce purtà el pentru dulcea sa Bucovină unde petrecuse cea mai mare parte a fragedei sale copilării, se răsfrângeà şi asupra fiilor Bucovinei, ce erau acuma tovarăşii săi de traiu într'un mediu străin. Acest mediu aduceà însă cu sine şi un bine, căci el silià pe tineri să-şi strângă rândurile, să se concentreze şi să formeze astfel o mare familie românească care da semne de vieaţă prin înfiinţarea de societăţi, prin baluri, conferinţe, petreceri sociale, şi excursiuni. Şi abstracţie făcând dela studenţii din România, care-şi vorbiau bine limba maternă, ceilalţi studenţi nici când nu au vorbit mai mult româneşte decât în Viena, unde, petrecând mai mult între dânşii, erau siliţi să vorbească limba lor. Astfel mulţi

www.dacoromanica.ro

tineri, din provinciile supuse Austriei, cari la început vorbiau rău limba românească, după o petrecere de mai mulți ani în Viena, își însușiau o cunoștință deplină a limbii și se întorceau în patrie cu o limbă românească curată și frumoasă.

Desele întâlniri ale studenților făceau să se închege și să se întărească legăturile de prietenie între dânșii, legături cari dăinuiră apoi vieața întreagă și se manifestau prin vii corespondențe ce le întrețineau unii cu alții, când de mult devenise bărbați maturi și funcționari publici în patria lor.

Pe vremea când petrecea Eminescu în Viena, erau foarte mulți studenți din toate țerile locuite de Români. Nu cred să fi fost vreunul, care să nu fi venit în contact cu Eminescu și cine îi făceà odată cunoștința, țineà la dânsul ca la un vechiu prieten. Eminescu erà cu toți deopotrivă de bun și sincer, dar nu erau mulți acei cu care avea legături mai strânse. Intre acei din urmă erau Bucovinenii și mai cu seamă eu, Vasile Morariu, Alexandru Chibici-Revneanul, Ioan Luță, Samuil Isopescu, Onesim Țurcan, Vasile Bumbac, Iancu Cocinschi și Partil Dan Dintre tinerii din Regatul Ungariei erau Ioan Slavici cu care avea foarte bună prietenie și erà în bune relații cu Alexandru Ciurcu, Aurel Mureșianu, Tancu, Neagoe și Nicolai Oncu. Țineà foarte mult la medicinistul Ioan Hosanu, care ne încântà cu cântecele sale dulci și mai cu seamă cu minunatele doine din Ardeal, Despre Teodor Nica vorbià cu multă însuflețire. căci acesta ne impuneà tuturora cu cunoștințele

www.dacoromanica.ro

sale de economie politică şi din ştiinţele financiare. Dintre Românii ce nu mai erau studenţi ci în funcţiuni publice trăiă bine cu Dr. Vasile Grigoroviţă şi cu Neculai Teclu, iar pe pictorul român Bucevschi îl vizita adese şi-i admirà pânzele frumoase. Numai cu studentul bucovinean Ioniţă Bumbac nu trăiă bine, dar nu Eminescu erà de vină [1]).

Eminescu dacă-i erà cuivà prieten, ţineà la dânsul cu toată sinceritatea ce-l caracterizà şi care erà una din cele mai frumoase virtuţi ale lui. Dar fiind şi foarte modest şi puţin comunicativ, îţi făcea impresia că-şi impune oareşicari rezerve faţă de unul sau altul din prieteni. Numai dacă erà cu cinevà foarte intim, îşi permiteà câte o glumă nevinovată precum a făcut-o odată cu mine [2]), când mi-a vândut pantalonii, fapt, de care a râs el încă multă vreme când îşi aducea aminte cât de bine i-a succes păcăleala.

Era lucru firesc că, petrecând Eminescu atâta timp în Viena, a făcut cunoştinţă şi cu persoane afară de cercul studenţilor, dar cunoştinţele acestea le făceà numai întâmplător, căci el nu se băteà după ele, din contră îi erau în cele mai multe cazuri supărăcioase şi nu le cultivà de fel. Erà un om care se mulţumià cu lumea gândurilor sale şi în această lume nu se plictisià nici odată şi nici odată nu l-am văzut vânând după distracţii precum o

1. Vezi epizodul: *Eminescu şi Ioniţă Bumbac.*
2. Vezi epizodul: *O glumă a lui Eminescu.*

www.dacoromanica.ro

făceau alţi colegi ai săi. Nu fugià însă de distracţii, dar ele trebuiau să vină din întâmplare şi fără sfătuire premergătoare şi când erà odată în toiul unei petreceri voioase, erà şi el voios şi petrecea cu plăcere.

O cunoştinţă avea însă deosebită trecere înaintea sa şi pe aceasta o cultivà cu multă plăcere. Erà cunoştinţa sa cu D-na *Bognar*. artista renumită dela teatrul curţii din Viena. Cum ajunse el să facă cunoştinţă cu această artistă de primul rang, nu ne-a spus-o nici odată, dar în anul 1870 şi 1871 vizita regulat jururile ei, şi acolo se întâlnia şi petreceà cu primii artişti şi artiste dela Burgtheater şi dela operă şi când venià de acolo, ne povestià multe din lumea artiştilor, despre traiul lor şi multe întâmplări de după culise ce se destăinuiau şi se depănau în acest cerc de artişti, pururea voioşi, cari aveau lefuri de miniştri şi chiar mai mari decât aceştia. Adese făceà apoi comparaţii cu vieaţa artiştilor români, vieaţă plină de mizerii şi de jertfe. Erà atuncea dureros impresionat şi cădeà pe gânduri. Nu cugetà el oare în astfel de momente la vieaţa sa de actor nomad şi la suferinţele ce le îndurase?

www.dacoromanica.ro

EMINESCU IN CAMERA SA

Când nu-l vedeam pe Eminescu mai multe zile, îl căutam acasă şi astfel am putut observà cum petrecea el în camera sa din Dianagasse. Pe lângă observările mele proprii, adaog şi cele ce spuneau colegii ce locuiau cu Eminescu despre traiul ce-l duceà el acasă.

Camera erà mare şi luminoasă şi avea ferestrele spre stradă. Eminescu se culcà târziu şi se scula abia pe la opt ore dimineaţa, câte odată şi mai târziu. Lua apoi cafeaua cu lapte ce i-o făcea doamna de casă, se îmbrăcà şi mergeà la universitate, dacă în acea zi se ţineau cursurile la care erà înscris, iar dacă în acea zi nu aveà treabă la universitate, rămânea acasă şi scria până ce sosia timpul mesei. Când după masă venià acasă se desbrăcà de jachetă, îşi scotea ghetele şi îmbrăcà un halat vechiu pe care-l avea, şi o păreche de pantofi. Aprindeà apoi spirtul dela maşina de cafea şi-şi făceà o cafea neagră cu caimac, pe care o sorbià cu mare gust, fumând neîntrerupt. In vremea aceasta discutà cu colegii săi din cameră şi mai ales cu Isopescu. Discuţia devenià câteodată atât de în-

www.dacoromanica.ro

focată încât Iancu Cocinschi ziceà că atât Eminescu cât şi Isopescu sunt nebuni şi începeà să cânte căci erà foarte bun cântăreţ. Atuncea Eminescu începeà să râză şi cânta şi el.

Erà foarte mulţumit când tovarăş i săi nu erau acasă. Atunci erà el singur stăpân între cei patru păreţi şi puteà cetì şi lucrà nestingherit de nimeni. Se plimbà atunci prin cameră, bea cafea, fuma, şuerà, fredona câte o melodie şi-şi alcătuià astfel ideea şi forma în care aveà s'o îmbrace. Se punea apoi la masă şi scrià, scria mereu, aşternând pe o coală sau pe un petec de hârtie rodul gândurilor sale, şi dacă i se ivià vreo dificultate, se sculà iarăşi, mai bea cafea, se plimbà, gândià şi iarăşi se puneà la scris. Dacă-i lipsià vre-o expresie potrivită sau vreo frază frumoasă, el nu se împiedicà de lipsa ei la scris, ci lăsà un loc gol şi trecea mai departe. Când erà lucrarea gata, atunci o cetià de mai multe ori şi acuma începeà să corigeze, să netezească, să adauge şi să cizeleze cele ce scrisese, până ce lucrarea căpătà forma frumoasă şi expresia conciză, ce o admirăm în scrierile sale. Cine a avut în mână vreun manuscript al lui Eminescu, a văzut câte corecturi cuprindeà, câte fraze sunt schimbate şi câte cuvinte şterse şi înlocuite prin altele mai potrivite, aceasta mai cu seamă în manuscriptele ce cuprind poezii. Adese însă lăsà Eminescu lucrările sale săptămâni şi luni întregi necetite şi necorigeate şi se lua la alte lucrări. Am observat că dacă-i venià vreo idee, vreo inspiraţiune, atuncea el, ori unde s'ar fi aflat, căutà

www.dacoromanica.ro

un petec de hârtie şi scrià cu creion poezia. Astfel frumoasa poezie *Kamadeva* a cărei ciornă se află în posesiunea mea, este scrisă cu creion, pe o foiță de hârtie, ruptă dintr'un caet de adnotațiuni. Şi multe alte poezii tot astfel sunt scrise. O particularitate a lui Eminescu erà că nu spuneà nimănui ce scrie, şi dacă scrisese ceva nu arătà nici colegilor săi din cameră, ce a scris, ci încuià manuscriptul. Astfel *Sermanul Dionis* şi toate poeziile publicate în *Convorbiri* în anul 1870, 1871 şi la începutul anului 1872, noi le cunoşteam abià după ce ajungeà această revistă în mânile noastre. Şi precum nu spuneà nimănui ce scrie, aşà nu-i plăceà să discuteze cinevà cu dânsul despre scrierile sale publicate. In astfel de cazuri el da din umeri şi ziceà : Lasămă în pace, îți place, bine, nu-ți place, treaba ta.

Uneori erà atât de adâncit în lucru, că scrià până foarte târziu noaptea şi atuncea nici nu mergeà seara la cină, ci trimiteà pe cinevà să-i cumpere pâne, brânză, o sticlă de bere şi lucrà mai departe. Când veniau apoi colegii săi acasă, aflau în cameră un aer infect, produs de fumul de tutun, de mirosul de spirt şi de lampă, de nu erau în stare să respire, iar pe Eminescu abià îl puteau zări prin norii de fum, cu capul plecat sub lampă pe coala de hârtie. Eminescu nici nu ştià ce aer e în cameră şi abià după ce colegii săi deschideau ferestrele şi aerisiau camera, respirà şi el mai uşor.

Când nu scrià, cetià şi cetià foarte mult, tot felul de cărți, lungit pe o canapea, sau şezând la masă sau chiar în pat. Masa sa erà plină de cărți

www.dacoromanica.ro

româneşti şi nemţeşti. In româneşte cetià mai cu seamă scrierile vechilor cronicari şi Convorbiri Literare, iar în limba germană operile celor mai însemnaţi scriitori. Lenau erà un poet predilect al lui Eminescu, iar pe filosoful Schopenhauer îl cetià foarte adese şi cu multă atenţiune. Dl. Iacob Negruzzi, directorul Convorbirilor literare, îi dăruise lui Eminescu operile lui Schopenhauer şi ele ocupau locul de cinste pe masa poetului. Dar el nu se mărginia numai la cetirea operelor originale ale scriitorilor germani, ci cetia tot felul de cărţi traduse din alte literaturi în limba germană şi cum germanii în această privinţă sunt foarte bogaţi, Eminescu avea ocazia să cunoască toată literatura străină din traduceri germane. Astfel a cetit el mult din literatură indică şi persană şi când avea cu cine, discutà mult asupra acestor literaturi şi mai cu seamă asupra principiilor religiei budhiste, de care erà încântat şi despre care spuneà că este cea mai poetică, mai frumoasă şi mai profundă religie de pe lume.

Cetise şi *Ramaiana* şi *Mahabharata* apoi *Sakontala* din literatura indică şi frumoasele versuri ale lui Hafis din literatura persană şi trebuie să-i fi plăcut foarte mult aceste opere căci foarte adese vorbià despre ele până ajungea la *Budha-Sakhia-Muni* şi la *Nirvana.*

www.dacoromanica.ro

EMINESCU ŞI ROMÂNIA-JUNĂ. PETRECERILE STUDENŢEŞTI, CERTELE PENTRU ORTOGRAFIE, PENTRU DIRECŢIA NOUĂ ŞI PENTRU SERBAREA DELA PUTNA

Societatea academică România-jună erà pe atuncea o societate tânără, închegată în urma stăruinţii patriotului bucovinean Alecu Hurmuzachi din cele două societăţi anterioare studenţeşti adică din *România* şi *Societatea literară şi ştiinţifică*. Ea avea foarte mulţi membri din toate ţările locuite de români şi erà deci lucru firesc că la început nu domnià acea unitate de vederei ce am fi dorit'o, de oarece tinerii din deosebitele ţări doriau, fiecare în felul lui, să impună timbrul lor particular mersului societăţii.

Cea mai însemnată cauză de fricţiune erà ortografia şi direcţia nouă, croită prin criticile lui T. Maiorescu şi susţinută şi propagată prin revista *Convorbiri literare*. Pe acest câmp se dădeau cele mai dese lupte în societate, studenţii fiind despărţiţi în două grupuri. In fruntea grupului ce susţineà direcţia nouă în ortografia românească şi lupta

www.dacoromanica.ro

pentru ortografia Convorbirilor literare, sta Eminescu şi I. Slavici şi aderenţii lor erau studenţii cei din România şi cei din Bucovina, afară de Ioniţă Bumbac. Acesta împreună cu cea mai mare parte a studenţilor din Regatul Uungariei combăteà cu cea mai mare înverşunare direcţia nouă şi ortografia societăţii Junimea din Iaşi, numindu-i pe Junimişti şi pe aderenţii lor, cosmopoliţi lipsiţi de orice patriotism. Conflictele acestea se resimţiau la toate întâlnirile studenţeşti şi chiar la lucrările pregătitoare pentru serbarea comemorării lui Ştefan cel Mare ce avea să se ţină în anul 1871 în Putna. Se mai iviră în anul 1870 şi certe din cauză că firma românească din Viena, Mure ianu şi Perlea [1] dispăruse cu banii adunaţi de România-jună pentru serbarea din Putna şi se discută cu mare înfiebântare a cui este vina că banii au fost depuşi la această firmă şi că nu s'au luat măsuri de urmărire în contra defraudanţilor. Grupul căruia aparţineà Eminescu erà mai puternic, pentrucă aveà mai mulţi aderenţi şi astfel concluziunile votate în şedinţă erau deocam dată în favoarea acestui grup şi astfel sub patronagiul lui s'a făcut şi serbarea din Putna în vara anului 1871. Eminescu, aderent însufleţit al direcţiunii noui, şi al serbării din Putna, a luat parte activă la toate aceste lupte, dar în modul lui liniştit, lipsit de orice pornire violentă şi de acuzaţiuni duşmănoase şi când erà să se

1. Acestei firme aparţineà şi un Zehetbauer, dar banii au fost depuşi acolo numai de dragul românilor Mureşianu şi Perlea.

www.dacoromanica.ro

aleagă comitetul pentru serbarea din Putna, el a stăruit din toate puterile ca să iasă aleşi tinerii din grupul direcţiei noui, şi a dat concursul său acestui Comitet al cărui preşedinte erà Ioan Slavici. Spre acest scop a plecat el la Cernăuţi şi de acolo au dirigiat împreună cu Pamfil Dan lucrările preparative pentru serbarea din Putna până la sosirea prezidentului Slavici. Dela Cernăuţi a plecat apoi la Putna şi a luat acolo parte activă la toate lucrările. Activitatea lui Eminescu pentru reuşita serbării din Putna o descriu în un capitol deosebit [1]). Aici vroiu să arăt numai că conflictele iscate între România-jună din cauza ortografiei şi a direcţiunii noui se resimţiau nu numai la şedinţele literare ale acestei societăţi, dar şi la cele sociale. Şedinţele sociale se ţineau totdeauna într'un restaurant şi erau menite a întări legăturile de prietenie între studenţi şi a desvoltà gustul pentru limbă, muzică, declamaţiune şi cântarea românească. Erau deci un fel de serate muzicale-declamatorii. Dar tot începutul e greu şi de aceea şi aceste serate erau adese plicticoase dacă nu ne cântà medicinistul Ioan Hosanu frumoasele sale doine ardeleneşti şi dacă nu ne ziceà din vioară medicinistul O. Blasianu, sau conservatoristul Th. Micheru. Eminescu venià rar la aceste şedinţe şi când l'am întrebat odată de ce nu vine, mi-a răspuns cam în sensul acesta : Păcat de vreme, mă plictisesc. Membrii nu produc nimic original. Imi-

1. Vezi : *Eminescu şi serbarea dela Putna.*

www.dacoromanica.ro

teză pe studenții nemți fără să cugete că deprinderile acestora se sprijinesc pe o vechime istorică seculară și că au rostul lor în vechimea de sute de ani de existență a universității din Viena și nu se potrivesc cu deprinderile Românului și nici nu se vor lipì vreodată de sufletul nostru.

Avea dreptate Eminescu și mi-a venit atuncea în minte să introducem noi studenții din Bucovina un alt fel de petreceri, dar numai între noi, fără să ne înstrăinăm însă de România junǎ. Am propus și s'a primit ideea mea să ne constituim după prototipul vechilor așezăminte ale neamului nostru în *divan domnesc* și în *obștească obicinuită adunare.* Ne-a fost ușor să formăm *divanul.* Pe colegul nostru Pamfil Dan îl aleserăm Domn cu numele Dan-Vodă, iar pe colegul O. Țurcan, care finise studiile teologice în Cernăuți și acuma studià drepturile în Viena, l'am rânduit Mitropolit Moldovei și Sucevei, exarh plaiurilor. Aleserăm și doisprezece boieri de divan cărora le hărăzirăm marile boierii. Aceștia erau boierii veliți ai țării. Restul colegilor formà obștească obicinuită adunare, cărora le ziceam și *prostimea.* La întrunirile divanului toți erau siliți să vorbească în limba neaoșă a vechilor cronicari și ne făceà mare haz să vedem acuma pe unii din colegi cari până atuncea nici în mână nu avuseră pe vreun cronicar, cum se băteau după astfel de cărți vechi și le cetiau ca să-și însușească limba lor. După mai multe întâlniri intime, în care ne îndeletniceam în rolurile noastre, așteptam ocazia ca să ținem o adunare bine pregătită și să invităm și pe

www.dacoromanica.ro

mai mulți colegi ce nu erau din Bucovina. Ocaziunea aceasta ni se oferì în scurt, căci un coleg al nostru N. Macovei, jurist, care făceà şi anul de voluntar la miliție, trecând bine examenul de ofițer, fu numit sublocotenent. Divanul nostru hotărî să nu recunoască această înaintare, ci să-l supună unei deosebite *ispitiri* înaintea divanului, şi abià după aceasta să-i recunoască înaintarea în *cin* şi să-i dea boieria de *spătar*. Toți boierii de divan aveau să-i pună întrebări din ştiințele *duhovnicești* şi *lumești* şi din cunoştințele *ostășești* şi *pârgărești*. Intrebările se stătoriră în consiliu şi erau de tot umoristice, se ținură însă în taină până în seara întrunirii. Se mai alcătui pentru candidat şi o *carte domnească*, scrisă în limba veche a hrizoavelor, cu slove vechi, dată în *Beciu* şi iscălită de Vodă, de Mitropolit şi de veliții boieri. In seara hotărîtă pentru această serbare l'am adus şi pe Eminescu şi pe mai mulți colegi din România şi Transilvania. Voiu amintì numai în scurt că atât constituirea divanului în frunte cu Vodă şi cu Mitropolitul, cât şi întrebările umoristice, răspunsurile nepregătite şi de obşte false ale candidatului şi întreg mersul *ispitirii* a pricinuit mari hohote de râs precum nu se mai auzise în adunările studențeşti. Culmea aplauzelor a fost însă, când cu mare gravitate s'a dat cetire *cărții domnești* care se fineà astfel : iar de-a fi să fie şi cartea noastră să nu o cinsteşti, şi în seamă să nu o ții, şi râs şi batjocură de ea să faci, atunci să fii proclet şi anaftimă şi afurisit de 335 sfinți părinți din Nichea, şi bu-

www.dacoromanica.ro

ricul iadului înghită-te, şi seteà Gheenei muncească-te, şi focul dragostei ardă-te, şi vinul în oţet să ţi se prefacă, şi berea în apă să ţi se schimbe şi să ai parte cu Arie ereticul.....

Erà ceva cu totul nou acest fel de petrecere şi de aceea bucuria şi mulţumirea se vedeà pe toate feţele. Eminescu toată seara a râs şi a aplaudat şi când l-am întrebat cum i-a plăcut această petrecere mi-a răspuns :

— Minunat, aşà înţeleg şi eu. Este vieaţă din vieaţa noastră românească care se lipeşte de sufletul nostru. Mă! felul acesta de petrecere trebuie să urmeze înainte.

Şi a urmat cât timp au ţinut studiile noastre până am părăsit Viena şi întrunirile acestea atrăgeau mulţime de public. Eu aveam boieria de Mare logofăt şi aveam însărcinarea să alcătuesc cărţile domneşti. Dela această petrecere înainte, Eminescu îmi ajută cu trup şi suflet la alcătuirea acestor cărţi şi aveà mare iscusinţă în privinţa aceasta. Mai târziu a primit şi el o boierie şi a fost rânduit între boierii de divan, ceeace i-a pricinuit mare bucurie. Mulţi colegi de ai noştri păstrează şi astăzi ca amintire astfel de cărţi domneşti, alcătuite la deosebite ocaziuni.

Cu încetul se introduse şi la şedinţele sociale ale României-june o vieaţă mai animată şi petreceri mai româneşti, şi cu timpul se prefăcură aceste şedinţe în adevărate întruniri de plăcere şi distracţie, căci se molipsiră tinerii de gustul de a produce singuri şi tot lucrări originale şi hazlii, şi

www.dacoromanica.ro

când am venit eu odată cu o poemă umorsitică intitulată *Batraho-mio-mahia* în care descriam o întâmplare a colegului nostru O. Ţurcan cu poliţia din Viena, mulţi colegi descoperiră că au şi ei talent pentru astfel de alcătuiri umoristice şi de acù înainte şedinţele sociale deveniră un centru de petrecere foarte căutat, pentrucă şi spiritile tinerilor, aţâţate mai înainte de certele pentru ortografie, pentru direcţia nouă şi pentru serbarea din Putna, se liniştiseră, iar serbările la Putna reuşiseră foarte bine. Venià acuma şi Eminescu la aceste şedinţe şi petreceà cu plăcere în mijlocul nostru. El erà foarte indulgent faţă de producţiunile colegilor săi şi de erau chiar şchioape poeziile şi glumele nesărate, lui Eminescu nici prin minte nu-i treceà să le critice şi să indispună pe autor, ci râdeà şi se bucurà cu noi împreună. Dar cea mai mare plăcere îi făceau lui Eminescu tot *cărţile domneşti* şi *divanul cu obştească obicinuită adunare* care se constituià din când în când la adunările studenţilor.

A rămas obiceiul acesta şi după plecarea lui Eminescu la Berlin şi l'am urmat apoi şi acasă în Bucovina, aducându-ne cu drag aminte de petrecerile din Viena şi când în anul 1875 m'a vizitat Eminescu în Cernăuţi, m'a întrebat de am mai alcătuit cărţi şi hrizoave domneşti şi cui le-am dat. M'a pus apoi să-i arăt conceptul şi a râs mult când i-am descris tot decursul petrecerilor. La această ocazie mi-a spus că-şi aduce cu mare plăcere aminte de felul acesta de petreceri din Viena şi că timpul petrecut acolo a fost pentru dânsul cel mai frumos şi plăcut timp petrecut în străinătate pe care nu-l poate uità.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU ŞI SEXUL FRUMOS

Amintirile mele despre Eminescu cuprind în sine numai timpul dela anul 1861 până în prima jumătate a anului 1872 când el părăsì Viena spre a-şi urmà studiile în Berlin. Dar şi din timpul acesta sunt de scăzut anii când Eminescu, dispărând din Cernăuţi, a dus o vieaţă pribeagă, parte ca student, parte ca actor, adică anii din primăvara anului 1866 până în toamna anului 1869. Ca tânăr în vârstă de 20 de ani ajunge el în Octomvrie 1869 la Viena şi atuncea vine cu inima cuprinsă de amor pentru frumoasa sa *Eufrosina Popescu* şi sufletul său e plin de icoana acestei actriţe, care a aprins primul amor în inima lui curată. Dacă ar mai trăì Eufrosina aceasta, ar puteà fi mândră de acest amor cu care, ea întâia, la robit pe acela, care aveà să devină regele gândurilor înalte şi al poeziei române şi de câte ori se va vorbì de aventurile amoroase ale lui Eminescu, se va amintì şi numele Eufrosinei Popescu, care din cauza acestei înlănţuiri a împrejurărilor va trece la posteritate ca şi numele mult sbuciumatului poet.

Amorul lui Eminescu pentru Eufrosina trebuie

www.dacoromanica.ro

să fi fost adânc şi sincer, căci am văzut că nici în toamna anului 1870 el nu o uitase, ci vorbià cu mult foc şi durere despre Eufrosina sa. După aceasta nu mi-a mai vorbit de dânsa, dar nici de alt amor cât timp a mai stat în Viena, şi noi colegii, cari eram pururea în contact cu dânsul, nu am prins de veste de vreo altă relaţiune amoroasă, cât timp a trăit împreună cu noi. Dar nici alte înclinaţiuni trecătoare, sau porniri sensuale pentru femei nu am observat la dânsul. Cât a fost cu noi în Viena, a rămas copil bun şi naiv, care preferà orice altă distracţie decât cea cu femeile şi dacă se întâmplà că colegii săi aduceau vorba despre amoruri şi sexul frumos, Eminescu se plictisià şi le ziceà: slăbiţi-mă cu prostiile voastre. Şi nu erà prefăcută această plictiseală a sa, ci adevărată, căci altfel, cum sunt tinerii, nu se puteà ca ei să nu afle o astfel de slăbiciune a lui Eminescu dacă ar fi avut-o în Viena. Cu toate acestea el ţinea mult, nu la *femei*, ci la *femeie*. Femeia erà pentru dânsul idealul creaţiunii, a frumuseţii şi a perfecţiunii chipului omenesc. Era în stare să ne vorbească în imnuri de acest cap de operă al creaţiunii şi vorbele sale măestre şi pline de însufleţire, electrizau pe auzitori, cel puţin cât timp le vorbià. Eminescu nu fugeà de societatea femeilor, dar nici nu o căutà. Dacă din întâmplare se aflà într'o astfel de societate, el nu erà retras sau ursuz, ci politicos, glumeţ şi voios. Le vorbià dulce, le făceà complimente, şi lucru principal, conversà cu ele totdeauna potrivit cu individualitatea lor, şi fiindcă şi întreaga

www.dacoromanica.ro

sa înfățișare avea ceva tipic și original, câștigà ușor simpatiile damelor. Imi aduc aminte că tot în anul 1870, când locuiam amândoi în Dianagasse, venind odată cam pe la 10 ore noaptea dela teatru, două dame care mergeau cu vreo zece pași înaintea noastră, au fost atacate de un derbedeu. La țipetele lor. noi le-am venit în ajutor și individul a dispărut repede în umbra nopții. Noi ne-am oferit să le petrecem și ele au primit cu mulțumire. Surpriza noastră nu a fost mică, când petrecându-le, am ajuns chiar în strada noastră și am aflat că locuiesc pestre drum de locuința mea. Din conversațiunea noastră aflase că suntem studenți dela universitate și străini în Viena. S'au bucurat că locuim în aceeaș stradă și că nu suntem siliți să facem un drum mai depărtat până acasă. Când să ne despărțim, ne-au poftit, spre a ne arătà mulțumita lor, să le facem plăcerea a lua ceaiul la dânsele. Am primit amândoi cu plăcere și am fost conduși într'un salon foarte elegant mobilat. Pe când damele trecuse în două camere laterale spre a-și schimbà toaleta, o cameristă așeză o măsuță într'un colț de salon și pregătià de gustare și ceaiul. In curând apărură și amândouă damele în toalete foarte elegante de seară și ne poftiră la ceaiu. Acuma, la lumina splendidă din salon, am putut să le observăm mai de aproape. Una, cea mai tânără, care puteà să aibă vreo 25 de ani, erà de o frumusețe rară, cu păr blond și ochi mari și frumoși de un albastru fermecător. Cealaltă, care puteà să aibă vr'o 34 de ani, erà brunetă cu ochi mari negri

www.dacoromanica.ro

şi cu nişte gene ce păreau că-i umbresc peliţa albă a feţii. Erà şi ea frumoasă, dar mai tăcută, mai liniştită. Inainte de ce ne aşezarăm la masă, dama blondă se recomandă pe sine şi pe cea brunetă pe care o numìa *tante*. Nu-mi mai aduc aminte de numele lor de familie şi mi-a rămas numai numele blondinei, *Eliza*, care făceà pe doamna de casă.

După ceaiu şi gustare s'a încins o conversaţie aşà de animată, de nici n'am ştiut că trecuse miezul nopţii. Ne-am luat apoi rămas bun şi între reînoirile mulţumitei lor le-am părăsit. Aceasta a fost întâia dată când am fost cu Eminescu în societate de dame şi am observat purtarea sa manierată faţă de ele. El erà încântat de această petrecere şi-mi zise că de mult nu a petrecut aşà de bine. A doua zi amândoi le-am făcut damelor o vizită formală. Am fost primiţi numai de Eliza căci tovarăşa ei suferià de durere de cap. Eliza, erà plăcut impresionată de atenţiunea noastră şi s'a scuzat că ne primeşte în toaletă de toate zilele şi fără să fie măcar frizată, căci, ne zise ea, se întârziase frizeza, dar auzind dela cameristă că sunt domnii de aseară, nu face etichetă cu apărătorii ei de eri, şi ne primeşte ca pe nişte vechi prieteni. Erà îmbrăcată într'un admirabil capot lung de mătasă albastră deschisă, gătită bogat cu dantele. Mânecile largi lăsau să se vază minunatele ei braţe rotunde şi albe ca marmora şi abià acuma la lumina zilei puturăm admirà aceşti ochi mari şi frumoşi albaştri ca limpezimea cerului cari te fermecau cu privirea lor. Părul erà despletit şi atârnà în bucle

www.dacoromanica.ro

blonde până în jos de şolduri. ţinut după gât numai de o panglică albastră. Când se aşeză pe scaun, părul ajungeà până pe covor şi razele de soare ce îl atingeau, îl prefăcură într'un lung caier de aur. Eminescu sta înmărmurit, fără să zică un cuvânt şi privià cu nesaţ această ivire fermecătoare şi bogăţia de păr ce atârnà ca o mantă de aur pe umerii ei rotunzi. Ea observă tăcerea noastră şi priv nd în ochii noştri naivi şi plini de admirare, zâmbì şi zise :

— Priviţi la părul meu despletit? V'am cerut scuze că v'am primit astfel. Este pregătit pentru mâna frizezei.

Apoi schimbă vorba.

— Sunteţi foarte amabili domnilor că ne-aţi făcut onoarea a ne vizità şi vă rămânem pururea îndatorite pentru scutul ce ni l-aţi oferit aseară.

Abià acuma se mai descleştă şi limba noastră şi începurăm o mică conversaţie în care îi spuneam cât de fericiţi suntem că o simplă întâmplare ne-a dat ocazia să facem cunoştinţa unei dame atât de distinse. In acest moment camerista anunţă sosirea frizezei.

Ne ridicarăm atuncea, iar ea întinzându-ne mâna sa mică, ne zise :

— Vă salut şi vă rog a ne mai vizità. Eu şi mătuşa mea vom petrece cu multă plăcere în societatea D-voastră. Puteţi venì şi cu colegii D-v., despre cari ne-aţi vorbit.

Inclină uşor capul şi zâmbind ne congediă. Eşind

www.dacoromanica.ro

pe stradă, Eminescu stătù puțin locului și se uită tăcut în zarea albastră a cerului, apoi îmi zise:

— Mă! cunoști tu povestea Ilenei Cosinzene? Așà mi-o închipuiesc eu cum e această damă. Ai văzut ce ochii frumoși albaștri, ce păr bogat de aur are și ce frumoasă e în toate. Parcă-i chip tăiat din marmoră. E în stare să-ți turbure mințile și să te cuprindă în vraja ei demonică. Nu mă mai duc la dânsa.

Avea dreptate Eminescu pentrucă nici eu nu văzusem ochi mai frumoși albaștri ca aceștia și nici astfel de păr bogat și frumos, dar cât despre hotărârea lui de a nu mai merge la aceste dame, i-am zis că nu o pot aprobà, pentrucă ar fi o ofensă să nu urmăm invitării, și am fi trecut în ochii lor ca lipsiți de orice politeță, iar cât despre frica lui de vraja demonică a Elizei, îi spusei că doar el nu-și închipuește că o femeie de frumusețea ei și care e încunjurată de atâta lux, se va arunca îndată în brațele unui biet student. Eminescu râse acuma cu mare gust și-mi zise că am dreptate.

La o săptămână după aceasta o vizitarăm iarăși, dar acuma luarăm cu noi și alți colegi dintre cari se mai află în vieață, Ioan Luță și Samuil Isopescu. Anunțasem prin un bilet vizita noastră și am fost foarte amabil primiți de amândouă damele. Eliza ne spuse între altele că de doi ani e văduvă și că nu de mult petrece în Viena împreună cu mătușa sa, sora cea mai tânără a mamei sale, ca să se distreze. A călătorit mult pentrucă mijloacele îi permiteau aceasta. Ne-a vorbit apoi și despre Italia, în deosebi

www.dacoromanica.ro

despre Veneția și am petrecut astfel de minune; căci aranjarăm apoi jocuri de societate, ghicitori, sinonime și declamațiuni umoristice până ce propuse una din dame ca fiecare din noi să improvizeze câte o declarație de amor. Noi, afară de Eminescu, ne-am achitat în mod de tot hazliu de îndatorirea aceasta și am deșteptat o ilaritate generală. Când veni Eminescu la rând, numai ce-l vedem că cade în genunchi înaintea Elizei, care ședeà pe un fotel, și ridicându-și ochii spre dânsa, începù a-i vorbì. Eliza râzând bătù în palme și zise : vezi asta mai are aspect a declarație de amor, să auzim !

Eminescu vorbì la început cu sfială, dar apoi tot mai curagios, tot cu mai mult sentiment și căldură, încât am rămas cu toții nedumeriți și ne întrebam ori de face el această declarație în glumă sau serios, căci declarația sa erà o adevărată poezie în cea mai aleasă proză, în care cântà și preamăria el frumusețea „acestei ființe încântătoare, acestei neasemănat de frumoase Venere, înaintea căreia sta îngenuchiat și-i solicità numai o zâmbire, o unică zâmbire fioros de dulce precum numai ea o poate aveà". Apoi își plecă fruntea pe brațul ei alb și molatec și sărutându-l, se ridică de jos. Noi, zăpăciți, îl admiram și aplaudam. Eminescu zâmbia. Eliza erà mișcată și nu știa ce să zică. Se uità și la noi și la el și văzându-l zâmbind îi zise cu căldură.

— Domnule, d-ta ai făcut declarația nu pe tonul glumeț ca colegii d-tale, ci ai făcut o adevărată poezie. Ori ești un mare artist, ori poet. Ce frumos

www.dacoromanica.ro

ştii să vorbeşti. Incă nimeni nu m'a divinizat ca d-ta. Iţi mulţumesc şi iată îţi zâmbesc cum ai dorit şi acuma eu îţi întind mâna să o săruţi.

— Doamnă, numai frumuseţea D-voastră m'a inspirat!

— De, de, strengarule! şi-l ameninţă cochet cu degetul. Ne aşezarăm apoi la ceaiu şi gustare şi mai că tot timpul cât am petrecut la masă erà vorba numai de frumoasa declaraţie a lui Eminescu. Târziu noaptea ne-am luat rămas bun şi am eşit. Eu, Eminescu şi Vasile Morariu ne-am mai dus la o cafenea şi acolo Eminescu, bine dispus cum erà, ne-a vorbit încă mult de acest *drac* şi *înger* de femeie şi ne-a spus că în momentul declaraţiei, el în adevăr erà cuprins de farmecul frumuseţii Elizei şi că, ce a spus atuncea, erà expresia fidelă a sentimentelor ce le-a *avut* în acele momente şi nu s'a putut stăpâni să nu sărute braţul alb şi frumos ce se alintà molatec pe mătasa roşie a fotelului.

După aceasta am mai fost invitaţi de câteva ori la Eliza — căci aşà o numiam noi — dar apoi invitările se rărirà şi încetară cu totul, iar neinvitaţi nu am mai vizitat-o.

Am insistat mai lung asupra acestui epizod din vieaţa lui Eminescu, pentrucă a fost întâia oară când l'am văzut în societate de dame şi am observat cât de drăguţ ştià să se poarte cu ele, şi apoi fiindcă mi-a rămas impresia că acest *înger cu păr blond* i-a servit adese ca model în poeziile sale.

In altă societate de dame nu l'am mai văzut în

www.dacoromanica.ro

Viena şi nici el nu mi-a vorbit de alte dame decât de artista Bognar, care deşi erà destul de înaintată în vârstă, strălucià încă prin arta sa şi adunà o lume întreagă de artişti, poeţi şi admiratori în jurul ei. Noi, colegii lui Eminescu, nu avem ştire despre alte cunoştinţe ale lui cu femei şi de oarece eram mai că toate zilele la un loc cu el, şi-i cunoşteam vieaţa din fir în păr, am convingerea că n'a avut nici o relaţiune amoroasă cu vre'o femeie în Viena. Dar nici porniri senzuale sau viţioase n'am observat la dânsul, astfel că înaintea noastră, a tuturora, el treceà ca model de corectitudine şi moralitate. Şi acuma, după ce s'a scris atât de mult despre o vieaţă desordonată ce ar fi dus-o Eminescu, de viţii comise în tinereţe şi că boala de care a fost cuprins în urmă, ar fi fost o urmare a viţiilor sale sexuale, mă întreb pututu-s'a schimbà oare Eminescu atât de mult după ce a părăsit în vara anului 1872 Viena, şi unde s'a schimbat dacă în adevăr s'a produs o schimbare atât de mare în felul său de a trăi?

Noi foştii săi colegi din Viena şi mai cu seamă eu, care-l cunosc din cea mai fragedă tinereţă, am cetit cu nedumerire tot ce s'a scris de viţiile lui Eminescu, dar am rămas un Toma necredinciosul. Inaintea ochilor mei păstrez încă icoana blândă, senină şi inteligentă a lui Eminescu, plin de vieaţă şi de sănătate, precum erà când ne-a părăsit în Viena. Şi când în toamna anului 1875 m'a vizitat la Cernăuţi, erà acelaş tânăr frumos, sănătos şi plin de vieaţă. Aceeaş impresie mi-a făcut-o şi

www.dacoromanica.ro

în vara anului 1878 când am petrecut vre-o săptămână cu dânsul în București și erau atunci în societatea noastră și foștii săi amici și colegi din Viena, Ioan Slavici, Vasile Morariu și Alexandru Chibici-Revneanu. Toți am petrecut cu Eminescu de minune, am mâncat serile împreună, și n'am observat nici o schimbare în sănătatea și pornirile sale.

www.dacoromanica.ro

ERA EMINESCU COMUNICATIV?

DRAGOSTEA SA PENTRU EUFROSINA POPESCU

Toți cari l-au cunoscut pe Eminescu mai de aproape, au rămas cu impresia, că erà tăcut, gânditor şi că numai rare ori, silit de împrejurări, eşia din rezerva sa şi discutà cu cunoscuții săi. De obşte se mărginià să asculte şi să-şi formeze propria sa idee despre obiectul discuțiunii. Ia cafeneà avea obiceiul să citească gazetele, să frunzărească revistele şi foile ilustrate, fără să ia parte la convorbirile serioase sau glumețe ale colegilor de prin prejurul său şi dacă erà gata cu gazetele, atuncea îşi bea liniştit cafeaua, fumà şi ascultà vorbele colegilor. Adese însă îşi rezimà capul pe amândouă mânile, priveà țintà la ceaşca cu cafea sau închidea ochii şi nu da nici o atenție împrejurimii şi chestiunilor discutate. Din astfel de meditațiuni fu adese trezit de colegi cu întrebarea : dar acuma la ce te mai gândeşti Eminescule? şi atuncea priveà liniştit la ei, le zâmbià şi apoi erà atent la cele ce se petrec. Numai dacă erà direct întrebat despre opinia sa, sau dacă i se păreau prea gogonate părerile susținute de unii şi alții asupra unui obiect mai serios, se

www.dacoromanica.ro

amestecà şi el în vorbă şi atunceà discutà liniştit, cu căldură, şi-şi desvoltà şi motivà vederile sale în chestiunea discutată. Nu erà violent sau gălăgios la astfel de discuţii, glasul său erà domol şi discuţia sa atrăgătoare, logică, lipsită de fraze. Nu-ţi făceà niciodată impresia că vroeşte să-ţi impună opinia sa, dar erai încredinţat că-ţi vorbeşte din convingere şi din cauza aceasta nu erà nimeni supărat pe dânsul chiar dacă erà cu totul combătut. Dar dacă erau o samă de obiecte la care trebuia să-l tragi de limbă ca să discute, erau dimpotrivă altele la a càror discuţie nu rămâneà Eminescu nici odată pasiv şi aceasta se întâmpla atuncea când erà vorba de păturile sociale din România. El aveà ură în contra ciocoilor, a parveniţilor şi a proletariatului semidoct, care prin gazete, prin adunări şi prin scrieri, debutau cu fraze sforăitoare, lipsite de orice fond şi îmbătau lumea cu apă rece, iubià însă poporul cu toată căldura sufletului său, căci pentru dânsul erà poporul massa inconştientă, dar sănătoasă şi necoruptă pe care se sprijină statul şi care ne-a conservat limba, datinele, cântecele şi toată inidvidualitatea noastră etnică. Eminescu ţineà mult şi la tagma boierească, la adevăraţii boieri, coborâtori din viţă veche şi urmaşi ai acelor tipuri strălucite din timpurile trecute, cari au lăsat o dungă neperitoare în istoria neamului şi cari în urma iubirii lor de ţară, de neam şi de lege, erau conducătorii fireşti ai massei poporului şi luptători vitezi în răsboaie, cari au dus poporul dela izbândă la iz-

www.dacoromanica.ro

bândă. Despre aceşti *stâlpi ai ţării* şi despre popor erà Eminescu în stare să discute ceasuri întregi, cu adâncă şi sinceră convingere şi cu un foc ce izbucneşte numai dintr'un suflet plin de admiraţie pentru trecutul strălucit al neamului său.

Mai erau obiecte despre cari discutà Eminescu cu plăcere. Aceste obiecte erau principiile *Budhismului* şi *metafizica*. Şi despre aceste materii erà Eminescu în stare să discute ceasuri întregi şi să ne arate frumuseţa religiei budhiste şi adâncimea cugetărilor lui Kant, Schopenhauer şi a altora. Imi aduc aminte că odată cam târziu noaptea, venise vorba în cafeneaua Troidl şi despre Schopenhauer şi atuncea un coleg al nostru îi puse lui Eminescu cam în zeflemeà întrebarea ce înţelege el din teza lui Schopenhauer *die vierfache Wurzel vom Quadrate des zureichenden Grundes*?[1]). Eminescu îi răspunse atunci cam supărat: Eşti o secătură şi dacă nu ai înţeles desfăşurarea acestei idei când l-ai citit pe Schopenhauer, nu mă-i înţelege nici pe mine!

Despre chestii personale nu mi-a vorbit Eminescu nici odată; tot aşà şi despre trecutul său sbuciumat, despre traiul său nomad prin Transilvania, sau despre trupele de teatru după care se luase. Nici despre familia sa nu ne vorbià niciodată şi numai atâta am auzit noi colegii din gura lui, că tatăl său are un petec de moşie în Ipoteşti, care de lungă ce este, îţi trebuie ceasuri ca s'o înconjuri, iar cât priveşte lăţimea poţi să sări peste dânsa.

1. *Rădăcina cuadruplă din pătratul motivului (cauzei) suficient.*

www.dacoromanica.ro

Mie personal mi-a vorbit odată şi despre dragostea sa pentru actriţa Eufrosina Popescul [1]). Erà atunci târziu noaptea şi Eminescu bine dispus. El povesteà câte de toate şi aşà de comunicativ nu l-am văzut nici odată. Dela povestiri vesele, trecea la altele sentimentale, dela cântări la declamaţiuni şi deodată m'am trezit cu exclamaţiunea sa: O ! Eufrosina, Eufrosina ! In urma întrebărilor mele îmi destăinuì apoi cât de mult a iubit el pe acest *drăcuşor împeliţat* de actriţă şi cât de drăguţă şi frumoasă erà. Eminescu părea atuncea transportat de această dulce amintire din trecut şi ofta adânc. Am regretat mult că în aceste momente am trebuit să ne despărţim, pentrucă cu toate că la despărţire mi-a promis că-mi va mai vorbì despre Eufrosina *sa*, în urmă, cu toate insistenţele mele nu l-am mai putut hotărî să-mi vorbească despre acest amor al său.

Eu unul sunt convins că acest amor al lui Eminescu a fost primul amor al tinereţii sale şi că a avut o deosebită influenţă asupra vieţii poetului, un amor plin de gingaşe iluzii, de dorinţi nestărmuite şi de speranţe pentru viitor, precum numai un suflet gingaş şi o fire naivă şi poetică ca a lui Eminescu puteà să le nutrească şi mai cu seamă la vârsta care abià trecuse de copilărie. Am mai departe convingerea că Eufrosina Popescul a fost cauza principală că Eminescu a intrat în trupa de teatru şi că s'a hotărît s'o urmeze chiar la Cernăuţi,

1. Vezi: *Eminescu afară de şcoală* şi epizodul: *O glumă a lui Eminescu.*

www.dacoromanica.ro

unde știà prea bine că va fi recunoscut de colegii săi de școală, dacă cumva va da ochii cu dânșii. Dacă a trecut însă și peste aceste susceptibilități de ambiție personală, dovedește cât de robit trebuie să fi fost el de această pasiune a sa pentru Popeasca. Dar cine a fost Eufrosina Popescul și când i-a făcut Eminescu cunoștință? Am văzut-o în Cernăuți și știu că erà foarte frumoasă, dar dacă am aveà lămuriri asupra calităților ei sufletești, dacă am știi ori de a împărtășit ea amorul lui Eminescu și cum s'a sfârșit acest amor, am puteà mai ușor descoperì misterul ce zace asupra acestui epizod întunecat din vieața nomadă a lui Eminescu. Când în Iulie 1869 a venit Mihai Pascali cu trupa sa la Cernăuți, erà și Eminescu și Popeasca în această trupă, dar când și unde se cunoscuse, cine ne va puteà lămurì? Ori și cum după stagiunea din Iulie 1869 din Cernăuți, relațiunile între Eminescu și Popeasca au fost grabnic curmate, căci în luna Octomvrie a aceluiaș an, îl aflăm acuma pe Eminescu în Viena, înscris la universitate, dar păstrând încă o duioasă amintire dulcelui său amor din tinerețe.

Oare mai este cineva în vieață care ar puteà ridicà vălul de pe acest prim amor al lui Eminescu și care ne-ar puteà da deslușiri mai amănunțite despre acest epizod din vieața sufletească a poetului?

www.dacoromanica.ro

EXPRESII FAVORITE

Câțiva amici ai mei și ai lui Eminescu îmi ziseră, că ar fi bine să-mi aduc aminte de expresiile favorite ale lui Eminescu și să le aștern pe hârtie. Le împlinesc dorința, convins fiind, că și cele mai neînsemnate lucruri cari privesc viața intimă a lui Eminescu, vor interesà pe admiratorii lui și vor contribuì la deplina cunoștință a deprinderilor sale și a vieții sale intime. Nu erau multe expresii favorite ale lui Eminescu, dar puținele ce le aveà, le întrebuințà adese. Așà erà expresia *pur și simplu* pe care o întrebuințà totdeauna când voià să deà cuivà vreo lămurire, sau când la vreo întrebare concretă, venià cu răspunsul său. *Este pur și simplu așà și așà* . . . și urmà apoi cu explicațiunile și motivările sale. Expresia aceasta erà așà de obicinuită la Eminescu încât fiecare o considerà ca o particularitate a lui, și dacă o întrebuințà altul i se ziceà că-l copiază pe Eminescu.

Expresia ce o întrebuințà Eminescu când salutà pe colegii săi, erà *trăiască nația*, iar când erà astfel salutat, răspundea cu cuvintele *sus cu dânsa*. Această formă de salutare erà uzitată la toți stu-

www.dacoromanica.ro

denţii din Viena şi s'a înrădăcinat atât de mult, încât a rămas şi până în zilele de astăzi.

Când îl supără cinevà la vreo discuţie îi ziceà că este *o secătură* şi numai dacă discuţia erà foarte violentă şi adversarul gălăgios şi lipsit de logică, isbucnià şi Eminescu şi-i ziceà *eşti o vită încălţată*, sau *nu fi vită încălţată*, dar aceasta se întâmplà foarte rar, pentrucă Eminescu erà foarte cuviincios şi preferà să curme discuţia şi să-i întoarcă adversarului spatele, decât să-l înjure. Expresia aceasta am auzit-o întâiaşi dată dela Eminescu, dar ea ne-a părut atât de hazlie şi totodată de drastică şi nimeritâ, încât repede a prins rădăcină între studenţi şi a rămas apoi în uz, nu în sens înjurios ci ca expresie umoristică, strecurându-se chiar în cântecele studenţeşti, d. ex.

Să ştiţi băieţi că niciodată
Noi nu primim pe omul trist;
Aşà o *vită încălţată*
Ne pare-a fi un antihrist.

Când neajunsuri, dureri şi suferinţe apăsau greu sufletul lui Eminescu şi erà necăjit de tot, atuncea oftà adânc şi sfârşià cu expresia *tu-i neamul nevoii*! Vorba aceasta erà un fel de exclamaţiune de uşurare, după care se liniştteà şi începeà altă vorbă. Aceasta erà unica expresie mai grea ce am auzit-o din gura lui Eminescu şi despre care mi-a spus odată: astà-i unica înjurătură pe care am deprins'o dela tatăl meu.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU CÂNTĂREŢ

Cât timp am petrecut în societatea lui Eminescu în Viena, el adese lua parte la petrecerile sociale ce le aranjà societatea academică „*România Jună*", al cărei membru erà, cum luà parte şi la petrecerile particulare ce se întâmplau ici, colea între cunoscuţii săi. Se înţelege că aceste petreceri se făceau numai în birturi şi restaurante, iar vinul austriac deslegà limba tinerilor. Eminescu nu bea mult, dar erà în stare să rămână cu cunoscuţii săi până dimineaţa, mai cu seamă dacă avea o cafea neagră, bună. Când erau mulţi tineri la masă, Eminescu erà puţin comunicativ. Râdeà de glumele ce se făceau, ascultà discursurile ce se ţineau, dar altfel erà cu totul pasiv. Abià dacă se strecurau cei mai mulţi din societate şi rămâneau numai doi trei, i se deslegà şi lui Eminescu limba şi atunceà ne şi cântà. El nu aveà glas tare, dar dulce şi melodios şi cântà corect căci avea auz bun. Melodiile măestrite din opere nu-i plăceau ; el le numeà ţârlâituri. Cântecele populare îl încântau şi pe acestea le cântà el cu mare plăcere. Patru cântece îi plăceau însă cu deosebire ; aceste erau cântecele sale de pre-

www.dacoromanica.ro

dilecție. Când se hotărà să cânte, atunceà cu bună seamà aceste cântece nu lipsiau din repertoriul său, iar în cele mai multe cazuri numai pe acestea le cânta.

Intâiul cântec erà :

Eu sunt Barbul lăutarul,
Starostele şi cobzarul
Ce-am cântat pe la Domnii
Şi la mândre cununii..... (ş. a. m. d.)

Al doilea cântec erà :

Dragi boeri, din lumea nouă,
Ziua bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc.
s. m. d. şi sfârşià cu strofa

Ah ! gândiți c'am fost odată
Glasul lumii, desfătată,
Şi 'nchinați câte'un păhar
Lui biet Barbu lăutar.

Când pronunțà Eminescu versul : „Eu mă duc, mă prăpădesc, ca un cântec bătrânesc", erà aşà de melancolic şi cuprins de atâta emoțiune, încât mai că lăcrămà ; iar când ajungeà la versul : „Şi'nchinați câte'un pahar lui biet Barbu lăutar", el îşi ridicà păharul — dacă eram la pahare — ciocnia cu noi, îl golià dintr'odată, stând apoi lung timp dus pe gânduri. Iar dacă îl cântà când nu eram la pahare de vin, el oftà numai şi sfârşià cu cuvintele sale melancolice : „Of... neamul nevoii !"

www.dacoromanica.ro

Al treilea cântec erà :

Frunză verde de piper,
Câte stele sunt pe cer,
Toate până'n ziuă pier,
Numai luna şi o stea
Ştie de patima mea... (ş. a. m. d.)

Cântecul acesta care are una din cele mai frumoase melodii poporale, îl cântà Eminescu cu multă dulceaţă.

Cântecul al patrulea îl impresionà deosebit de mult ; par'că'l văd, când i-a cântat întâiaşi-dată în prezenţa mea : cu capul ridicat, cu ochii scânteietori în atitudine dramatică şi cuprins de un adânc sentiment, el întonà cântecul :

Mai turnaţi-mi în pahare,
Voiu să beau, căci sunt setos,
Dară nu-mi împleţi paharul
Decât dela miez în jos.

Ca să-l împlu înc'odată
Cu-apă rece dela râu,
Dela râu ce isvoreşte
Din adânc din pieptul meu.

Şi să-l beau să sfârâiască,
Pân'ce'a fi din vin venin,
C'aşà, să-l beau mai cu dulce,
Să-mi alin durere'an sin.

Şi de n'a pierì durerea,
Piară simţul, pier şi eu,
C'a trăì, jălind poporul
Nu-mi ajute Dumnezeu !

www.dacoromanica.ro

Erà un fel de extaz când îl fineà ; vedeai ce adânc îl impresionà acest cântec şi din toată atitudinea sa, te încredinţai despre nemărginita iubire ce avea el pentru poporul său. Odată l-am întrebat cine e autorul acestui cântec şi mi-a răspuns : „Ia un biet tânăr transilvănean, care avea durere de inimă pentru nenorocitul său popor ; am auzit că l'a compus, l-a cântat şi a murit după ce-l cântase" !

www.dacoromanica.ro

O PIŢULA

Piţulă în vorba Românilor din Transilvania şi Ungaria însemnează o monetă de argint în valoare de zece creiţari sau 24 bani româneşti, care e scoasă de mult din curs. La Românii din Bucovina se numia această monetă *un puişor*. Eminescu făceà mare haz de expresia piţulà şi o întrebuinţà în zeflemeà foarte adese în Viena. Işi formase privitor la această monetă un limbagiu mut, exprimat numai prin mimică şi când avea nevoie de bani, şi aceasta se întâmplà foarte adese, el càutà să se împrumute cel puţin cu 10 creiţari, preţul unei cafele negre. In astfel de cazuri el nu cereà 10 creiţari dela cunoscuţii săi, ci ridica degetul arătător al mânii drepte şi făceà .... *Mmm*?! fără să pronunţe un cuvânt. Aceasta însemnà: ai o piţulă sau 10 creiţari, să mi-i împrumuţi? Când ridicà degetul şi pronunţà pe semnificativul: *Mmm*, Eminescu totdeauna avea un zâmbet pe buze, chiar de-ar fi fost cât de necăjit şi cu bună seamă că erà foarte năcăjit dacă n'aveà nici zece creiţari. Cunoscuţii săi în astfel de cazuri pricepeau gestul lui Eminescu, şi-l împrumutau şi cu mai mult,

www.dacoromanica.ro

se'nțelege, dacă aveau și ei, căci toți țineau la dânsul și era un obiceiu patriarhal la noi, că din puținul ce-l aveam, ne ajutam unul pe altul.

Gestul acesta al lui Eminescu s'a generalizat apoi între noi, studenții din Viena, încât și noi, când aveam trebuință de bani, gesticulam ca și Eminescu, dacă ne adresam către un cunoscut, să ne împrumute parale.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU ŞI SERBAREA DELA PUTNA 1871

Serbarea dela Putna din 15/27 August 1871 a fost una din cele mai frumoase şi valoroase serbări aranjate de societatea academică „România junǎ" din Viena. Toată suflarea românească a primit cu cea mai mare însufleţire ideea aranjării acestei serbări în Putna, la mormântul marelui Erou, spre a se închina la acest sfânt mormânt şi a aduce omagii de pietate şi veneraţiune Aceluia, ale cărui rămăşiţe pământene timp de peste trei secole şi jumătate se odihneau în vechea mănăstire zidită de dânsul. Erà întâia serbare la care au luat parte Românii din toate ţările locuite de dânşii. Şi ideea aceasta a purces dela Eminescu ! [1])

1. Eminescu mi-a spus-o singur, că el a „clocit" această idee şi când l'am întrebat, de ce retace aceasta şi nu o spune ca să o ştie toţi, nu numai cunoscuţii săi cei mai de aproape, mi-a răspuns că nu ar fi recomandabil să ştie guvernul austriac că Românii din România, adecă supuşi străini au propus aranjarea acestei serbări, dar el (Eminescu) a sugerat ideea în mai multe părţi, aşà că nu se mai ştie, dela cine anume vine.

Şi în adevăr în toate discuţiunile şi actele privitoare la serbare nu se menţionează cine a fost acela dela care a venit ideea. In scrisoarea sa adresată lui D. Brătianu (vezi scrieri politice şi literare ale lui Eminescu), Eminescu rămâne consecvent, numai ca să nu sufere serbarea. De altfel şi modestia prea cunoscută a lui Eminescu ne explică dece nu-şi asumă *el* ideea serbării.

www.dacoromanica.ro

In nopți nedormite, cufundat în cetirea vechilor cronici, și cuprins de un fior de pioasă admirațiune față de umbrele mari ce se închegau înaintea ochilor săi visători și luau minunatele forme plastice ce le admirăm mai cu seamă în satirele sale, în astfel de nopți tăcute va fi plăsmuit el și ideea de a sărbători memoria celui mai mare erou al neamului său, a o sărbători în acel falnic locaș pe care îl ridicase eroul întru mărirea Cârmuitorului tuturor biruințelor, îl dăruise cu atâtea odoare îl înfrumusețase cu atâta splendoare și pe care însfârșit îl hotărî să fie locașul vecinicei sale odihne.

Timid și sfios va fi împărtășit Eminescu dintru început această idee unuia și altuia din colegii săi, timid și sfios din pricină că realizarea ei, atât din cauze politice, cât și materiale nu erà ușoară și visul său, poate cel mai frumos, lesne puteà numai vis să rămâe. Dar când văzù că ideea sa este acceptată cu mare însuflețire de colegii săi, atunci sfiosul și puțin energicul Eminescu începù să desvolte o deosebită activitate pentru realizarea ideii sale.

Studenții din Bucovina al căror număr pe atuncea erà la universitatea din Viena foarte mare, apoi toți ceilalți membrii ai „României june", originari din România, Transilvania, Ungaria, Banat și Macedonia și mai cu seamă Ioan Slavici, un bun prieten al lui Eminescu, se puseră pe lucru, și de acù Eminescu și Slavici și noi Bucovinenii, cari prin cunoștințele noastre locale eram mâna dreaptă a întregei întreprinderi, stam în fruntea memora-

www.dacoromanica.ro

bilei mişcări, susţinuţi cu cea mai mare căldură de ceilalţi colegi ai noştri.

Astfel am putut păşi în public uniţi şi însufleţiţi de ideea ce o urmăriam cu toţii. Apelurile îndreptate către publicul român au avut rezultatul dorit. Scrisorile de aderenţă sosiau din toate părţile şi banii veniau cu prisosinţă, căci aveam nevoie de mulţi bani spre a da serbării acea splendoare ce i se cuveneà, ca unei serbări a întreg neamului românesc. Dar dintru început aveam a ne luptà cu mari greutăţi şi chiar întreaga noastră serbare erà în pericol de a nu se realizà, când cea mai mare parte din banii adunaţi şi depuşi la firma comercială Perlea şi Murăşianu din Viena, se pierdură în urma dispariţiunii acestor comercianţi de pe piaţa din Viena.

Imi aduc aminte ce fierbere erà atunci între studenţi, când se lăţise această veste amară. Eminescu erà cel mai deprimat şi mai abătut decât toţi. Când ne-am întâlnit şi l'am întrebat ce zice la toate acestea, lung timp nu mi-a răspuns nimic, ci a stat tăcut şi cu capul plecat, apoi zise :

— Ce va zice lumea, ce vor zice contribuenţii? Toată serbarea e primejduită, căci publicul nu va mai aveà încredere în noi. Şi tocmai o firmă românească a trebuit să ne aducă o decepţiune atât de amară. Ce calamitate!

Se instituì o comisiune de anchetă, care aveà să cerceteze afacerea şi să stabilească responsabilităţile. Când acestă comisiune venì să raporteze, toată studenţimea erà adunată în o sală mare a

www.dacoromanica.ro

universității. Raportor al acestei comisiuni erà Ioan Slavici. Cea mai mare tăcere domnià în sală, când începù Slavici să citească raportul său, desfăşurând toate fazele afacerii şi rezultatul la care a ajuns comisiunea de anchetă. Concluziunea acestui raport erà că față de împrejurările date şi având în vedere că nu s'a putut aflà urma lui Perlea şi Murăşianu, iar depunătorii având pentru dânşii cea mai bună credință, nu se poate face nimica.

După cetirea raportului a urmat o discuție foarte animată, dar în sfârşit concluziunile convingătoare ale raportului au fost primite. Eminescu a fost de față la această şedință, dar nu a luat parte la discuțiune.

După şedință m'am întâlnit cu Eminescu, cu Pamfil Dan şi cu alți colegi într'un restaurant. Toți erəm foarte abătuți şı stam sub penibila impresie a nenorocirii ce ne-a lovit. Dar Eminescu a fost întâilea care ne-a încurajat şi ne-a zis că opera începută trebuie să o ducem la capăt. Ne-a spus că după dispariținea lui Perlea şi Murăşianu au mai încurs bani, că vor mai încurge şi de acu, căci mare parte din liste încă nu sunt înapoiate şi multe corporațiuni şi institute publice nu au trimes încă ofrandele lor.

Şi prevederea lui Eminescu s'a adeverit, iar el şi Slavici lucrau din toate puterile pentru realizarea operei începute.

Se alese un nou comitet aranjator, în fruntea căruia stà Ioan Slavici ca prezident. Pəmfil Dan a fost ales casier. Eminescu după cât îmi aduc amin-

www.dacoromanica.ro

te, formal, a refuzat să facă parte din acest comitet, pentru că el ca totdeauna modest şi sfios, nu râvnià niciodată să steie în fruntea unei întreprinderi, dar de fapt a lucrat foarte mult în acest comitet.

Sub conducerea noului comitet lucrările înaintară repede. Sosiră şi banii adunaţi prin colecte, cari acum eràu administraţi de Pamfil Dan cu deosebită precauţiune şi chiar avariţie. Astfel s'a putut în scurt rescumpărà urna de argint, comandată la o fabrică din Viena şi se putură întâmpinà marile cheltueli îmbinate cu àceastă serbare, care a costat cam35.000 de florini, sau 70.000 de coroane.

Sosind vara, lucrările înaintau mereu şi cel mai bucuros dintre toţi erà Eminescu, care, la oricare ocazie ne întâlneam, repetà cu deosebită mulţumire sufletească că serbarea e asigurată.

Câtvà timp înainte de serbare, comitetul aranjator s'a mutat la Cernăuţi ca să poată dirigeà de aproape lucrările. Erà şi Eminescu acolo, şi ca unul ce cunoştea Cernăuţul aşà de bine, lucrà din răsputeri împreună cu comitetul. El erà ales şi în delegaţiunea ce aveà să reprezinte la serbare pe studenţii din Viena. Dela Cernăuţi comitetul se stabilì apoi în Putna.

Eu am sosit la Putna cu trei zile înainte de serbare. Eminescu sosise cu câtevà zile înaintea mea, aveà acu cunoştinţă locală şi mă informà despre toate. Mişunà curteà mănăstirii şi satul Putna de studenţi şi de lumea ce sosise înainte de serbare, iar în preziua serbării sosiră delegaţiunile şi restul oaspeţilor, primiţi cu multă pompă la arcul

www.dacoromanica.ro

de triumf, ridicat la hotarul satului Putna. Eminescu erà cunoscut cu cei mai mulţi studenţi şi cunoştea cea mai mare parte din oaspeţii sosiţi din România.

—Uite, acela-i Mihai Cogălniceanu şi celalalt lângă dânsul e Cerchez primarul Iaşilor, ei stau de vorbă cu colonelul Boteanu.

Astfel îmi arătă el mai multe persoane pe care le cunoşteà. Ne îndreptarăm spre mănăstire şi intrarăm întâi într'o casă dărăpănată ce se află înaintea zidurilor mănăstirii. Aici se sălăşluise mulţimea de studenţi. Apoi intrarăm în curtea mănăstirii, unde întâlnirăm iarăşi foarte mulţi studenţi, tot în grupuri. Intrebându-l pe Eminescu despre unul şi altul, el îmi arătă pe câţiva.

— Vezi-l, cel cu mustaţa rasă e Alexandru Xenopol, venit din Berlin şi dincolo cel ce vorbeşte este Grigore Tocilescu din Bucureşti. Mergând mai departe întâlnirăm doi studenţi.

— Uite, cel mai bătrân cu barbişon este Ioan Brătescu şi cel mai tânăr scos ca din cutie şi chitit ca o fată mare, este *Ghedem*, delegaţi ai studenţilor din Bucureşti împreună cu Tocilescu.

Intrebându-l pe Eminescu ce nume e *Ghedem*, el râse şi-mi spuse că acesta se iscăleşte *Gh. Dem.* Teodorescu [1]), dar studenţii îl poreclesc *Ghedem*. El este şi corespondent al ziarului „*Românul*".

Am trebuit să-l părăsesc atuncea pe Eminescu, căci şi eu şi el aveam mult de lucru, dar când soarele

1. Ulterior ministru de culte.

www.dacoromanica.ro

începù să se ascunză după piscurile păduraticilor munți, atunci iarăşi ne-am întâlnit. Acuma avea un teanc de hârtii subsoară şi îl purtà cu sine. L'am întrebat ce fel de hârtii sunt acelea şi mi-a răspuns că este o poezie ce are să o împărțească a doua zi. Mi-a dat îndată un exemplar din acea poezie pe care începui să o citesc cu glas. Se vede că lui nu i-a plăcut cum o citesc, căci îmi luă repede poezia din mână şi punând teancul jos, începù, să o citească el însuşi cu o deosebită însufleţire, încât şi eu stam nemişcat, privind la dânsul şi ascultându-i glasul frumos cu care întonà el deosebitele strofe ale acestei poezii. Las să urmeze aici câteva strofe dela începutul poeziei şi apoi cea din urmă, pentru ca să se poată judecà însufleţirea lui Eminescu.

1. *Şi strunile plesnite şi harpa desfăcută*
In salcia pletoasă, de care atârnà
L'a Isterului râpe, acuma este mută,
Şi cântul ei de aur nu pot a-l deşteptà.

2. *Ce vânt trăgând s'aude sub crengile plecate*
Spre unda cristalină ce fuge şopotind,
Şi umbrele din apă tot rânduri înecate
Se par că lasă'n urmă o voce suspinând?

3. *Durere!... şi-i profundă când România plânge*
Cu fruntea 'nfăşurată de doliu la mormânt;
Durere-i pretutindeni, durerea se resfrânge
In valea şi Carpatul ce'i românesc pământ.

4. *Ca valurile mărei ce'n sinu-i se frământă*
Şi spre un ţărm sau stâncă se'mping a se opri:
Aşa durerea sparge o ţară şi s'avântă
Colo spre mănăstire la Putna a lovi.

www.dacoromanica.ro

5. *De printre munți, câmpie, din unghiuri depărtate*
Din târguri, municipii, cotune, un popor
De-acelaș curat sânge, se scoală să ia parte
La zi de sărbătoare, la rugăciune'n cor.

6. *Cu a națiunii cruce, de secoli ferecată,*
Ca pelerin pășește la noua Golgotă,
Unde eroul zace și țărna-i fu uitată,
Tăcere! . . . Este ora acum a ne rugà.

7. *„Mărire ție Doamne! O Iehova mărire!*
Ce verși în noi durerea ca balsamul ceresc
Să curăți moliciunea, nedemnă moștenire,
La pragul casei tale, palat dumnezeesc."

8. *Virtutea românească, virtutea strălucită*
De patrie și lege, aici în sanctuar
Se știe 'nmormântată. O dalbă zi-i sosită,
Poporul stă'n genunche s'o'nveție la altar.

9. *Și imn de rugăciune sub bolțile bătrâne*
Vibrează cu putere, și fumul majestuos
De smirnă, de tămâie din vasele divine
Se urcă către tâmplă în nour luminos.

. . . . . .
. . . . . .

24. *O munți și văi profunde, oh! dați-mi pentru'n nume*
Sublima voastră voce, că-i trist sufletul meu.
Dar bardul nu, nu cântă . . . el plânge și-apoi spune:
O Ștefan! tu ești mare și la mormântul tău!

Adâncul sentiment cu care cetise Eminescu poezia, îl emoționase astfel, încât nici nu observase că în jurul nostru se strânse mai multă lume care ascultă și ea în tăcere, cuprinsă de farmecul frumoasei declamațiuni a lui Eminescu. Când sfârși

www.dacoromanica.ro

Eminescu, isbucnì bravo ! şi minunat ! din mulţime Eminescu îşi venì în fire, şi am putut observà că erà foarte nemulţumit de aplausul mulţimii. Repede îşi ridică teancul de jos şi se depărtă spre partea opusă mănăstirii în direcţie spre sat. Eu mă ţineam de dânsul şi acuma îl întrebai de cine-i poezia ?

— Nu ştiu, zise el scurt, mai că brusc, dându-mi să înţeleg, că doreşte să curm cu întrebările.

Şi astăzi după atâţia ani, scriind aceste rânduri, şi având înaintea mea *acelaş* exemplar de poezie ce mi l-a dat atunci Eminescu, mă întreb, cine-i autorul acestei poezii pe care a împărţit-o Eminescu. Eram atunci convins că-i de Eminescu, care în modestia sa nu voeşte s'o mărturisească, dar cu toate cercetările mele la Slavici şi alţii nu am putut aflà autorul nici până azi. Poezia este tipărită în tipografia Buciumului român din Iaşi şi are 24 de strofe. Eminescu a împărţit-o în ziua serbării între public, dar în dările de seamă ce au apărut asupra serbării în ziarele din România nu am aflat-o nicăiri reprodusă sau amintită [1]).

1. De aceea dau aici textul şi acelor strofe ce nu sunt cuprinse în descrierea de sus :

10. *Stă sus martirul lumii ce-i Dumnezeu putinte,*
Iar jos l'alui picioare mormântul umilit
Al omului, în care un snop de oseminte
E-o mână de cenuşe, odor nepreţuit.

11. *Din astă catacombă şi mucedă şi rece,*
Din ist sicriu de ghiaţă de noapte 'nţăşurat
Cu giulgiul nepăsării, un fulger iaca trece
Şi de-a virtuţii raze tot templu-i decorat.

www.dacoromanica.ro

12. *In nimbul ce'ncununĕ mormântul se zăreşte:*
Lipniţul, Grumăzeştii şi Balta şi Ciceu,
Dumbrava roşă, Baia şi cum îngălbineşte
Faloasa semilună la Racova de greu.

13. *Dar printre fum şi lupte în cercul de lumină*
Se văd cereşti casteluri de-alui Hristos tării,
Şi între ele-i Putna în care-adânc se'nchină
Lui Ştefan Vodă astăzi ai Românei fii.

14. *Aice e fântâna cea plină de mărire,*
De sânta pietate, de-al patriei amor;
Aice-i eroismul ce trăsnet de'ngrozire
Fu duşmanilor ţărei sfărmând trufia lor.

15. *O mamelor române! aduceţi-v'aminte*
Că dintre voi fu una: Elena, ce ne-a dat
A patriei mărire! Şi când lipiţi fierbinte
La sinul vostru pruncul, îi daţi un sărutat,

16. *Un sărutat de mamă, extas de bucurie*
Ce numai sus în ceruri se poate repetà,
In numele lui Ştefan îl daţi să retnvie,
Şi duceţi pruncul vostru la Putna'l închinà.

17. *Ear tu junime verde, la ist isvor de vieaţă*
Cu unde de virtute ce-i al mărirei loc:
Invaţă-a iubì ţara, a o iubì învaţă
Şi'n el inimă, suflet căleşte-ţi ca'ntr'un foc.

18. *Aşa junime scumpă, frumoasă aurorà*
A patriei române! Al vostru viitor,
Şi al naţiunei soare, din a virtuţii horà
Se naşte, vă surâde, vă caţă cu amor.

19. *In leagănul de moarte vederea nu pătrunde*
Că-i noaptea fără ziuă, că-i soarele apus;
Dar spiritul sondează şi'n muschiul lui, fecunde
Seminţi de lauri zice: că Ştefan v'au depus.

www.dacoromanica.ro

20. *Din turnul mănăstirei cu fruntea'ncărunțită*
De patru secoli cântă un glas armonios,
Și-alui vibrare dulce de-aramă curățită
Prin flăcări întrcite, e imn religios.

21. *E-a clopotului Buga suspin și lamentare*
Ce-a munților ecouri de freamăt le-au împlut.
Ah! cântă la mormântul ce astăzi e'n serbare
Că glasu-ți pentru lume și cer este făcut.

22. *Te leagănă pe vânturi, și-ata melancolie*
Misterioasă limbă în inimă lovind,
Fă lacrime să curgă, colo fă'n vecinicie
Eroul să tresalte, al tău glas auzind

23. *Și strunile plesnite, și harpa desfăcută*
In salcia pletoasă, de care atârnă,
L'a Isterului ripe, acuma este mută
Și cântul ei de aur nu pot a-l deșteptà.

Sosì memorabila zi a serbării, o zi minunată, care a favorizat ceremonia deschiderii serbării. In porticul festiv, ridicat aproape de mănăstire, Ioan Slavici, ca prezident al comitetului aranjator, rostì în fața publicului cuvântul de deschidere, apoi se formă convoiul care plecă în lungă procesiune spre mănăstire. In frunte mergeau membrii comitetului, învestiți cu late eșarpe tricolore. Ei purtau urna de argint și două minunate velùri una de catifeà roșie și alta albastră, cu măestre cusuturi de aur, cari erau lucrate una de damele române din Bucovina, iar alta de cele din România. Aceste daruri aveau să se depună pe mormântul eroului sărbătorit. Erà impunătoare această mulțime compusă din inteligență și popor, care încet și tăcută

www.dacoromanica.ro

înaintà pios spre locaşul unde se odihnià osămintele marelui Domn. Eu mă aflam lângă Eminescu. El erà tăcut şi înaintà cu capul plecat. Iţi făceà impresia că gândurile sale planau în depărtări ce numai el ştià să le pătrundă. Aşà am ajuns la mănăstire, şi am intrat în sfântul locaş unde la dreapta se află mormântul eroului. De-oparte şi de alta a mormântului stà Comitetul, iar lui Eminescu şi mie ne succese să stăm în faţa mormântului la o depărtare cam de doi paşi. Se ţinură cuvântările, se depuseră darurile pe mormânt, apoi urmă solemna închinare a delegaţiunilor şi a altor credincioşi înaintea mormântului. Moment înălţător, care ne transportà şi ne umpleà de tainice fioruri, nesimţite până atuncea ! Această însufleţire a ajuns însă la culme, când colonelul Boteanu, în mare ţinută, păşì înaintea mormântului şi ţinù o scurtă cuvântare în memoria celui ce se odihneşte aici de peste trei secole, dar al cărui geniu veghează şi azi asupra scumpului său popor. Iar când apoi îşi plecă Boteanu genuchii înaintea mormântului, când îşi descinse centironul de aur dela brâu şi-l depuse pe mormânt, rostind cu adâncă emoţiune cuvintele : *că în numele oştirii române îl depune în semn de admirare şi pioasă veneraţiune pe mormântul marelui căpitan şi cârmuitor de lupte,* atuncea parcă trecù un fior prin cei de faţă şi toţi erau aşà de emoţionaţi încât vedeai că fără voie li se furişară lacrime în ochi[1]). Acuma

1. Acest centiron se află şi astăzi pe mormântul lui Ştefan cel Mare.

www.dacoromanica.ro

îmi făcù Eminescu semn să eşim şi-mi zise afară că acesta a fost cel mai sublim şi mişcător moment al întregei serbări. Adânc impresionaţi am eşit din curtea mănăstirii şi am îndreptat paşii noştri spre un grup de poporeni.

Acolo se frigeà un întreg bou pe o uriaşă frigare de lemn, aşezată pe două furci înţepenite în pământ. Câte patru oameni o învârteau de ambele părţi, iar jarul de sub frigare erà aşà de mare, de nu te puteai mai că apropià. Cu deosebită plăcere se uità Eminescu la acest pitoresc tablou şi-mi zise că întâiaş dată vede un bou întreg pe frigare. Începù să ploaie şi ne despărţirăm. Această ploaie răcoritoare ţinù cam o oră, dar apoi se făcù iarăşi timp minunat de frumos şi nu împiedică de fel serbarea adică masa festivă în portic cu 1600 de tacâmuri, la care Alexandru Xenopol a ţinut cuvântarea festivă. Nu a fost împiedicată nici ospătarea imensei mulţimi a poporului, nici petrecerile poporale şi *hora mare* ce se încinse după amiază pe iarbă verde lângă porticul festiv. Cu toate că iarba erà încă udă şi ici colea mici băltoace, hora se învârtià cu mult foc şi când domnii luară la joc şi pe fetele şi nevestele din popor, care priviau cum joacă *domnăriile,* se auziau aplauze de clocoteau codrii, la ale căror poale se desfăşură acest încântător tablou de înfrăţire între inteligenţă şi popor. Inceputul îl făcuse Alexandru Xenopol care trase la joc pe o fată minunat de frumoasă din Putna, şi lui îi urmară şi ceilalţi dansatori. Pe Eminescu nu l-am observat la horă

www.dacoromanica.ro

şi când ne-am întâlnit seara la congresul studenţilor, mi-a spus că a privit din depărtare la joc.

La congresul studenţilor care s'a întins până târziu după miezul nopţii, a luat parte şi Eminescu, dar nu a vorbit nimica. El îmi spuse că cele patru teme, puse în discuţiune, nu erau de mai înainte cunoscute celei mai mari părţi din studenţi, că prin urmare nu erau studiate, şi nici nu vor puteà fi rezolvate aşà de uşor. Şi în adevăr acest congres nu a avut nici un rezultat practic. Eminescu şi eu am părăsit congresul foarte târziu după miezul nopţii, înainte de ce se închisese discuţiunea şi obosiţi cum eram, ne întrebarăm unde vom dormì în noaptea asta. Cercarăm întâi să aflăm adăpost în vr'o chilie de călugări, dar toate chiliile erau ocupate de oaspeţi.

Pentru cei ce nu erau studenţi se îngrijise, dar studenţii erau lăsaţi în voia Domnului. Stând aşà nedumeriţi în poarta cea mare din zidul mănăstirii, vedem că un flăcău se coboară din turnul deasupra porţii cu o sarcină de fân în spate. Eminescu îl întreabă de unde aduce fânul, şi acesta îi spune că din turn, căci acolo este fân mănăstiresc.

— Eureka ! strigă atunci Eminescu, avem acu unde dormì şi amândoi ne suirăm în turn să cercetăm mai de aproape localitatea ce aveà să ne adăpostească peste noapte. Luna strălucià prin obloanele turnului şi luminà interiorul.

— De minune ! zise Eminescu. Fân proaspăt şi aer curat. Liebchen was willst du noch mehr?

Dar ne erà grozav de foame. Ne coborîrăm deci

www.dacoromanica.ro

din turn ca să mâncăm ceva şi ne duserăm în casa dinaintea zidurilor mănăstirii, despre care am vorbit. Acolo mâncau mai mulţi studenţi. Am mâncat amândoi pâne, slănină afumată şi brânză şi am băut câte un pahar de vin.

Aproape de noi mâncau cei doi studenţi despre care îmi spusese Eminescu că sunt Brătescu şi Gh. Dem. Teodorescu. Aceştia aveau mâncări bune, căci îi vedeam mâncând bucate alese ce de sigur şi le-or fi adus cu dânşii. Când să ne ducem la culcat se adresează Teodorescu către noi, întrebându-ne unde dormim. Eminescu îi răspunse :

— In turnul lui Ştefan cel Mare, şi-i descrise locul descoperit de noi.

Se născù acu o dispută între Brătescu şi Teodorescu, să doarmă şi ei în turn sau ba. Brătescu se vede că erà cevà bolnav, căci veşnic erà învălit într'un plaid. Insfârşit numai Teodorescu se hotărî să vie cu noi în turn, dar trecù timp îndelungat până se gătì, căci îşi adunà lucrurile, un geamantan, un palton, un pardesiu, o păreche de ghete de lac, care se vede că nu aflase loc în geamantan ; toate acestea le dete unui servitor ca să i le suie în turn. Ajunşi acolo, aprinserăm un capăt de lumânare ce-l adusesem de jos şi ne pregătirăm culcuşul. Teodorescu alese lung timp locul de culcare, potrivì fânul. îşi făcù un căpătâiu învelind fânul în pardesiu ; îşi desbrăcă jacheta şi o aşternù sub dânsul, apoi îşi puse în cap o şapcă neagră de mătasă în forma unei tichii, îşi scoase gulerul, se îmbrăcă în palton şi se întinse astfel pe patul im-

www.dacoromanica.ro

provizat. Eminescu şi eu puserăm câte un braţ bun de fân sub cap, ne scoaserăm jeletcile, le întinserăm pe căpătâi şi ne culcarăm îmbrăcaţi cum eram.

— Acu să am o cafea neagră aş crede că sunt rege, zise Eminescu. Se făcù apoi tăcere. După un timp îl mai aud pe Eminescu zicând :

— Câte n'a văzut acest turn în decursul atâtor sute de ani, şi câte ar puteà povestì !

Poate că Eminescu ţeseà în gândul lui întâmplările ale căror martor prin secole fusese acest vechiu turn, dar eu şi Teodorescu am adormit, obosiţi de căldura şi munca de peste zi, şi cu toţii ne treziràm abià dimineaţa când clopotul *Buga* chema pe credincioşi la rugăciune. Mai cercaràm să dormim dar nu erà cu putinţă, şi când soarele se ivì la obloanele turnului, ne scularăm. Teodorescu aveà mare supărare că nu-şi aflà ghetele de lac ce le adusese în turn. Am răscolit tot fânul şi am căutat în tot ungherul, dar în zadar. Se vede că un bun creştin ne vizitase noaptea şi plăcându-i ghetele cele frumoase, le şterpelise. Eminescu făcea haz de necazul lui Teodorescu şi-i zise :

— Vezi, aşà ceva nouă nu ni s'ar puteà întâmplà.

— Şi de ce nu, întrebà Teodorescu supărat?

— Pur şi simplu[1]) pentrucă avem numai câte o păreche de ghete, şi din picioare nu ni le poate furà. Ce a făcut Teodorescu în aceà zi fără ghete de lac, nu ştiu, căci l'am lăsat în turn, iar Eminescu şi eu ne-am coborît în jos.

1. Frază foarte obicinuită la Eminescu.

www.dacoromanica.ro

Ne-am despărțit la poarta mănăstirii, mergând fiecare la lucrul său, căci și în această zi aveam multă treabă. Avea adică să se oficieze parastasul în biserică, aveà iarăși să fie masă mare în portic și egumenul mănăstirii aveà să citească vechiul și frumosul necrolog privitor la Stefan cel Mare, alcătuit de Vartol mei Măzăreanul, iar după eventualele cuvântări ale oaspeților, prezidentul Slavici aveà să declare șerbarea oficială de închisă.

Toate s'au petrecut programatic, dar pe la sfârșite Eminescu s'a supărat pe prefectul Orest Renei, care la această șerbare împlineà funcția de comisar al guvernului. Eminescu mi-a spus că Renei s'a opus la intențiunea multor oaspeți de a ține discursuri libere și neanunțate de cu vreme și că Slavici în urma intervențiunii comisarului, a fost silit să nu admită mai multe cuvântări și să declare mai repede decât ar fi dorit, serbarea oficială de închisă.

După amiază au plecat cei mai mulți oaspeți, și au fost petrecuți cu aceeaș pompă ca la sosire.

In această noapte am aflat loc de mas în chiliile mănăstirești.

A treia zi am fost învitați în beciul mănăstiresc, vechiu ca și mănăstirea, să gustăm vinurile mănăstirii și să facem un mic dejun. Erà și Eminescu de față. Își poate fiecare închipuì cât de impresionați eram când ne văzurăm în pivnița aceasta sub niște bolți minunate și atât de bine conservate, ca și când ar fi fost nu de mult zidite. Am dejunat cu toții și egumenul mănăstirii Arcadie Ciu-

www.dacoromanica.ro

percovici ne-a dat să gustăm din toate butoaele ce erà acolo, până ne-a oprit la un minunat vin de Nicoreşti. Am petrecut mult timp acolo, până am fost poftiţi la masă la egumen. Aici a urmat apoi toast după toast, recapitulându-se cursul serbării şi impresiile câştigate de fiecare.

Eminescu a ascultat mult timp aceste cuvântări, dar când se servì cafeaua neagră, se retrase într'o odae laterală. Eu mă aşezai lângă dânsul, ş-acuma Eminescu, sorbind din cafeaua neagră şi fumând din tutunul bun ce ni se puse la dispoziţie, erà foarte mulţumit. Işi spuse şi el impresiile sale dela serbare, dar liniştit, fără exagerări, fără a lăudà şi fără a mustrà. Zise că serbarea în total considerată, a reuşit foarte bine şi că comitetul are cauză să se mândrească cu acest rezultat. A avut serbarea şi defecte parţiale, dar acestea nu s'au putut înlăturà când într'un sat mic ca Putna, ai să adăposteşti şi să ospătezi mai multe mii de oameni. Cel mai important lucru pentru Eminescu erà însă rezultatul moral al serbării. Se va ridicà — aşà argumentà el — se va ridicà simţul naţional, aproape adormit până acuma şi va luà alt avânt, iar studenţii ce au sosit din toate părţile şi au făcut cunoştinţă şi legături de prietenie între dânşii, vor luà cu sine impresii neşterse şi vor fi pe vremuri propagatorii cei mai zeloşi ai ideii că lucrând uniţi şi conduşi de acelaş ideal, vor contribuì la deşteptarea şi mărirea neamului lor în provinciile de unde se trag. A luat şi atâta amar de inteligenţă parte la serbare, tot bărbaţi marcanţi,

www.dacoromanica.ro

din toate ţările locuite de români. Şi ei s'au cunoscut mai de aproape; şi între dânşii a urmat un schimb de vederi; şi ei s'au apropiat în simţirile lor unii de alţii, şi nu se poate ca acest fapt să nu influenţeze activitatea lor publică şi să nu aibă urmări binefăcătoatre pentru neamul întreg. Studenţi, popor şi inteligenţă au văzut, au simţit şi au înţeles cu toţii, că hotarele nu pot împiedecà manifestările entusiaste ale unui popor *pentru o idee pe care a urmărit'o şi serbarea dela Putna.* Deşi despărţiţi prin hotare politice, toţi ştiu că sunt *unul şi acelaş* neam, şi această convingere va mări puterea lor de resistenţă şi îi va oţeli în lupta pentru neam, lege şi ţară.

www.dacoromanica.ro

Epizoade din viața lui Eminescu

Paginele ce urmează vor cuprinde câteva epizoade din viața lui Eminescu. Ele au fost alcătuite astfel ca să poată fi publicate în Reviste ca articole independente şi ca întâmplarea povestită să poată fi înțeleasă chiar din cuprinsul publicat. De aceea se vor găsi în câteva din aceste epizoade unele amănunte pe cari cetitorul le cunoaşte din paginele precedente.

Aceste explicări vor lămuri pe acei cetitori cari vor afla că se repetă unele date din amintirile ce preced acestor epizoade.

www.dacoromanica.ro

O GLUMA A LUI EMINESCU

In toamna anului 1870, eu şi cu V. Morariu aveam în Viena o cameră în Dianagasse. Cam a patra casă dela noi, în aceeaş stradă, cu alţi colegi de universitate, locuià Eminescu, toţi într'o cameră. In anul acesta se concentrase foarte mulţi studenţi din Bucovina în această stradă, şi adese eşind ei pe trotuar şi conversând, răsuna strada întreagă de vorbă românească.

Eminescu ca unul ce studiase şi petrecuse mult timp al copilăriei sale în Bucovina, petrecea mai adese cu Bucovinenii decât cu alţi colegi, şi de aceea erà mai mult în mijlocul nostru. Adese îmi ziceà: Bucovinen i nu se deosebesc de fel de Moldoveni nici în temperament, nici în caracter. Suta de ani de când v'au despărţit de Moldova, nu v-a putut schimbà firea. Dar mai bine ar fi fost pentru voi să aveţi temperamentul impulsiv al Transilvănenilor, căci ar aveà nemţii frică de voi şi nici nu v'ar fi adormit aşà de uşor, — căci zică cine ce-a zice, dar voi dormiţi.

In anul acesta eu şi Morariu ajunsesem în cea de pe urmă zi din Septemvrie în Viena. Adu-

www.dacoromanica.ro

sesem cu noi şi de-al de-a mâncării, căci unde ar fi lăsat părinţii să plece „*băieţii*" cu lada goala într'atâta amar de depărtare; şi când am deschis geamantanele noastre, am aflat jambon, brânză, plăcinte, slănină şi câte altele, ce numai mamele îngrijitoare ştiu să le potrivească.

Observ aici că aveam pe acea vreme obiceiul să notez şi să schiţez unele evenimente din vieaţa mea şi am notat şi această sosire a noastră în Viena. Nu-mi mai aduceam aminte de această notiţă, dar scriind aceste amintiri şi frunzărind prin vechile mele hârtii, am dat de o schiţă mai mare, din care nu pot să nu copiez întocmai unele pagini unde e vorba şi despre Eminescu.

Iată ce am notat eu atuncea, în anul 1870, o zi sau două după sosirea în Viena:

Fiind gata cu rânduitul, aruncam priviri pline de satisfacţie şi mulţumire asupra acestor odoare[1]), când iată că bate la uşă şi o ciurdă de tineri, cari aflase de sosirea noastră, intră în odaie. Erà Eminescu, Ioan Luţă, Pamfil Dan, Iancu Cocinschi şi alţii, toţi jurişti, filosofi, medicinişti, în scurt toate breslele de ştiinţă. Incepură povestirile şi aflarăm că o întreagă colonie de Români bucovineni locueşte în Dianagasse şi în apropierea ei.

Iarăşi bate la uşă.

— Intră!

— Ha, bravo, bădiţă Mihai, esclamă toţi tinerii sărind înaintea celui nou sosit. Erà şi el jurist, dar

1. Adecă mâncările.

www.dacoromanica.ro

mai în vârstă decât ceilalți și de aceea îi ziceau toți cam în glumă, cam într'adins : bădiță Mihai [1]).

— Măi diavolilor ce-ați adus de-acasă? Intrebă el, și nici una nici două, dă de odoarele noastre. Toți tinerii se aruncară ca lupii asupra lor și în scurt erau toate întinse pe masă.

— Minunat jambon, bună slănină, aferim unt și brânză din creerii munților! La lucru băieți! exclamără cu toți.

— Ce plăcinte minunate, am să le trântesc o odă ca să treacă la posteritate, — zise Eminescu, care deși erà din breasla poeților și filosofilor, înfulicà la plăcinte cu prozaicii săi colegi, de nu rămase nici urmă din ele. Sfârșind plăcintele numai ce-l auzii pe poet strigând iarăși :

— Ha, dulcețuri și beltele, ochii văd, inima cere! I-i-i! mămulica mea, ce păcat, am dat prea târziu de ele, dar îmi rezerv dreptul pentru altă dată; să fiți ai dracului, dacă nu-mi lăsați și mie!

Săturându-se cu toții și fiind pe înserate zise bădița Mihai; — Măi băieți, acù ar trebuì cevà udătură, unde mergem?

— La tata Wihl, zise Eminescu.

— La tata Wihl, repetară ceilalți și luându-și pălăriile se îndreptară cu toții spre restaurantul lui Wihl din strada Marocanilor, unde erau mai toți abonați.

Aceste rânduri le-am scris atuncea; mai cuprin-

1. Erà Mihai Grigoroviță. A murit mai mulți ani după aceasta ca procuror al tribunalului din Suceava.

www.dacoromanica.ro

deau aceste notiţe şi altă întâmplare, care însă nu are a face nimic cu Eminescu.

Tata Wihl, cum îi ziceam noi, erà un restaurator jovial şi cinstit al restaurantului: *Zu den drei Tauben*. Acolo mâncam mai toţi Bucovinenii în abonament. După cât îmi aduc aminte, Eminescu nu erà însă abonat, dar venià de dragul societăţii şi adese şi din cauză că se putea mai uşor împrumutà cu parale, când îi lipsiau. Abonamentul nostru însă erà numai mâncarea de amiază, căci abonamentul şi pentru seară erà foarte scump şi nimene din noi nu dispuneà de atâtea mijloace ca să ne permitem acest lux. Câtă vreme mai ţineau paralele ce le primeam la începutul fiecărei luni, trăiam seara cu câte un gulaş, pâne şi o sticlă de bere. Dar veniau zile, şi de acestea erau cam 20 pe lună, în care nici luxul unui gulaş sau cârnăcior nu ni-l puteam permite şi atuncea cu o pâne mică precum se capătă ori unde de 4 creiţari, ne stâmpăram foamea. Aşà trăiam cei mai mulţi din noi şi aşà trăià şi Eminescu. Dar câte odată, mai cu seamă pe la finea lunei, lipsià şi această mică hrană şi eram siliţi să postim serile, aşteptând cu nerăbdare să vie ziua de mâne, care, ne aduceà cafeaua cu lapte şi prânzul plătit înainte. Şi cu toate acestea eram voioşi şi buna dispoziţie nu ne lipsià. Taina dispoziţiei noastre erà tinereţa şi faptul că nici pe acasă la părinţi nu huzurisem şi nu eram alintaţi.

Şi acuma voiu povestì un epizod tragi-comic, întâmplat între mine şi Eminescu.

Erà pe la sfârşitul lui Noemvrie 1870. Baniise

www.dacoromanica.ro

sfârşise de mult şi se apropià una din acele seri sinistre, unde ştiam că nu vom mâncà nimica. Cam pe la şease ore şedeam eu şi tovarăşul meu de locuinţă, V. Morariu, la fereastră şi ne uitam pe stradă. Il vedem pe Eminescu care venià de acasă trecând pe sub fereştrile noastre cu capul plecat şi cu mânele împreunate în mânecile paltonului. Il strigăm pe nume. El îşi ridică capul în sus şi văzându-ne, ne întrebă :

— Ce faceţi ?

— Nimica !

— Nu eşiţi ?

— N'avem la ce.

— N'aveţi ..... Mmm ? şi ridică arătătorul mânii drepte în sus, care avea să zică : N'aveţi o piţulă ?

— Tufă ! — îi răspunserăm.

Atunci Eminescu stătù puţin pe gânduri şi nezise după un timp :

— Imbrăcaţi-vă şi veniţi în jos.

Ne îmbrăcarăm şi eşirăm.

Of..... neamul nevoii ! oftă el zâmbind, ce mizerie, să fiţi şi voi aşà de calici şi tustrei să n'avem o parà ! Dar mi-a venit o idee strălucită, măi băieţi. Vom mâncà împărăteşte în această seară. Mergeţi la *Bischoffs-Bierhalle* în Wipplingerstrasse şi mă aşteptaţi. Puteţi şi mâncà ; în astă seară vă plătesc eu.

Bucuria noastră nu erà mică. Eminescu se depărtă repede de noi zicând că are să se întâlnească cu cinevà. Noi ne plimbarăm o bucată de vreme

www.dacoromanica.ro

pe stradele splendid luminate ale Vienei şi ajunserăm pe Graben, acea piaţă feeric luminată, unde la plimbarea de seară mişună lumea ca într'un furnicar. Acolo ne întâlnirăm cu Matei Lupu, coleg de universitate. Erà şi el lihnit de foame. Il introduserăm în marele mister ce ne aşteptà în astă seară şi-l luarăm cu noi. Vorba Românului: Dar din dar se face rai.

Ajunşi în restaurantul Bischoff ne aşezarăm într'un ungher şi comandarăm câte un gulaş, pâne şi câte o sticlă de bere. Nu-i vorbă, am fi comandat mai mult, căci încă tot ni erà foame, dar eram cu frica în oase că nu va venì Eminescu şi atunci o păţim. Se făcură nouă ore şi Eminescu încă nu venise. Sticla de bere nu o goliserăm de tot; rămăsese în fiecare sticlă câte ceva, căci altfel, dacă erau sticlele goale, venià chelnerul şi le umpleà iarăşi, iar noi ne temeam că nici pe acea una nu o vom puteà plătì. Se uità acù chelnerul cu ochii prepuelnici la noi, iar noi începusem a discutà serios chestia: care din noi să-şi lase zălog paltonul ca să eşim cu obraz curat din restaurant. Ochii noştri erau îndreptaţi spre uşa de intrare şi nu-l aşteptau jidovii pe Messiah aşà de dornic, cum îl aşteptam noi plini de fricà şi speranţă pe Eminescu. Două ore a ţinut această tortură, când iată câteva minute după nouă ore, intră şi Eminescu şi se aşează zâmbind lângă noi. Ca o piatră ne pică de pe inimă şi începurăm acù a ne uità mai îndrăzneţi la chelner, pe când mai înainte ne feream de ochii lui.

www.dacoromanica.ro

— Mâncat-aţi cevà băieţi? ne întrebă Eminescu.

— Câte un gulaş mic, răspunserăm noi, respirând mai uşor.

— Şi poate aţi mai mâncà ceva?

— Cum nu! numai dacă te ajunge punga.

— Ei chelner, adă trei porţii de Frankfurter cu varză şi o cană cu bere!

Chelnerul înholbà ochii auzind că acù trebuie să aducă bere cu cana, pe când înainte în decurs de 2 ore stătusem cu sticlele goale!

Repede aduse chelnerul ce i se poruncise şi începurăm a mâncà. Eminescu erà foarte bine dispus, glumià, râdeà, mâncà şi bea, iar noi îi ţineam hangul. Fiind sătui, ne pusem pe bere. Dintr'o cană sporiră mai multe şi în fine făcù Eminescu gluma de comandă o *cibotă* de bere. Astfel de *cibote* de sticlă, se află mai în fiecare restaurant, rezervate pentru studenţi când aceştia devin bine dispuşi.

Acù începù o conversaţie animată, al cărei obiect se schimbà din minut în minut. Erau 3 ore după miezul nopţii când ne scularăm să plecăm. Eminescu plătì atunci pentru toată mâncarea şi băutura noastră 3 florini 20 creiţari, iar chelnerului îi dete un bacşiş de 30 creiţari. Ne îndreptarăm spre casă. Lupu şi Morariu făceau gălăgie; Eminescu fredonà cântecele sale favorite: *Eu sunt Barbul lăutarul* şi *Dragi boieri din lumea nouă*, iar eu mergeam în rând cu dânşii cu frica în oase, să nu avem vreun conflict cu poliţia, căci eu băusem puţin, de oarece abià în Viena începusem a

www.dacoromanica.ro

gustà berea. Ajungând pe Graben, Morariu în răsfățarea sa, își permise gluma de a mă înpinge într'o damă, care trecea atârnată de brațul unui domn. Mă pomenii atuncea din partea damei cu o sudalmă originală Vieneză, pe care încă nu o auzisem până atuncea și care mă supără așà de mult, încât îmi veniră lăcrămile în ochi. Morariu și Lupu isbucniră într'un hohot, ceea ce mă înfurià și mai mult. Eminescu însă mă luă de subsoară și-mi zise :

— Nu te luà după proștii ăștia, mergi cu mine. Liniștea lui Eminescu îmi impuse. Atârnat de brațul său și ascultând povestirile sale, ajunserăm în Dianagasse, dar când să ne despărțim de Eminescu și să tragem clopotul ca să ne deschiză poarta, venirăm la cunoștință, că nu avea nimeni din noi nici un ban ca să plătească portarului tributul obicinuit, adică câte 10 creițari de persoană. Obiceiul acesta este un drept câștigat de portari prin prescripțiune, și deaceea așà numitul *Sperrsechserl* este spaima celor ce vin după 10 ore acasă, din care cauză domnește o ură instinctivă în contra portariului, care este poreclit Cerberus.

Ce erà acù de făcut? Nu ne rămase alta, decât să ne plimbăm pe stradă până la 6 ore dimineața când se deschid regulat porțile. Morariu se plimbà cu Lupu, iar eu cu Eminescu. In decurs de aproape 3 ore, cât a ținut această plimbare, Eminescu purtà firul vorbei. Dintru început îmi povestì mult despre o actriță Eufrosina Popescu de care fusese amorezat și la care se vede că mai ținea, căci o

www.dacoromanica.ro

descrià în colori foarte vii şi în termeni de amorezat [1]) După aceea trecù la teatru şi povestì multe anecdote, dar acuma nu-mi mai aduc aminte ce-mi spuse. In fine trecù la *Budhism*, obiectul său de predilecţie, despre care îmi vorbì apoi până ne despărţirăm.

Eu eram numai puţin iniţiat în misterele Budhismului şi ştiam numai atâta despre principiile acestei religii cât auzisem în liceu, iar Eminescu desfăşurà o cunoştinţă vastă şi-mi spuse că Tibetul este leagănul şi inima misterelor budhiste; începù apoi să vorbească despre *Nirvana* şi *Budha-Sakhia-Muni*. Erà atât de încântat de principiile acestei religii, că păreà transportat şi adese pronunţà plin de o deosebită însufleţire cuvintele: *O ! Budha-Sakhia-Muni !* Ar fi vorbit mai mult, dar erau 6 ore dimineaţa şi porţile se deschiserà. Ne despărţirăm şi ne duserăm la culcat. Eu şi cu Morariu am dormit până târziu, adecă până aproape de amiază, căci erà Duminecă. Baba la care locuiam şi care ne şi servià, intrând în cameră ca să ne ia hainele la curăţit, ne întrebă, ce haine vom îmbrăcà astăzi; eu îi zisei că voiu îmbrăcà hainele mele cele negre.

— Dar ce fel de pantaloni? întrebă ea.

— Cum ce fel de pantaloni? cei negri ! respunsei.

— O Iesses ! Domnul voieşte să glumească; doar aţi trimes aseară un bilet al D-voastre prin d.

1. Vezi sfârşitul capitolului: *Eminescu afară de şcoală.*

www.dacoromanica.ro

Eminescu şi aţi cerut pantalonii cei negri fiindcă aveţi trebuinţă de ei.

— Ce bilet, ce Eminescu . . . . ? dar acù îmi plesnì prin minte că Eminescu mi-a jucat o festă ! Repede am sărit la garderob, dar pantalonii nu erau. Baba-mi arătă biletul adus de Eminescu. Erà un simplu bilet de vizită al meu, care ajunsese cumva în mâna lui Eminescu. Se trezise şi Morariu. Eu eram dintru început supărat, dar apoi ne cuprinse pe amândoi un râs de nu ne mai puteam astâmpărà, căci descoperisem taina dărniciei de eri a lui Eminescu : mi-a luat pantalonii, i-a vândut şi ni-a plătit la toţi mâncarea.

Aşà a şi fost, căci întâlnindu-mă cu dânsul după amiază în cafè *Troidl* l-am tras la răspundere. El se omorà de râs şi-mi răspunse cu un aer nevinovat :

— Ce eram să fac, eram doar şi eu şi voi lihniţi de foame.

— Da bine se poate una ca asta ? De ce nu i-ai vândut pe ai tăi.

— Imposibil.

— Şi de ce imposibil ?

— Pentrucă n'am două părechi de pantaloni, mă ! Se strânsese şi ceilalţi colegi din cafenea pe lângă noi şi toţi râdeau de se prăpădiau, dar nu de Eminescu, ci — de mine.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU LA SERBAREA UNUI PATRON

Un bun prieten a lui Eminescu erà colegul nostru Ioan Luță, actual advocat în Suceava. In ziua de sf. Ioan ne-a plesnit nouă colegilor prin minte ca să-l facem pe Luță să-şi serbeze patronul său. Spre acest scop îl felicitarăm câți-va acasă, dar văzând că nici prin gând nu-i trece să-şi serbeze ziua numelui său, ne sfătuirăm să facem toate chipurile ca să-i deşteptăm ambiția. Şi aceasta se puteà face numai la masă în restaurantul lui tata Wihl[1]), în Marokkanergasse, unde la amiază ne adunam de regulă într'un număr destul de mare, fiindcă eram abonați acolo. Eu şi cu V. Morariu eram cei dintâi cari sosirăm. In aşà numitul *salon roşu* erà aşezată o masă lungă care erà rezervată pentru noi. Aşteptarăm să vie şi ceilalți tineri şi venì şi Eminescu.

Eu, ca student, aveam obiceiul să-mi fac notițe asupra deosebitelor întâmplări din vieața mea de student şi astfel am schițat şi decursul acestui patron din care copiez întocmai pasagele următoare.

1. „Zu den drei Tauben".

www.dacoromanica.ro

Atunci se sculă V. Morariu şi istorisind în scurt colegilor săi întâmplarea de dimineaţă[1]), îi provocă pe toţi să nu uite a-l felicità pe Luţă de ziua patronului său şi a-i deşteptà ambiţia ca să-l serbeze. Toţi acceptară propunerea, dar se sfătuiră să înceapă hiritisirea abià după masă. Ca vorbitor fu ales Eminescu. In curând sosì şi Luţă şi toţi mâncară în linişte. După masă însă se sculă Eminescu şi netezindu-şi coama cea lungă şi mustaţa sa pe jumătate muşcată, ridică un toast drastic în sănătatea lui Luţă, improviză o poezie comică şi sfârşind cu cuvintele :

Băieţi, azi e sărbătoare,
Să ne veselim;
Pe Ion la masă mare
Să-l hiritisim !

provocă pe toţi să-i ureze de patron.

— Ura ! să trăiască ! Vivat domnul patron ! strigară toate glasurile . . . . . .

Până aici am copiat din schiţa amintită, pe care, înainte de mai mulţi ani am publicat-o în întreg cuprinsul ei în o foaie sub titula *un patron în Viena* şi acuma urmez a istorisì pe scurt cele ce în schiţă erau istorisite mai pe larg.

Urmarea acestor felicitări a fost că Luţă, cu toate că nu dispuneà de bani, ne-a invitat pentru seară în salonul roşu şi şi-a serbat patronul în mod strălucit.

1. Adecă felicitarea acasă la Luţă.

www.dacoromanica.ro

Aceasta i-a fost numai aşà cu putinţă că chiar la începutul serbării l'a invitat pe birtaş în mijlocul nostru, şi explicându-i noima serbării din acea seară, i-a zis că ne-am simţi cu toţii foarte fericiţi, dacă amabilul nostru birtaş ar onorà masa noastră cu prezenţa sa. A închinat apoi un pahar în sănătatea lui Wihl, şi scurt după aceasta alt pahar în sănătatea soţiei sale, apoi încă unul întru fericirea şi prosperarea copiilor *ce-i va avea*, iar Wihl erà silit să deşerte paharele până în fund şi se simţi obligat să ţie şi el un toast în sănătatea patronului, spre care scop porunci chelnerului *Andreas* să aducă o baterie de sticle de vin pentru toţi mesenii şi mai golì un pahar. Astfel în scurt timp birtaşul erà turmentat de-abinelea şi petrecând şi el cu noi, ne puse la dispoziţie vinuri şi mâncări după dorinţa noastră, iar *Andreas* avea porunca să ne servească cu toate ce vom comandà. In cântece declamaţiuni, toaste şi joc am dus-o până dimineaţa şi Eminescu a rămas până la sfârşit cu noi şi erà şi el minunat de bine dispus. A cântat cu noi, a declamat şi când colegul Chibici-Revneanul, căruia îi ziceam *pasere turcească*, ne-a ridicat la un *arcan* şi la alt joc, numit *canon*, a jucat şi Eminescu cu noi şi plin de voie bună a părăsit apoi cu noi localul.

Pe birtaş l-am lăsat adormit pe un scaun.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU ŞI MORIŢ

Universitatea cea veche din Viena erà situată în Bäckerstrasse şi ca să ajungi din strada Wollzeile la dânsa, trebuia să treci prin Schwibbogengasse, o stradă îngustă, scurtă şi boltită, care semănà mai mult cu o poartă, căci deasupra se aflau locuinţe. In strada aceasta la o depărtare de o sută de paşi dela universitate se aflà o băcănie mică şi propietarul ei un vienez mărunţel, rumen la faţă şi sur la păr, erà pentru studenţi un odor nepreţuit, căci la dânsul puteai dejunà *ieftin*, lucru de căpetenie pentru studenţi. El se numià Moritz şi nu mai ştiu cum, dar Eminescu îi ziceà *tata Muritz* şi soţiei sale *giupâneasa Muriţoaea*. Aici dejunau studenţii cari nu dispuneau de multe parale şi aici ne întâlniam adese cu Eminescu ca să dejunăm câte o pereche de cârnăciori — zece creiţari părechea cu pâne cu tot — sau dacă ne mergeà rău de tot, câte un *Schusterlabl*, adică o franzelă mărişoară dar de făină proastă, pe care o tăià Moritz orizontal în două, o ungeà cu o pătură transparentă de unt, şi aşezând apoi amândouă părţile una peste alta, ne-o vindeà pe preţul de 4 creiţari. Cele zece

www.dacoromanica.ro

zile după zi întâi vedeai numai puțini studenți în această dugheniță, căci căpătând banii lunari, huzuruiau și ei câteva zile prin restaurante și localuri mai alese, dar dacă treceau aceste zile binecuvântate, numai ce-i vedeai iarăși la Moritz. Și atunci bodogănià bătrânul și ne mustrà că numai atunci venim la dânsul, când ne suflă vântu'n pungă, *Wann der Wind in den Taschen blasen tut*, cum zicea el. In astfel de momente critice îl numeau studenții *parvus Jupiter tonans* și căutau să-l liniștească. Nu erà greu aceasta, căci erà un vienez bun și cinstit, care deși nu ne da nimic pe datorie, dar pentru aceea primia dela noi în loc de bani zăloage. Studenții amanetau deci tot felul de cărți și hârțoage vechi și Moritz le primià, numai dacă-i impuneau grosimea și greutatea lor, și băieții abuzau de bunătatea și neștiința bătrânului și-i zălogiau cărți de care nu aveau nici o trebuință, și pe care adese nu le mai răscumpărau. Vedeai o întreagă bibliotecă de astfel de vechituri, așezate pe o poliță lângă fereastra din dos a micei sale dugheniță.

Intr'o zi îl aflù pe Eminescu discutând foarte serios cu micul Jupiter tonans. Pe teșgheà erà o carte mare și groasă, și Eminescu care nu mă observase, se muncià să dovedească că această carte are mare valoare și voià să o zălogească pentru doi florini. Bătrânul Moritz însă nu erà ușor de înduplecat. El răsfoì câtevà file dela începutul, mijlocul și finea cărții, și apoi o închise repede

www.dacoromanica.ro

zicând: „La dracu, nu înțeleg nimica și nu pot cetì un cuvânt"

— „Da cum să înțelegi dacă-i scrisă într'o limbă orientală", zise Eminescu, tocmai aici zace valoarea acestei cărți rare".

— „Ce-i aceea limbă orientală? întrebă Moritz necăjit, și observându-mă pe mine, i se însenină deodată fața și întinzându-mi cartea îmi zise:

— „Domnule *doctor*, ce carte e aceasta?"

Observ că vienejii intitulează pe toți studenții cu cuvântul doctor.

Eminescu se întoarse acuma și văzându-mă îmi zise repede.

— „Mă! laudă cartea".

Nici nu trebuià să mă provoace la aceasta, căci cunoșteam eu nevoile lui ca și pe ale mele. Luai deci cu aer foarte grav cartea în mână. Erà o carte veche românească, tipărită cu litere chirilice, dar nu avea titulă. Putea să fie *vieţile sfinţilor* sau o *biblie* veche. Eu mă făcui că o cercetez și o prețuesc și apoi zisei hotărît.

— Cartea aceasta e foarte prețioasă, căci este foarte veche și tipărită într'o limbă orientală".

— Ei, dar ce-i acea limbă orientală?" mă întrebă Moritz.

— Limbă orientală e o limbă vorbită de popoarele orientale; cum D-ta nu știi aceasta?"

— Ba, da, cum nu, adică limba ce o vorbesc Turcii și Chinejii, nu-i așà?"

— Așa-i! vezi că cunoști limbile orientale. Ei

www.dacoromanica.ro

vezi, d-le Moritz, cartea aceasta face cel puțin zece florini, căci e foarte rară.

Nu-i vorbă, cartea, ca exemplar foarte vechiu, avea sigur valoarea aceasta, dar o carte de zece florini, aceasta nu-i venià bătrânului la socoteală. Neștiind însă că sunt prietenul lui Eminescu și cunoscându-mă ca pe un vechiu mușteriu al său se liniști și zise :

— Bine, o primesc ca zàlog în preț de un florin, dar bani gata nu dau ; poți lua marfă pentru acest preț, sau poți mâncà aici pentru acești bani.

— Aferim, zise Eminescu către mine, și cum mi-ar trebuì parale !

Ne târguirăm acuma tustrei, dar bătrânul nu erà de înduplecat. Poate că nu aveà încredere în evaluarea mea, dar ne veni în ajutor copila lui Moritz, care și ea vindeà adese la teșghea în lipsa bătrânului. Ea ne cunoștea pe amândoi, știà că suntem români și avea simpatie pentru noi, căci ne văzuse adese în societatea unui coleg român care-i făcea curte.[1]) Sigur că mai mult din această cauză îl înduplecă ea pe bătrân să primească cartea în prețul de doi florini, dar cât despre plată, nici n'a voit să audă Moritz și astfel a fost Eminescu nevoit să mănânce pe banii aceștia în băcănia lui Moritz, se înțelege că nu deodată ci în mai multe rânduri și i-am ajutat și eu plătindu-i apoi în

1. Mai în urmă s'a măritat după acest român care ulterior a devenit director la o școală secundară din Bucovina. Ea a deprins foarte ușor limba românească și a fost foarte stimată în societatea Românilor.

www.dacoromanica.ro

schimb câte o cafea neagră la *Schmauswaberl* [1]), sau la Troidl.

Când după vreo lună de zile am întrebat de Moritz ori de mai are zălog cartea lui Eminescu, îmi răspunse:

— Nu, Dl. *doctor* a răscumpărat-o.

1. Aceasta era o cafenea mică în Bäckerstrasse, condusă de o damă cu fetele ei. Studenţii le ziceau *Schmausweiberl*, iar Vienezii pronunţau *Schmauswaberl*.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU ŞI IONIŢĂ BUMBAC

Cearta lui Eminescu cu Ioniță Bumbac nu ar avea însemnătatea pentru a fi menționată, dacă nu ar fi avut urmarea, că Ioniță Bumbac, în urma controversei cu Eminescu, a devenit adversar neîmpăcat al lui, pentru toată vieața şi dacă această adversitate a lui Bumbac, nu s'ar fi manifestat mai târziu şi în vieața practică când devenise profesor la liceul din Cernăuți.

Bumbac erà un român înfocat dar intransigent şi nu admiteà vederi contrare vederilor sale. Erà şi adversar declarat al direcției noue, înaugurate de Maiorescu, care prinsese rădăcini între studenții români din Viena, şi fiindcă Eminescu susțineà această direcție cu toate puterile argumentațiunii sale, trebuia să se nască adese controverse şi fricțiuni între dânsul şi Bumbac. Am asistat şi eu la astfel de discuțiuni înfierbântate, dar când s'a produs ruptura definitivă între Bumbac şi Eminescu, n'am fost de față. Mi-a povestit-o însă Ioan Luță, actualul advocat în Suceava. La o întrunire a studenților se iscase între Eminescu şi Bumbac iarăş o discuțiune violentă cu privire la direcția nouă

www.dacoromanica.ro

şi cearta a urmat şi după întrunire pe stradă şi fiindcă Eminescu şi Bumbac se îndreptară spre cafeneaua Troidl, discuţia a urmat şi în cafenea. Cine l'a cunoscut pe Ioniţă Bumbac, ştie că avea o voce de stentor, vorbià repede şi tare şi când începeà, nu erà aşà uşor să ajungă cineva la cuvânt, cu atâta mai puţin Eminescu care avea glas domol şi discutà liniştit. La această discuţie în cafenea, prinsese Bumbac cuvântul şi vorbià repede şi aşà de tare, că Eminescu nu erà în stare să ajungă şi el la cuvânt. Cercase Eminescu de mai multe ori să replice, dar glasul său erà întrecut de vocea lui Bumbac şi numai mişcările buzelor lui Eminescu arătau că vorbeşte şi el. După un timp Eminescu pierdù răbdarea, îşi scoase căciula sa miţoasă din cap, o trântì cu putere pe masă şi-i zise iritat lui Bumbac.

— Na ! vorbeşte-i acu căciulei mele !

De atuncea a rămas Bumbac toată vieaţa mânios pe Eminescu şi a fost poate unicul care a contestat lui Eminescu orice merit literar. Ca profesor la liceul din Cernăuţi, predând elevilor literatura română, nu-l număra pe Eminescu între poeţi şi tipărind o carte de lectură pentru liceu, alcătuită din poezia şi proza scriitorilor români, Eminescu nu figurează de fel în această carte.

Astfel elevii lui Bumbac cât timp l-au avut pe dânsul ca profesor, au fost lipsiţi de orice cunoştinţă a frumoaselor scrieri ale lui Eminescu şi a însemnătăţii lui pentru literatura românească.

www.dacoromanica.ro

EMINESCU IN 1875 IN CERNĂUȚI

Pe la finea lunei Septemvrie şi începutul lunei Octomvrie 1875 erà o mare fierbere în Cernăuți. Se serbà inaugurarea universităţii din Cernăuți şi totodată anıversarea de o sută de ani a încorporării Bucovinei la Austria.

Lipsa de tact a aranjorilor acestor serbări, caracterul antiromânesc al serbărilor acestora precum şi tendinţa germanizatoare a universitaţii ce se propagà la toate întrunirile germano-evreeşti, jignise sentimentele naţionale ale Românilor bucovineni şi cu tot patriotismul încercat şi mai presus de toată îndoiala a tuturor păturilor sociale româneşti din ţară, Românii hotărîră a nu lua parte la aceste serbări şi a le opune o rezistenţă pasivă. Nobilimea românească erà pe la ţară, iar ceilalţi Români ce nu puteau părăsì oraşul, nu luau parte la nimica.

Eu eram atunci auscultant la tribunalul din Cernăuți şi locuiam în strada Lumii nouà. Seara înaintea serbării mă trezesc deodată cu Eminescu, care sosise dın Iaşi, aducând cu sine în birjă un cogemite lădoi de lemn de o greutate foarte mare.

www.dacoromanica.ro

Eminescu intră în cameră cu obicinuitul său zâmbet pe buze şi-mi făcù mare surprindere, căci nu-l văzusem din anul 1872.

— Bucuros de oaspeţi? mă întrebă el, întinzându-mi mâna şi sărutându-mă.

— Doar n'ai venit la serbare? îi zisei eu foarte surprins.

— Da şi ba, îmi răspunse el, şi apoi începù a-mi istorisì că şi în Iaşi se aranjază o contraserbare la Beilic şi că poetul bucovinean Dimitrie Petrino va ţinea acolo cuvântarea festivă. Imi spuse apoi că a adus pentru serbarea din Cernăuţi mai multe sute de exemplare din o broşură întitulată „Răpirea Bucovinei", scrisă de un anonim pe baza unor documente istorice, scoase în Viena din arhivele statului. Deschise apoi lada şi începù să scoaţă mulţime de cărţi vechi, precum psaltiri, ceasloave, biblii şi mulţime de alte hârţoage rupte, încât am fost silit să-l întreb ce noimă au aceste cărţi ce le trecuse peste hotar, plătind atâta de scump greutatea lor.

— Ai răbdare, zise el, şi apoi adaose nemţeşte: das beste kommt zuletzt; uite m'am temut că-mi vor oprì la graniţă broşura de care ţi-am vorbit; am pus-o deci dedesupt, iar deasupra am trântit cărţi vechi, pe care le-am arătat la graniţă. De aceste hârtoage nu s'au interesat mult impiegaţii voştri şi astfel am trecut broşura în linişte şi pace.

Erau mai multe sute de exemplare din broşura amintită, pe cari le aşează Eminescu într'un colţ al odăii. El a rămas în seara aceasta la mine şi am

www.dacoromanica.ro

petrecut amândoi, noaptea până târziu, bând vin, povestind, glumind şi fierbând cafele negre într'un ibricaş, pe care-l aveam încă din Viena de pe vremea mea de student.

Cam pe la două ore după miezul nopţii ne trezì însă din povestirea noastră un cântec românesc ce se auzià pe stradă. Un cor de voci bărbăteşti intonà armonios şi lin cântecul „Deşteaptă-te Române" ca şi când ar fi voit să dea acestui cântec eroic un sentiment de jale. Liniştea nopţii, actualitatea dată şi armonia vocilor avù efectul că amândoi eram foarte impresionaţi. Ascultarăm lung timp în fereastră până se depărtară cântăreţii tot mai mult şi se pierdù cântecul în depărtare. Eminescu erà dus pe gânduri. După un timp îmi zise :

— Niciodată nu mi-a plăcut cântecul acesta aşà de mult ca acuma.

A doua zi toate broşurile erau împărţite între Români, ba Eminescu avù îndrăzneala a trimite broşura prin poştă la căpiteniile serbării şi la cele mai marcante persoane oficiale. Rezultatul a fost că după câteva zile dela sosirea lui Eminescu, gazeta oficială aduse ordonanţa tribunalului că broşura este confiscată şi desfacerea ei este oprită. Nu mai erà însă ce desface, căci Eminescu se grăbise, încât nu mai rămăsese nici un exemplar, nici măcar pentru mine.

A doua zi după sosirea lui Eminescu ne duserăm seara amândoi la otelul *Pajura neagră*, unde mâncam eu în abonament şi unde şedeau la masă foarte mulţi Români. Pentru aceşti Români, erà rezer-

www.dacoromanica.ro

vată o masă la care încăpeau vreo 24 de persoane. In aceasta seară erau foarte mulți la masă. Eminescu şedeà lângă preotul Alexandru Pleşcă, cu care aveà cunoştință de pe vremea când locuià la profesorul Pumnul. Conversația erà foarte animată. Obiectul principal al conversării erà serbarea din Cernăuți. Toți Românii aveau haine de toate zilele, iar la celelalte mese vedeai numai fracuri şi uniforme. După o vreme se apropiă de masa noastră un advocat anume Komariner şi adresându-se către noi tinerii judecători, încercă să ne convingă că nu e la locul său abstinența Românilor, atât față de aniversarea de 100 de ani a încorporării Bucovinei, cât şi față de nou creata universitate. Acest Komariner era în frac şi cravată albă şi stà drept după spatele lui Eminescu şi Pleşcă. Vedeam că acestora nu le vine la socoteală conversația advocatului şi că pun cevà la cale.

Eminescu începuse a-şi muşcà mustața, semn că erà iritat. Deodată vedem că ia paharul său golit de bere şi ridicându-l îndărăt după spate spre fața advocatului, îi zise fără să se întoarcă la dânsul:

— Kellner! un pahar de bere!

Atuncea şi Pleşcă întinde paharul său şi zice şi el:

— Kellner, bere!

Komariner se uità uimit la un pahar şi la altul şi nu ştià ce să zică. Atunci Eminescu şi Pleşcă se întorc spre advocat şi îi strigă în față:

— Kellner, nu ți-am zis să aduci bere?

www.dacoromanica.ro

Aid' paşol de ne adă!

Un hohot de râs isbucni acuma între toţi mesenii şi advocatul înţelese că e luat în zeflemeà; el se întoarse spre noi şi ne zise nedumerit:

— Nu ştiu ce vor aceşti domni dela mine.

Noi îi explicarăm că nefiind aceşti domni din Cernăuţi, l'au luat drept chelner, o greşală ce s'a putut întâmplà cu atât mai uşor, fiindcă şi chelnerii astăzi sunt toţi în frac şi cravată albă.

Foarte supărat se depărtă Komariner dela masa noastră în râsul tuturor mesenilor, iar Eminescu erà foarte satisfăcut că i-a succes gluma şi că am scăpat de discursul advocatului.

Nu-mi mai aduc aminte câte zile a rămas Eminescu în Cernăuţi, dar' ştiu că m'a rugat să mergem împreună la mormântul profesorului Pumnul iar de acolo ne-am dus la casa care fusese odinioară proprietatea lui Pumnul. Aici îmi zise:

— Uite, acolo am locuit eu şi în căsuţa cea mică erà şi biblioteca studenţilor români, la care am fost şi eu bibliotecar un timp.

Se adâncì în gânduri şi nu vorbì nimica până nu ajunserăm acasă. Câte amintiri din copilărie îi vor fi trecut atuncea prin creerii săi frământaţi de atâtea gânduri, de atâtea impresii, bucurii şi nevoi!

Ajunşi acasă îşi împachetă cărţile vechi ce le adusese cu sine şi plecă cu o birjă la gară. Nu l-am mai văzut apoi până în vara anului 1878 în Bucureşti, când erà redactor la ziarul „Timpul".

www.dacoromanica.ro

INTALNIREA IN BUCUREŞTI 1878

In ziua de anul nou 1873, serbând în Viena patronul unui coleg al nostru, eram încântaţi de prietenia ce domneşte între noi, dar totodată foarte impresionaţi că în anul acesta, finindu-ne studiile, trebuià să ne despărţim şi să ne răslăţim în toate părţile, intrând în valurile vieţii practice spre a ne câştigà pânea de toate zilele. Tineri şi idealişti precum eram cu toţii, ne ziserăm că nu se poate să nu ne întâlnim mai adese. Eu, aducându-mi aminte de o nuvelă *Vántul soartei* de Leon Negruzzi pe care o cetisem cu mai mulţi ani în urmă în *Convorbiri literare*, făcui propunerea să ne întâlnim tot din cinci în cinci ani, într'un loc pe care îl vom stabilì înainte, şi aceste întâlniri să urmeze în decursul întregei noastre vieţi. Propunerea a fost primită cu mare însufleţire. Jurarăm cu toţii că ne vom ţineà de cuvânt şi hotărîrăm ca întâia noastră întâlnire să urmeze în Bucureşti în ziua de 15 August 1878. In anul acesta, dintre cei ce iscăliseră jurământul, ne aflam numai eu şi Vasile Morariu în Bucovina ; eu judecător în Câmpulung, el în Cernăuţi. Ne hotărîrăm deci să plecăm în-

www.dacoromanica.ro

preună la Bucureşti. După o călătorie cu calea ferată şi diligenţă, călătorie împreunată cu multe piedici din cauza podurilor rupte de puvoiul apelor şi din cauza multelor regimente de Ruşi ce întâlniam întorcându-se de pe câmpul de răsboiu din Bulgaria, ajunserăm în ziua de 14 August după amiază în Bucureşti.

Intâiul nostru gând a fost să-l căutăm pe Eminescu, despre care ştiam că este redactor la ziarul „*Timpul*". Pe drum ne întâlnirăm cu A. Chibici-Revneanul, unul dintre cei „juraţi" care sosise chiar atuncea de pe câmpul de luptă din Bulgaria spre a se întâlni cu noi. Ne duserăm la hotelul Dacia unde se află atuncea redacţiunea *Timpului*. In sala întâia aflarăm pe un domn, călare pe un fel de cal de lemn care-i ţineà locul de scaun; el scrià la o masă înaltă şi ne spuse că Eminescu se află în sala de alăturea. Intrarăm în sala a doua şi-l aflarăm pe Eminescu scriind la o masă lungă, plină cu jurnale. Erà numai în cămaşă şi pantaloni; cravata erà aruncată într'un colţ de masă, iar înaintea sa erà un talger cu fructe din care mâncà scriind un articol pentru „Timpul".

Bucuria sa a fost mare când ne-a văzut căci nu ne întâlnisem de când cu serbarea din Cernăuţi 1875. — Ce mai faci puiule, îl întrebaiu?

— Mizerie băieţi, vecinică mizerie, am ajuns jurnalist adică calic..... iată — şi făcând un gest cu mâna, ne arătă zâmbind talgerul cu fructe de pe masă. Nu ştiam de o zice aceasta serios sau în glumă, pentrucă zâmbetul nu-i lipsià nici când

www.dacoromanica.ro

de pe buze. Acest obiceiu îl aveà totdeauna, şi noi care îl cunoşteam atât de bine, isbucnirăm într'un hohot de râs văzându-l în această situaţie tragi-comică. Eminescu nu se schimbase mult de când îl văzusem, numai hainele erau cam neglijate. Părul tot îl purtà lung, pieptănat în sus şi mustaţa o muşca şi acuma după vechiul său obiceiu. Ii spuserăm cu ce scop am venit la Bucureşti şi că nouă colegi din Viena se vor întâlnì aici şi vom petrece câteva zile în capitală.

— De minune frate, de minune..... care va să zică aveţi...? şi atuncea ridică după vechiul obiceiu din Viena degetul arătător al mânei drepte [1]). Noi cunoscând acest gest înţeleserăm ce voià să zică şi-i răspunserăm râzând:

— Se înţelege că avem.

— Ei bravo, ce berechet o să mai fie. Mă duc şi eu cu voi, rămâne articolul meu neisprăvit, dar să scrie viteazul călăreţ din cealaltă cameră ce-i va plesnì prin minte.

Eminescu se îmbrăcă. Eşind zise plin de voie bună către călăreţul din sala întâia:

— Adio frate, la Filippi ne mai întâlnim — şi fără să ne recomande, părăsì cu noi palatul Dacia. Pe drum ne spuse că cel ce scria în camera întâia erà *Caragiale*. Noi îl mustrarăm că nu ne făcuse cunoscut cu acest literat iar el ne răspunse că nu erà vreme de oarece îi e foame şi ar voì să steà cu noi la masă.

1 Gestul acesta însemnà: aveţi o piţulă (10cr.)? adică aveţi parale.

www.dacoromanica.ro

Mai văzusem în redacție un tânăr care lucrà şi pe care aşijdere nu ni-l recomandase, dar pe drum ne spuse că se numeşte *Ronetti Roman*, că este un băiat cuminte şi foarte cum se cade, dar altfel nu ştie nimic despre dânsul. L'am căutat şi pe *I. Slavici* şi l-am luat cu noi.

Zilele câte le-am petrecut în Bucureşti a fost Eminescu nedespărțit de noi. El a fost călăuzul nostru în toate părțile, mânca, bea şi petreceà cu noi şi erà bine dispus. Punga noastră erà şi a lui; el comandà şi noi plăteam.

— Măi băieți, — zise el într'o zi — aşà de voios n'am fost decât în Viena când petreceam cu voi.

Şi în adevăr aceste zile erau pline de vieață, pline de momente fericite în care, lepădând toată grija cea lumească, precum ziceà Eminescu, trăiam în amintirile vesele ale vieței noastre de student şi ne reamintiam toate poznele ce le făcusem odată, nevoia în care trăisem, cum adeseori serile nu aveam ce mâncà şi cum ne-a plătit Eminescu într'o seară masa, vânzând, fără ştirea mea, o pereche de pantaloni ai mei.

Eminescu făceà mult haz de aceste amintiri, dar câte odată i se întunecà privirile ca şi când i-ar fi trecut un gând trist prin minte, căci oftà şi pronunțà cu zâmbet amar cuvintele lui obicinuite of..... neamul nevoii!

Intr'o seară ne zise: Măi băieți, aveți voi o idee? Sunt sigur că n'aveți ideea ce o am eu, deci am să vă aduc la o idee — şi ne duse la o grădină ce se numià; *La Idee*. Acolo toate obiectele aveau nu-

www.dacoromanica.ro

miri particulare. Mămăliga se numià *mândria naţională*, cuţitul se numià *Bismark*, cafeaua neagră *taifas cu cealma*, ş. m. d. Am petrecut o seară minunată în această grădină şi erà şi prietenul Ioan Slavici cu noi.

Intr'o zi am voit să-l vizităm pe Eminescu acasă, dar din purtarea sa am înţeles că o astfel de vizită nu ar fi pe placul său, şi Slavici ne spuse că puţini ştiu unde locueşte Eminescu şi că nu-i place să primească pe nimeni acasă.

Scopul pentru care venisem la Bucureşti se împlinise numai în parte, fiindcă din nouă „juraţi", numai trei se înfăţişase la întâlnire, adecă Morariu, Chibici-Revneanul şi eu, căci Eminescu şi Slavici nu făceau parte din juraţi. Un biet coleg din Craiova murise şi în locul său ne venì o scrisoare dela maică-sa, care împlinind cea de pe urmă dorinţă a fiului său, ne vestì tristul eveniment care l-a împiedecat pe *unicul* ei fiu să se întâlnească cu noi. Ceilalţi cinci scuzase absenţa lor. Moartea colegului din Craiova, şi lipsa celorlaţi colegi, ne descurajă într'atâta, încât ne deslegarăm şi pe noi şi pe ei de jurământul făcut. Având a mă reîntoarce în ţară, mă plimbam înainte de plecare cu Eminescu pe calea Victoriei, pe atuncea calea Mogoşoaiei. Intim precum eram cu dânsul, l-am întrebat cum o mai duce, cum trăieşte. El zâmbind îmi răspunse cu un vers cunoscut dintr'un poet german :

Arm am Beutel, krank am Herzen
Schlepp' ich meine langen Tage [1]).

1. Sărac la pungă şi bolnav de inimă
Imi petrec lungile-mi zile.

www.dacoromanica.ro

Mi-a rămas adânc întipărit acest răspuns şi nu-l pot uità de atâta vreme. Observ că Eminescu nu pronunţase versul acesta într'un ton jeluitor, ca unul ce ar suferì şi ar aveà lipsă de cevà ; nu, acuma ca şi altădată, şi poate ca totdeauna faţă de colegii săi, el zâmbià, astfel că puteai foarte uşor crede că glumeşte sau zeflemizează.

Ne-a petrecut până la gară. Eu şi Morariu am plecat spre Giurgiu, iar el a rămas cu Chibici-Revneanul şi cu Slavici în Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

TRADUCERI DE EMINESCU

Eminescu a tradus foarte puțin. Trebuià să-i placă foarte mult o poezie sau să corespunză stării psihice în care se află pentru ca el să se hotărască a o traduce. De aceea numai puține traduceri de Eminescu sunt cunoscute și publicate.

In posesiunea mea se află o traducere a poeziei lui N. Lenau *Die Bitte* și alta fără titulă tradusă din Hieronymus Lorm. Amândouă sunt scrise cu creion pe un cvart de hârtie și ciorna e încă binișor legibilă. Le dau aici pe amândouă publicității adăogând la poezia *Die Bitte* și textul german al lui Lenau. Traducerea aceasta o intitulează Eminescu *Rămâi deasupra-mi*. Textul german al poeziei lui Hieronymus Lorm nu l-am putut află în ediția germană ce mi-a stat la îndămână, dar nu încape nici o îndoială că traducerea e făcută de pe originalul acestui poet fiindcă Eminescu, însu-și o spune aceasta în fruntea traducerii. Iată aceste traduceri :

www.dacoromanica.ro

I.

Rămâi deasupra-mi.

Rămâi deasupra-mi noapte 'ntunecoasă
Cu 'ntreaga ta putere mă condù,
O visătoare, blândă, serioasă
O nemărginit de dulce noapte tu!

Şi cu-al întunecimii tale farmec
Răpeşte-mi lumea mea de umbre reci,
Ca să te simţ plutind deasupra vieţi-mi
Tu singuratică în veci de veci!

Originalul german al acestei poezii are următorul cuprins :

DIE BITTE

Weil über mir, du dunkles Auge,
Übe deine ganze Macht,
Eruste, müde, träumerische,
Unergründlich süsse Nacht.

Nimm mit deinem Zauberdunkel
Diese Welt von hinnen mir,
Dass du über meinem Leben
Einsam schwebest für und für.

www.dacoromanica.ro

II.

(*de Hieronymus Lorm*)

Ori unde vom privi,
Durere şi vină.
Tot timpul ce-o veni,
Desparte, desbină.

Iar visul de noroc
Şi de iubire
Mai are atâta loc
Ca să aspire.

* * *

In Almanahul României-june din anul 1883 a fost publicată o alegorie *Vremea şi Iubirea* de Regina-poetă Carmen-Sylva. Această alegorie cuprinde două cântări în versuri ale Iubirii.

Se ştie că Carmen Sylva scrie impresiile şi inspiraţiile sale în limba germană. Alegoria aceasta a fost deci tradusă din limba germană în cea română şi traducătorul este după indicaţiunile ce le am, d. Titu Maiorescu, iar cele două cântări în versuri şi anume :

Sferele tot mai umblă, eterul tot străluce,
Târziu ori mai de vreme cu toate se vor duce;
Mâna i-o ţin în ramuri, l'apăs la rădăcină
Şi-al lumii arbor mândru, murind mi se închină.
De suflu veştejeşte şi frunzele-i uşoare
Se mistue în flăcări, cenuşă trecătoare.

www.dacoromanica.ro

II.

Eu sunt iubirea şi teamă n'am
O vreme, de tine
Căci toată lumea eu o am
Ea e pentru mine;
Căci aer şi eter rămân ale mele
Şi flori şi'ale soarelui raze şi stele;
E mare puterea în care mă 'ncrez
Căci tu omori, iar eu creez;
Dacă şoptesc un mic cuvânt
Atrag şi ceruri şi pământ,
Căci să cutremur lumea pot,
Dacă sărut, trăeşte tot.
Cântările mândre din pieptul meu
O vreme săracă,
Vor răsună cu drag şi dor
Şi n'or să mai treacă.

acestea sunt traduceri de Eminescu scrise cu mâna sa proprie în contextul manuscriptului scris de altă mână şi trimis României-June spre publicare. Anexele E şi F ne înfăţişează în facsimile aceste traduceri de Eminescu.

www.dacoromanica.ro

Anexa A. **Cursul primar, clasa a III-a, semestrul I: Sept. 1858—Februar 1859.**

Laufende Zahl	Name, Alter, Religion und Geburtsort des Schülers	Stand und Wohnort der Ältern	Zahl der versäumten Schultage: entschuldigt	Zahl der versäumten Schultage: nicht entschuldigt	Allgemeine Fleissnote	Sitten	Fähigkeiten	Verwendung	Die Religionslehre	Die deutsche Sprache	Die romanische Sprache	Die ruthenische Sprache	Das Rechnen	Das (Schön)schreiben	Fortgangsklasse	Sonstige Bemerkungen
14	Eminowicz Michail 6|12. 1850. Bottuschan	Gutsbesitzer Bottuschan	$4^{1}/_{2}$	Ø	sehr. fl.	sg	sg	m	g	g	sg	.	m	m	I.	Zeugnis 1.|13. März 1859.

Cznrnowitz den 15.|27. Februar 1859.

Wassilie Illasiewicz prov. Direktor. — **Porphyrius Dimitrovits** Schul-Katechet. — **Joanne Litviniuk** prov. Lehrer

Cursul primar clasa a III-a, semestrul II: Marte — Iulie 1859.

Laufende Zahl	Name, Alter, Religion und Geburtsort des Schülers	Stand und Wohnort der Ältern	Zahl der versäumten Schultage: entschuldigt	Zahl der versäumten Schultage: nicht entschuldigt	Allgemeine Fleissnote	Sitten	Fähigkeiten	Verwendung	Die Religionslehre	Die deutsche Sprache	Die romanische Sprache	Die ruthenische Sprache	Das Rechnen	Das (Schön)schreiben	Fortgangsklasse	Sonstige Bemerkungen
14	Eminowicz Michael, in Bot 6|12 1850	Gutsbesitzer tuschan	3	1	fl.	sg	g	g	g	sg	sg	.	g	g	I.	Zeug. 29. Juli / 10. Aug. 1859. (Notă. A fost clasificat al 15-lea între 72)

Czernowitz den 8.|20. Juli 1859.

Wasilie Illasiewicz prov. Direktor. — **Porphyrius Dimitrovits** Schul-Katechet. — **Joanne Litviniuk** prov. Lehrer

www.dacoromanica.ro

Cursul primar, clasa a IV-a, semestrul I: Sept. 1859 — Februar 1860.

16	Michail Eminowicz 6. Dez. 1850. Bottuschan	Gutsbesitzer daselbst	4	—	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	sg	sg	V.	Zeug. 3.|15 Feb. 1860

Czernowitz am 2.|14. Februar 1860.

Wasilie Illasiewicz
prov. Direktor u. Katechet.

Ioan Zybaczynski
Klassenlehrer.

Cursul primar, clasa a IV-a, semestrul II: Februar — Iulie 1860.

16	Michail Eminowicz 6. Dezember 1850	Gutsbesitzer Bottuschan	10	—	sg	sg	g	sg	sg	sg	g	sg	sg	V.	3. Sept. 1860 Zgss. 28. Juni 10. Juli 1880 Duplikat mit obigen Datum. (Notă. A fost clasificat al 5-lea între 82).

Czernowitz am 23. Juni (5. Juli) 1860.

Wasilie Illasiewicz
prov. Direktor u. Katechet.

Joan Zybaczynski
Klassenlehrer.

NOTĂ. fl. = fleissig = sârguitor; sg = sehr gut = foarte bine; g = gut = bine; m = mittel, mittelmässig = mediocru; I. = Erste = medie generală bună; V. = Vorzug = medie generală foarte bună.

www.dacoromanica.ro

Anexa B

Cursul secundar, clasa I. A, semestrul I: Sept. 1860 —

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort des Vaters oder Vormundes	Religion
Eminowicz Michael 14. Dez. 1849.	*Bottuschan Moldau Nr. 799*	*Georg Gutsbesitzer daselbst*	*gr. n. u.*
I. Semester.			
Sittliches Betragen *Tadellos C do Jl. d) L.*			*Tadellos*
Aufmerksamkeit *bisweilen unterbrochen C & L. do Jl.*			*bisweilen unterbroch*
Fleis *befriedigend C & L. do Jl.*			*befriedigend*
Religionslehre *recht lobenswerth.*			
Lateinische Sprache *befriedigend*			
Griechische Sprache ———			
Deutsche Sprache *befriedigend*			
Romanische Sprache ———			
Geographie und Geschichte *befriedigend*			
Mathematik *befriedigend*			
Naturwissenschaften *genügend.* —			
Philosophische Propadeutik			
Italienische Sprache			
Franzosische Sprache			
Kalligraphie			
Gesang			
Aeussere Form der schriftlichen Aufsatze *genügt*			
Zahl der versaumten Lehrstunden 0			
Allgemeine Zeugnis classe und Locationsnummer *Erste Kl. LNo.* 11.			

www.dacoromanica.ro

Ianuar 1861, semestrul al II: Februar—Iulie 1861.

Stipendist; von Schulgeld befreit oder zahlend	Name, Stand, Wohnort des verantwortlichen Aufsehers	Künftiger Beruf	Anmerkungen
zahlend	*Nikolaus Dzierzek Grundbesitzer. Czernowitz Schulgasse No. 799*	*unbestimmt*	*National Hauptschule Czernowitz.*
II. Semester.			
tadellos C. Kal. Lbg. Nicht ganz tadellos wegen Versaumniss der Exhorten. Jl.		*tadelnswerth wegen Versäumniss der Exhorten*	*Romane*
unterbrochen C Lbg. do Jl. Kal.		*unt rbrochen*	
ungleichmässig C Lbg. do. Jl. kaum ausreichend Kal.		*unglei h-mässig*	
genügend			
hinlänglich			
———			
befriedigend			
hinreichend			
löblich			
genügend			
ausreichend.			
genügt			
0.			
Ers'e Kl. LNo. 23.			

www.dacoromanica.ro

Anexa C.

Cursul secundar clasa II. A, semestrul I, Sept. 1861 —

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnorts des Vaters oder Vormundes	Religion
Eminowicz Michael 12 J.	*Bottuschan in der Moldau*	*Vater Georg Eminowicz Gutsbesitzer zu Bottuschan in d. Moldau*	*gr. n. u.*
I. Semester. Sittliches Betragen: *Tadellos Kr. do. J. L. K. Sbiera entsprechend Hdk*			*entsprechend*
Aufmerksamkeit: *unterbrochen gespannt Kr. do. J. K. unterbrochen L. d. Hdk rege Sbiera*			*unterbrochen*
Fleis: *unterbrochen eingehend Kr. ausreichend L. sehr thätig K. Sbiera manchmal zerstreut J. gering Hdk.*			*unterbrochen*
Religionslehre *loben wert.*			
Lateinische Sprache: *Hinreichend*			
Griechische Sprache ———			
Deutsche Sprache: *Hinreichend.*			
Romanische Sprache *vorzüglich*			
Geographie und Geschichte *sehr gut*			
Mathematik *ungenügend.* —			
Naturwissenschaften *dürftig ausreichend.*			
Philosophische Propadeutik			
Italienische Sprache			
Franzosische Sprache			
Kalligraphie			
Gesang			
Aeussere Form der schriftlichen Aufsätze: *wenig entsprechend.*			
Zahl der versäumten Lehrstunden: 12, *gerechtfertigt.*			
Allgemeine Zeugnissclasse und Locationsnummer *II Zweite Classe Loc No.* 59			

www.dacoromanica.ro

Ianuar 1862, semestrul al II: Februar—Iulie 1862.

Stipendist; von Schulgeld befreit oder zahlend	Name, Stand, Wohnorts des verantwortlichen Aufsehers	Künftiger Beruf	Anmerkungen
zahlend	*Privatbeamte Nicolaus Dzierzek Dreifaltigkeitsstr. No. 1309.*	*unbestimmt*	*Romane*
II. Semester.			
tadelfrei bis auf seine Geschwätzigkeit. Kr. Hdk. Ganz tadelfrei K. Lbg. Sbiera.		*tadelfrei bis auf seine Geschwätzigkeit.*	
unterbrochen Kr. do. Jl. Hdk stets rege K: Lbg. Sbiera.		*öfter unterbrochen*	
mangelhaft Kr. sehr thätig K: Lbg. Sbiera befridigend Jl. gering Hdk.		*ungleich*	
lobenswert.			
Ungenügend			
———			
befriedigend.			
sehr lobenswerth.			
recht befriedigend.			
ungenügend. —			
lobenswert.			
wenig entsprechend.			
58, *gerechtfertigt.*			
Zweite. Loc. No. 62. Correxit St. Wolf			

www.dacoromanica.ro

Anexa D.

Cursul secundar, clasa II. A (ca repetent), semestrul I:

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort des Vaters oder Vormundes	Religion
Eminowicz Michael 12 J.	*Moldau Bottuschan, Herren Gasse No.*	*Vater Georg Gutsbesitzer in Bottuschan*	*griechisch nicht unirt*
I. Semester.			
Sittliches Betragen *befriedigend do. L. Vys Jl. Nb*			*befriedigend*
Aufmerksamkeit *zuweilen unterbrochen do. Jl. do. L. Vys Stets rege. Nb*			*Meist theilnehmend.*
Fleiss *thätig Jl do. L. Vys Sehr lobenswerth Nb*			*thätig.*
Religionslehre *vorzüglich.* —			
Lateinische Sprache *genügend,* —			
Griechische Sprache ———			
Deutsche Sprache *befriedigend*			
Romanische Sprache *vorzüglich*			
Geographie und Geschichte *Ausgezeichnet.*			
Mathematik *hinreichend* —			
Naturwissenschaften *hinreichend.*			
Philosophische Propadeutik			
Italienische Sprache			
Franzosische Sprache			
Kalligraphie			
Gesang			
Aeussere Form der schriftlichen Aufsätze *entsprechend.* —			
Zahl der versäumten Lehrstunden 17 *davon* 13 *entschuldigt.* —			
Allgemeine Zeugnissclasse und Locationsnummer *erste.* — 7. —			

www.dacoromanica.ro

Sept. 1862—Ianuar 1863, semestrul al II: Februar—Iulie 1863.

Stipendist; von Schulgeld befreit oder zahlend	Name, Stand, Wohnort des verantwortlichen Aufsehers	Künftiger Beruf	Anmerkungen
Zahlend.	*Victor Blanchin, französ. Sprachlehrer in Czernowitz*	*Medicin*	*Romäne.*
II. Semester.			*War früher Privatist.*
			Im 2-ten Semester seit dem 16. April ausgeblieben.

www.dacoromanica.ro

Anexa E.

Sferele tot mai umblă, eleeul tot străluca;
Târziu ori mai de vreme cu toate se vor duce;
Mâna i-o ţin în ramuri l'apăs la rădăcină
Şi al lumii arbor mândru murind mi se închină,
De suflu veştejeşte şi frunzele-i usoare
Se mistue în flacări, cenuşă trecătoare.

www.dacoromanica.ro

Anexa F.

Eu sunt iubirea și teamă n'am
O vreme, de tine
Căci toată lumea eu o am
Ea e pentru mine;
Căci aer și eter remăn ale mele
Și flori, ș'ale soarelui raze și stele;
E mare puterea în care mĕ 'ncrez
Căci tu omori, iar eu creez;
Daca șoptesc un nic cuvĕnt
Atrag și ~~[illegible]~~ ceruri și pămĕnt,
Căci să cutremur lumea pot,
Daca sărut, trăiește tot.
Cântările mândre din pieptul meu,
O vreme săracă,
Vor resuna cu drag și dor
Și n'or să mai treacă

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERIE

		Pag.
1.	Către cititori	5
2.	Introducere	9
3.	Eminescu la scoala primară din Cernăuţi	17
.	Eminescu în şcoală la liceul din Cernăuţi	23
5.	Eminescu afară de şcoală în Cernăuţi	33
6.	Când a venit Eminescu la Viena	49
7.	Studiile lui Eminescu în Viena	53
8.	Exteriorul, portul şi traiul lui Eminescu	57
9.	Eminescu, colegii săi şi alte cunoştinţi	65
10.	Eminescu în camera sa	69
11.	Eminescu şi România jună. Petrecerile studenţeşti, etc.	73
12.	Eminescu şi sexul frumos	81
13.	Era Eminescu comunicativ? Dragostea pentru E. Popescu	91
14.	Expresii favorite	97
15.	Eminescu cântăreţ	99
16.	O piţulă	103
17.	Eminescu şi serbarea dela Putna	105
18.	Epizoade din vieaţa lui Eminescu	125
19.	O glumă a lui Eminescu	127
20.	Eminescu la serbarea unui patron	137
21.	Eminescu şi Moritz	141
22.	Eminescu şi Ioniţă Bumbac	147
23.	Eminescu la 1875 în Cernăuţi	149
24.	Intâlnirea în Bucureşti 1878	155
25.	Traduceri de Eminescu	161

www.dacoromanica.ro

PREȚUL 5 lei

www.dacoromanica.ro